YÖN

HAFTALIK GAZETE

YABANCI SERMAYENİN İLAÇ SOYGUNU

CHP NEREYE GİDİYOR?

Yıl: 5 - Sayı: 169 - 24 HAZİRAN 1966 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Başbakana ve Millî Eğitim Bakanına Açık mektup

Anayasanın, kanunların ve Devlet Memurları Personel Kanunun teminatı altında çalışan memurlar olarak bu teminattan yoksunuz, şu anda çil yavrusu gibi dağıtılarak yerlerimizden olduk. Millî Eğitim Bakanlığının Yayımlar ve Basılı Eğitim *Malzemeleri Genel Müdürlüğünde* çalışıyorum. Bu dairenin aslî ve öz kadrosunda bulunuyorum. Ben ve benim gibi on - niki genç memur yerlerimizden uzaklaştırıldık ve şimdi isimlerini vermek istemediğim beş memur daha tasfiye edilmek üzeredir.

657 sayılı Devlet Memurları Personel Kanunu, bir memurun görevinden uzaklaştırılmasının sebeplerini açık ve seçik olarak sıralamıştır. Hiçbir sebep gösterilmeden ve haberimiz bile olmadan elimize birer yazı tuşturularak görevlerimizden uzaklaştırıldık. Başbakana ve *Millî Eğitim Bakanına bir memuru olarak* soruyorum: Memuriyete bu dairede başladım, on bir yıl aynı dairenin tecrübeli bir elemanı olduğum ve bugüne kadar âmirlerimce takdir edildiğim halde- işlerimde başarı mı gösteremedim, yoksa bir suistimalim mi var? *Aynı* şekilde diğer uzaklaştırılanlar da aynı zan altında kalmaktadır. Bu, kendi dairemin amir ve memurlarından sorularak, sicilime bakılarak öğrenilebilir.

Bakanlığın Yayımlar Genel Müdürlüğüne bugünkü kadar dernekçilik, partizanca idare ve baskı girmemiştir. Devlet *memurlarının particilik yapmaları* kanunla yasaklanmıştır. Bugün ise tam tersinedir. Memurların baskıdan uzak çalışma emniyeti, yarınından endişesiz hayatını kazanma emniyeti nerede? Kukla bir memur mu isteniyor, yoksa kanunlara, nizamlara ve doğruluğa inanmış memur mu isteniyor?

Kültü Müsteşarı Adnan Ötüken, onun Genel Müdürü Kemal Or ve muavini Nurettin Uytun ile Mehmet Uytun ve akrabalarının Yayımlar Genel Müdürlüğünde kurduğu terör ve baskı havası, her memurdan şüphe etmeleri, görevlilerde endişe uyandırmaktadır. Bir yetkili Şube Müdürünün *ifadesi aynen* şöyledir: «Ben bile koyu bir AP.'li olduğum halde bunların neye hizmet ettiklerinden korkuyorum ve korkunç bir şüphe duyuyorum.» okuduğumuz gazete ve kitaplardan tutun, bütün hareketlerimiz şüphe ve kontrol altındadır. Adeta bir Gestopo rejiminin tipik bir *uygulanması.*

Çeşitli dernek ve teşekküllerden empoze edilerek Bakanlığın Yayımlar Genel Müdürlüğüne doldurulan, nurculuk kürtçülük ve zararl faaliyetlerde bulunduğu basnda açklanan, savcılıkla kovuşturulan ,ya da disiplin kurulu kararlarıyla, cezalandırılan ilkokul öğretmenliğinden ileri gidemiyen kimseler merkezde alıkonulmuşlardır. Bu memlekette el üstünde tutulmak için bir siyasi teşekküle bağlanmak, ya da bazı zararlı faaliyetlerde bulunmak mı gerektir? Ben ve benim gibi oniki memuru tarafsız olduğu ve memur statüsünden ayrılmadığımız iç;in ya istifaya zorlamışlar ya da yerlerimizden uzaklaştırmışlardır. Hali vakti yerinde olanlar, tebliğ yazısını beklemiye lüzum görmeden ve baskıya tahammül edemiyenler istifa etmişler, benimle birlikte bazıları ailesinin geçimini memuriyet maaşından temin edenler kadere rıza göstermişler*dir.*

Millî Eğitim Bakanında biraz kanunlara hürmet ve insaf varsa, geçmişimizi ve sicillerimizi inceler hakkımızdaki kararı verir ve bizi eski görevimizde vazifeye başlatır. Bakalığın dışında dernek ve siyasî teşekküllerde faaliyet göstererek hakkımda yanlış bilgi toplayan, yalan ve düzenlerle rapor verenler ergeç kendi kazdıkları korkunç şerefsizlik kuyusuna tekrar düşeceklerdir.

Başka bir yere tayin ve nakledilenlere kanun 15 günlük izin hakkı tanırken ve göreviniz gerektirdiği devir - teslim işinde bir mehil verirken 20 Mayıs 1966 günü ancak saat 17 de tebliğ edilen ve ertesi günü yeni görev mahallinde işe başlanmasnı bildiren iki satırlık yazı her halde iyi bir niyetin sembolü olmasa gerek.

Genel Müdür adına Nurettin Uytun imzalı 28 Şubat-1966 günlü ve 209-1/3030 sayılı Yayımlar Genel Müdürlüğünün Bakanlık Makamına teklif yazısında gösterilen mucip sebeb nedir? Bunu ben değil, o yazıya imzasını koyan ve gizlidir damgasını vuran Bay Nurettin Uytun cevaplandırsın. Ayni tarihi taşıyan 3025-3032 sayılı yazılarla 3119 ve 3120 sayılı ve gizli ifadeli yazılar kasasında niçin saklanır? (İnsan hiç olmazsa karbon kâğıtlarını da saklar.) Bir devlet memurunun tayin ve naklinde mucip sebeb olan suç unsuru o kadar büyük ve korkunç olmalı ki, kilitli kasalarda saklanabilsin. Partizanlık, iftira ve baskı makinası çalıştığı müddetçe, başkalarını kendileri gibi suçlu ve şüpheli kişi olarak görenler elbette bu yollara baş vuracaklardır.

★★

Ben dahil, Ömer Kaya, Hüseyin Yücel, Mehmet Fikir, Ziya *Özkan, Ali Sait Eyüpoğlu,* Rüknettin Biryol, A. Sırrı Levend, Ergin Korur ve ismini şu anda açıklamak istemediğim 5 memurun suçu nedir ki, görevlerinden uzaklaştırılmışlar -sebep gösterilmeksizin- bir saat içinde ayrılmaları istenmiş, ya da haklarında yalan raporlar düzenlenmiştir. Bütün bunlara revap vermek gerek.

Memurin kanununun 46. maddesi akrabalık derecelerini sayarak, bu akrabaların aynı dairede âmir - memur durumunda bulunamıyacağını amirdir.

Şurası muhakkak ki, okumuş ve aydın elemanlara tahammül edemeyen Uytun'lar ve onların baskı ve terör havalarına uymaktan başka çare bulamayan ve makamını kaybetmek istemeyen bir genel müdür, daima karanlık köşelerde el altından gizli gizli çalışarak aydın memurları tasfiye etmiye çalışacaklardır. Ve daima bu yolları deneyeceklerdir.

Başbakan Demirel'den ve Millî Eğitim Bakanı Dengiz'den Atatürk Türkiye'sinde kanunların işlemesini, memurun çalışma emniyetini, vicdan ve düşünme *emniyetinin sağlanmasını istiyorum.* Memurlar arasında ayrılık ve husumet yaratanların cezalandırılmaları yoksa ahrete mi kaldı?

A. Rıza YALÇIN

FARELİ KÖYÜ'NDEN MEMO'NUN MARŞI

Yedi ay evveldi böyle bir günde
«Seçim vardır, hadi koşun» dediler
Şiş göbekler sanırsınız düğünde
«Hadi yiyin, hadi çoşun» dediler.

Sen ye Memo, ben yiyeyim, o yesin
Dua et de şu seçimler tez gelsin

Eğildiler önümüzde iki kat
Bu «aman bize» o dedi «bana at»
Yiyip içtiğimiz hep o saat
Işleri bitti mi «savuşun» dediler

Ağa yesin, kâhya yesin, bey yesin
Memo seçim sonu bilmem şey yesin

Vardı *senatör oldu göbeği şiş*
Iki yıl dönmedi gidiş o gidiş
Biz ne adam olduk ne de bulduk iş
«Varsa tırnağın, kaşı başın» dediler

Pire kapsın, sinek emsin, bit yesin
Var geber Memo, ko ölünü it yesin

A. KEMAL DIYARBAKIRLI

HAFTALIK GAZETE
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — *Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu*
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

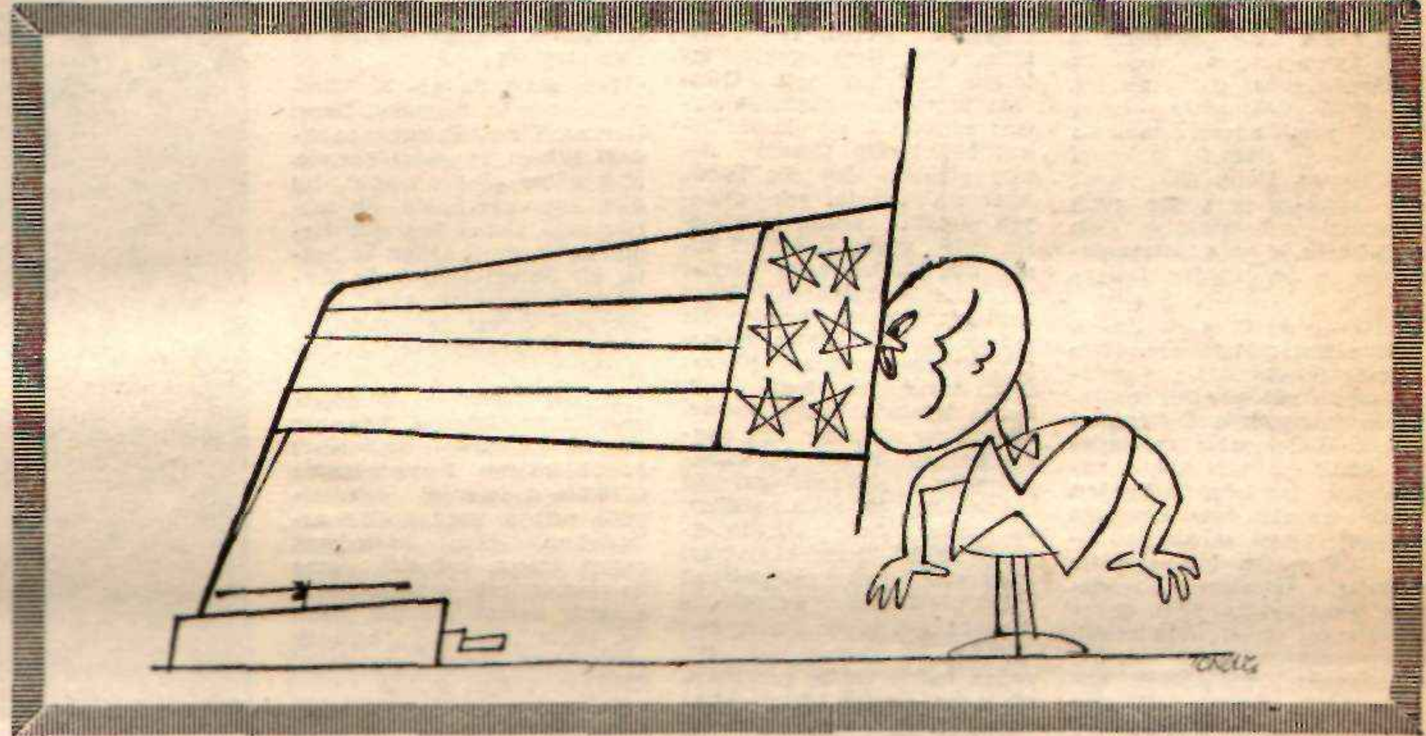
ADRES : Yazı İşleri: Sümer Sokak No: 16/8, Yenişehir — ANKARA Telefon: 176969 — İstanbul Bürosu (Satış ilân ve Abone İşleri): Mollafenari Sokak No. 32, Cağaloğlu — İstanbul. Telefon: 229570 — Posta Kutusu: 512 İSTANBUL.

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L. dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN : Beher sütunda santimi 25.— T.L.'dır Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

BAKIŞ

SAGLIGIMIZI SÖMÜRÜYORLAR

Bu yazıya başladığımız an, son söyliyeceğimiz sözü ilkten rahatça söyliyecek kadar açık herşey: Türkiye bir ilâç sömürgesi haline gelmiştir.

Başka bir deyişle Türkler hastalandıkça ve sağlıklarını korumak için ilâca başvurdukça sömürülmektedirler. Hem de yabancılar ve yabancılar hesabına çalışan bir avuç komprador tarafından sömürülmektedirler. Ölümle çarpışan hastayı yatağında soymaktadır ilâç sömürgecileri. Böylesine ahlâksız bir soygun için herhalde ahlâksızlıktan ötede bir marifet sahibi olmak gerekir. Söylediklerimizde *doğruluk dışı tek kelime*, tek hece yoktur. Türkiye'deki ilâç sömürgeciliği, Büyük Millet Meclisinin zabıtlarında, Eczacı Odalarının resmî raporlarında tescil edilmiş bir gerçektir. Bu gerçeği iyice anlıyabilmek için daha gerilere doğru gitmek ve konuyu oradan alarak bugüne getirmek gerekir.

Türkiye'de bir Ihtira Beratı Kanunu vardır. Bu Ihtira Beratı Kanunu, iki biçimde buluşa ihtira beratı verir:

1 — Sanayice yeniden bir netice ve «eser» vücuda getirmek.

2 — Veya bunların elde edilmesi için yeni vasıtalar bulmak veya bilinen vasıtaları yeni bir şekilde kullanmak.

Bu duruma göre 1 inci fıkrada «madde» ve 2 nci fıkrada «usul» ihtiraları kabul edilmiştir. Tabiî, usule verilen ihtira beratı o usulle meydana gelen eseri de kapsamaktadır.

Ancak 1879 tarihli Ihtira Beratı Kanunu Üçüncü maddesinde açık ve seçik belirtilmiştir ki, ilâç konusunda ihtira beratı verilemez. Halk sağlığı endişesinden doğan bu maddeye göre şu sonuç ortaya çıkmaktadır:

«Ihtira Beraatı Kanununun 2. maddesinde belirtilen «madde ve usul ihtiralarının» müstahzarlara ve 767 sayılı Türk Kodeksi hakkındaki kanunun 4. maddesinde zikir ve tarif edilen ilâçlara taallûku halinde beraat verilmesinin caiz olamıyacağı ve berat verilmiş olsa dahi Ihtira Beraatı Kanununun 36. maddesi gereğince bu beratın hükümsüz kalması *gerekmektedir.*»

Türk Kanunundaki hüküm açıktır. 1879 tarihli Ihtira Beratı Kanunumuz 1844 tarihli Fransız Ihtira Beratı Kanunundan alınmıştır. Fransız Kanunu da bu konuda kesindir. Üstelik Fransız Devlet Şûrası 5 Temmuz 1901 ve 30 Temmuz 1909 tarihli kararları ile ilâçlar için ihtira beratı verilemiyeceğini doğrulamıştır.

Ancak Fransa 1944 yılında ilâçlara ihtira beratı verilmesini kabul etmiştir. Çünkü 1944 yılında Fransa millî ilâç sanayii artık gelişmiş ve Fransa başka ülkeleri sömürecek bir düzeye ilâç sanayiinde dahi ulaşmış bulunuyordu. 1944'te kadar kendi millî çıkarlarını gözeterek ilâçlara ihtira beratı vermiyen Fransız kapitalistleri, 1944'den sonra himayeyi yeterli bulmuş ve kanuna gerekli değişikliği yapmıştır.

Türkiye'de ise özellikle 1950'lerde açık pazar haline getirilen memlekette böyle bir endişe taşıyan iktidar yok idi. Cılız millî ilâç sanayiimiz kanunun açık ve kesin hükmüne rağmen korunmamış, yabancı ilâç firmaları hile-i şeriye yoluna saparak birbiri ardına ihtira beratları almışlar, ve Türkiye'de tekeller kurarak *yüz milyonları sömürmüşlerdir.*

Fransa ile fark şudur: Fransa kapitalizmi, millî çıkarları gözeten burjuva kapitalizmidir. Bizim kapitalistler millî çıkarları gözetecek yerde dış kapitalizme yamanmayı yeğ gören kompardorların etkisindedirler. Millî çıkarları ve Türk millî sanayiini savunmak için çırpınan sayısı az Türk müteşebbisi, dev yabancı şirketlerle ortaklık eden kompradorlar karşısında ezilmektedir. Çünkü kompradorlar siyasi iktidarı da arkalarına almışlardır.

Türkiye'de yabancı ilâç sömürgecilerinin mekanizması nasıl işlemiştir?

Kanunun açık hükmüne rağmen yabancı ilâçlara ihtira beratı verilmiştir. Ilâçlar için kimyevi adları ve terkipleri ileri sürülerek Sanayi Bakanlığına müracaat edilmiş, ve tescil makamı, berat verilmesi caiz değil iken berat vermiştir. Böylece yabancı menşeli ilâç için Türkiye'de ihtira beratı alan kompladör Türkiye'de kanun kuvvetiyle bir tekel kurmuştur.

Bu konuda Kurucu Meclis Tutanaklarında şu örnekler verilmektedir:

Chlormphenicil kimyevi maddesi, milletlerarası Kodekste bir ilâç olarak bu isimle kayıtlı bulunurken memleketimizde kimyevi adı ileri sürülerek ihtira beratı alınmıştır. Bu suretle elde edilen fiilî inhisar hakkı kullanılarak fiat tekeli yaratılmıştır. Dünya piyasalarında bir kilosunun fiatı 50 - 55 dolar iken Türkiye'de tekel sahibi bu ilâcı 110 - 150 dolar üzerinden Türkiye'ye ithâl ederek halkı soymuştur. Salt bu işle yılda 800.000 dolar yâni 7.200.000 Türk Lirası döviz kaybına sebep olmuşlardır. Hastalar bu ilâca 6 - 7 lira yerine 14 - 15 lira ödemek zorunda kalmışlardır.

Gene Kurucu Meclis tutanaklarında tescil edildiğine göre Oxytetracyline ve buna benzer antibiyotikler yüzünden uğranılan döviz kaybı yılda 38.200.000 liradır. Bu ilâçları fakir Türk halkı 15 lira yerine 55 lira ödiyerek satın almıştır.

Bu açık soygundan haberdar olan Millî Birlikçilerden Sami Küçük meselyi Kurucu Meclise getirmiş, ve Ihtira Beratı Kanunu için gerekli yorum kararı alınmıştır. Böylece ilâçlara verilen ihtira beratları kaldırılarak Türkiye üstündeki soygunlar bir dereceye kadar önlenmiştir. Millî Birlikçilerin ve öncelikle Sami Küçük'ün bu konudaki unutulmaz hizmeti, içerde ve dışarda büyük tepkiler meydana getirmiş yabancı ilâç firmaları ve bunların Türkiye içindeki kompradorları yoğun bir karşı faaliyete geçmişlerdir.

Zira bugün Türkiye'de yıllık ilâç satışı (perakende eczahanelerde) 500 milmakta ve yabancılara hâlâ bir sürü imtiyaz tanınmaktadır. Bu imtiyazlar çeşitli biçimlerde yürümektedir. Bu arada ihtira beratı konusunda yabancı çevreler eski durumlarını ihya etmek için geniş bir mücadeleye girmişlerdir.

Bu mücadele iki koldan yürütülmektedir:

1 — Ihtira Beratı hakkında yeniden hazırlanan bir kanunda, ilâçlara ihtira beratı tanınması için siyasî iktidar içinde etkiler yaratma yolunda gayretler gösterilmektedir. Bu yolda yabancı çevreler komprador iktidarına kolayca nüfuz edebilecek durumdadırlar. Nitekim bu hazırlıklardan haberi olan Sami Küçük ve arkadaşları koalisyon iktidarı sırasında bu konudaki endişeleri belirtmişler zamanın Sanayi Bakanı Meclis kürsüsünden teminat vermiştir. Ancak o günden bu yana el altından çalışmalar eksik değildir.

2 — Yabancı ilâç kumpanyaları Türk millî ilâç firmalarını dâva etmişlerdir. Bu dâvalar karşısında Türk millî ilâç firmaları Türk Ihtira Beratı Kanununa göre ilâçlara berat verilemiyeceğini ileri sürmüşlerdir. Tıpkı *1944 Fransasından* önce olduğu ve bugünkü Italya'da yürürlükte bulunduğu gibi Türk millî sanayii istediği ilâcı Türkiye'de imâl etmekte serbesttir.

Buna karşılık yabancı firmalar Türkiye'nin en dişli avukatlarını ve kasalarındaki milyonları seferber etmiş durumdadırlar. Konuyu bir Anayasa meselesi haline getirip Anayasa Mahkemesine sevketmek niyetindedirler. Bu yoldaki gayretleri bir an durmamakta, ve ağır dâvalarla zayıf Türk firmalarını ezmek için çalışmaktadırlar.

Bu çalışmalar yürürken, başka kollardan da işler gene Türkiye'nin ve Türk halkının aleyhine işlemektedir.

Işin bu yönünü de şöyle özetliyebiliriz:

Yabancı kumpanyalar dev bütçeleriyle kesif bir propaganda faaliyetini yürütmektedirler. Türkiye'nin her yanında gezici propagandacı doktorları vardır. Bütün doktorlara «eşantiyon» yollamakta bu ilâçlar Türk piyasasında öncü rolü oynamakta ve doktorların yarattığı psikolojik ortam yabancı ilâçların sayon lirayı bulmaktadır. Türk milletini hasta döşeğinde soymak için çalışan yabancılar ve onların ortakları bu pazarı kaybetmeyi kolay kolay kabul etmiyeceklerdir.

Nitekim tatbikatta görülmektedir ki, yabancı ilâçlar Türk sanayicilerinin yaptıkları ilâçlardan kat kat pahalı satılışlarını arttırmaktadır. Propagandaya dökülen milyonlarla millî firmalar rekabet edebilecek durumda değildir. Tam bir açık pazar içinde tam bezirgân usulleriyle bir reklâm kampanyasının baskısı altına bırakılmıştır. Türk toplumunun sağlığı.

Aynı ilâç Italya'dan ithâl edildiği zaman ucuz, Isviçre veya Almanya'dan ithâl edildiği zaman pahalıdır. Bu farklar Eczacı Odalarının resmî belgeleriyle açıklanmıştır. Komprador iktidarının ilâç siyaseti yabancı firmaların piyasayı ellerinde tutmaları için sayısız kapılar açmaktadır.

Bugün Italya dahi ilâçlara ihtira beratı tanımamaktadır. Sosyalist ülkelerin hiç birinde böyle şey yoktur. Türk piyasasını yabancı ilâç kampanyalarının haksız rekabeti altında ezilmekten kurtarmak için iktidarın millî sanayii himayeye yönelmesi gerekir.

Türkiye içindeki kredi mekanizması dev bütçelere sahip yabancı firmaların Türkiye içindeki kollarını besliyecek biçimde işlemektedir. Amerika'nın Merkez Bankasındaki Cooley Fonu yabancı ilâç firmalarına destek olmakta ve zayıf millî sanayi böylece yabancı kapitalizmin ittifakıyla ezilmektedir.

Türkiye tam bir ilâç sömürgesi haline getirilmiştir. Yakında yerli millî firmaların büsbütün silinip gideceği şüphesizdir. Halkı hasta döşeğinde soyan yabancı firmaların fiatları konusunda örnekler YÖN'ün iç sayfalarında vardır. Bu gidişe paydos diyebilecek bir kampanyayı milliyetçiler el birliğiyle yürütmelidirler. Bütün miliyetçi namuslu vatandaşları bu kampanyanın çevresine çağırıyoruz.

İlhan Selçuk

C. H. P. NEREYE GİDİYOR ?

BEZGİN BİR İNÖNÜ

Bu haftanın başında Pazartesi sabahı, şayet CHP Genel Başkanı İnönü, saat 10.30 sularında gelip de grubunun çoğunluk sağlayamadığı için toplantısına bir saat ara verdiğini öğrendiğinde geri dönseydi, parti içindeki obstrüksiyon bir kere daha rahatça gerçekleşmiş olacaktı. Nitekim ayni obstrüksiyon, daha önce Cuma günü denenmiş ve tutmuştu...

Ama İnönü geldi ve çoğunluk sağlanamadığını öğrenince içeri girip beklemeye başladı. O bekleyince, toplantı salonuna girmeyip, çoğunluğu sağlatmayanlar içeri girmeye mecbur oldular ve Grup Başkanvekillerinden Nihat Erim toplantıyı açtı. Toplantının gündemi, «Meclisin ikinci döneminin ikinci toplantı yılına kadar CHP gruplarının uygulayacağı genel politika hakkında genel görüşme» idi. Ve genel görüşmenin, cuma günü yapılamayan toplantı sayılmazsa, ikinci birleşimi yapılıyordu. Konu ilk olarak önceki hafta perşembe günü görüşülmeye başlanmıştı. Gündem üzerinde söz isteyenlerin sayısı ise otuzdan fazlaydı.

CHP Genel Başkanı İnönü, hekimi Zafer Paykoç'un ikazı üzerine önceki hafta başlayan genel görüşme birleşiminde bulunamamıştı. O günleri evinde dinlenmekle geçirmişti. İnönü'nün gelmediği görüşmede hiç beklenilmeyen şekilde «kızılca bir kıyamet» kopmuş, ertesi sabah gazeteler CHP grubu toplantısında sağcılarla solcuların birbirlerine girdiklerini, Ruhi Soyer adında bir sağcı milletvekilinin hırpalandığını, havada kül tablalarının, çantaların uçtuğunu yazmışlardı. Böylece de gözler, beklenilmeyen bir sırada CHP ortak grupları toplantısına çevrilmişti. Belki de ilk defa CHP ortak grupları toplantısında, açıktan açığa bir sağcılık - solculuk mücadelesi başlamış, «ortanın solu» bir kenara, sosyal demokrasi, sosyalizm gibi lâfların savunulması yapılmış, bunun CHP için tek kurtuluş yolu olduğu söylenmişti.

Perşembe gününün gazetelere akseden havası, CHP Genel Merkez yöneticilerinin gürültüye patırdıya pek fazla tahammülü olmayan çelebi takımını dehşete düşürmüş, görüşmelerin bu hava içinde Cuma günü devamında fayda ummadıklarından, Cuma günü, konunun tartışılmasına «çoğunluk sağlattırılmadığından» imkân bulunamamıştı. Pazartesi günü ise, «ev istirahati» sona eren İnönü, duruma el koydu ve görüşmeler kaldığı yerden devam etti. Etti ama, İnönü grup toplantısına geldiğinde, hem yorgun hem de bezgin görünüyordu. Kulağı önceden bir hayli doldurulmuştu. Parti içinde bazı «gençler» ve «sollar» Genel Merkeze karşı baş kaldırmışlardı, kumpas kuruyorlar, Kurultay arifesinde «prim» toplamak istiyorlardı.

TAKTİK HEP AYNI

İnönü, grup toplantı odasına girdiğinde, ilk önce Muğla Milletvekili, «sollar»dan Seyfi Sadi Pencab'ı gördü, buruk bir hava içinde elini sıkıp, «nasılsınız?» diye sordu. Sonra dönüp, kendisine ayrılan ön sıraya oturdu. Bir süre, her zaman yakınında görünmek isteyenlerin havadan - sudan sözlerini dinledi, sonra kulaklığını çıkartıp, önündeki gazetelerden birini açtı ve okumaya başladı.

İnönü'nün Grup odasına girmesinden bir süre sonra çoğunluk sağlandı ve Nihat Erim, Grup Başkanvekili sıfatıyla toplantıyı açtı. Gündem üzerinde tartışmaya devam edilecekti. İlk olarak Tokat Milletvekili Cevdet Aykan gündem dışı söz istedi. Aykamın sözlerini pek dinleyen olmadı. Aykam, gazetelerin CHP grubu haberleri konusunda ifrata varan şeyler yazdıklarını, bunların doğru olmadığını, parti içinde bir ayrılık gayrılık havası varmış gibi davranılmasının yanlışlığını söyleyerek kısa kesti. Sonra Mustafa Uyar'a söz verildi. Uyar, CHP'nin altı okuna bağlılığını anlattı, «ortanın solu» deyiminin parti için bir yedinci ok olamıyacağını, bu sözün sadece CHP'nin siyasi yelpaze içindeki yerini göstermek için söylendiğini belirtti. Bu sözlere de pek aldırış edilmedi.

Bütün bu konuşmalar boyunca İnönü sakin, gazetesini okumaya devam ediyor, hatipleri dinlemez görünüyordu. Grupta ise açıktan açığa belli olan bir gergin hava vardı. Solcusu da, sağcısı da bütün senatör ve milletvekilleri, söz sırasına göre ikinci konuşmayı yapacak olan Bülent Ecevit'i bekliyorlardı. Ecevit, özellikle son günlerde açıkça CHP içindeki «sol» grubun lideri olarak ortaya çıkmış, bu yüzden de bir önceki toplantıda, «ortanın solu» sloganını radyoda savundu diye Ruhi Soyer tarafından «Çatlak ses»lilikle suçlandırılmıştı.

Ecevit o çelebi haliyle, koyu füme elbiseleri içinde, sâkin, kürsüye çıktı. Elinde önceden hazırlanmış, yakın arkadaşları arasında okunmuş ve üstünde tartışılmış bir yazılı metin vardı. O sâkin sesiyle konuşmaya başladığında, İnönü hâlâ elindeki gazeteyi okuyordu ve sanki Ecevit'in kürsüye çıktığının farkında değildi. Neden sonra, Bülent Ecevit grubun havasına iyice hâkim olup büyük bir alkış tufanı koparıncaya kadar da gazete okumaya devam etti. Ancak ilk büyük ve devamlı alkış tufanından sonradır ki İnönü elindeki gazeteyi bıraktı, kulaklığını taktı ve Ecevit'i dinlemeye başladı.

CHP, CHP OLMALIDIR

Ecevit'in konuşması bir saatten fazla sürdü. Konuşma bittiğinde, öylesine büyük bir tezahürat gösterildi ki, CHP grubu uzun süredir, İnönünün dışında böylesine tezahürata sahne olmamıştı. Oysa, grupta Ecevit'in konuşmasına karşı çıkanların sayısı, konuşmayı tasvip edenlere nazaran daha fazlaydı. Buna rağmen Ecevit, CHP içinde son yılların en güzel ve açık konuşmalarından birini yaptığı, tenkit edilmesi zor sayılabilecek açık sözler söylediği ve gerçekten inanarak konuştuğu için çevresini etkiledi ve alkış topladı.

İşin daha da güzeli, Ecevit konuşması boyunca, Genel Merkez Yöneticilerini, partideki tutucu ve sağcı çevreleri kendine göre en ağır bir dille suçladığı halde, ilk tebrikçilerin Genel Sekreter Kemal Satır, Ferit Melen ve hatta, bir önceki birleşimde Ecevit'in konuşmaları için «çatlak ses» diyen ne yaptığını bilmez Ruhi Soyer'den gelmesi oldu!

Ecevit, büyük tasvip gören, ama bu tasvibin ne kadarının samimi sayılacağı bir türlü kestirilemeyen konuşmasında CHP'nin meselesini samimiyetle ortaya koydu: «Bir arkadaşımız beni kastederek çatlak sesten bahsetti, ama ne kadar çok arkadaşımızın alındığı hemen görüldü. Aslında, böyle taktikleri bozacak olan sesler, çatlak ses değil, CHP'nin gerçek sesidir.

Bu sesi çıkaranlara engel olunamaz. Herhangi bir müeyyide uygulanamaz. Çünkü onlar, güçlerini ve ilhamlarını, CHP programından, Anayasadan, plân strateji, ve hedeflerinden, İleri Türkiye Ülküsü Bildirisinden ve CHP nin 1965 Seçim Bildirgesinden almaktadırlar.

Asıl tedbir alınması, susturulması gereken sesler, bağlı bulunduğumuz bu belgelerde yazılı olanları gerçekleştirmeye uğraşanları komünistlikle suçlayanlardır...

Mesele, ne olduğumuzu açık açık söylemek ve halkı samimiliğimize inandırmak meselesidir. Son seçimlerdeki gibi çekingen, ürkek bir tutumla bunu başaramayız.»

«PETROL POLİTİKAMIZI SERTLEŞTİRELİM»

Ecevit konuşmasında, Amerikanın Türkiyedeki karanlık siyasi faaliyetleri üzerinde haklı olarak durdu.

Son günlerde okuduğu pek ilgi çekici bir kitabın, American Policy End Partiton of Turkey, adlı Prof. Laurence Evans'ın Türkiyenin taksimi konusundaki Amerikan resmi arşivine ait belgeler bulunan kitabın da etkisiyle şöyle konuştu:

«Din konusu üzerinde daha derinlikle eğilmek gerekir. Bu türlü akımların ardında, psikolojik ve sosyolojik etkenler kadar, siyasal ve ekonomik etkenler de vardır. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında bize Batı Avrupalılardan daha yakınmış gibi duran Amerikanın bile gerçek niyetinin, Avrupa Devletleri arasında paylaşılmamızı önleyip, din ve ırk ayrımına göre ayrı ayrı devletlere bölünmemizi sağlamak ve o yönden Türkiye üzerinde egemenlik kurmak olduğu yeni açıklanan belgelerden anlaşılmaktadır.»

Bunları söyleyen Ecevit, CHP'nin kaybettiği oylar konusunda AP'nin DP'den daha geniş imkânlarla çalışma fırsatını bulduğunu da söyledikten sonra sözlerine şöyle devam etti: «Bazı müttefiklerimiz, artık Türkiyeden çok AP'nin müttefikleri gibi davranıyorlar. Büyük Petrol şirketleri AP'nin ortakları gibi çalışıyor.

Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilâtı (CIA) nın, -Ecevit CIA'yı söylerken bir an durdu ve, belki anlamayanlarınız bulunur diyerek C-I-A diye harfleri heceledi-, dost ve müttefik ülkelerde ne kadar kirli oyunlarla iç politikaya etkili olarak karıştığı Amerikada açıklanmıştır. Kendi istediği kimseleri iktidara getirip, istemediklerini indirmek için seçimlerde para dökmekte, hatta bazı ülkelerde sandıklara sahte oy pusulaları doldurmaktadır. Büyük bir komünist tehlikesi varmış gibi gösterip meşru ve demokratik muhalefetlerin ezilmesine gerekçe hazırlamak için, veya silâhsız ve dolaylı saldırı tehlikesi varmış gibi gösterip silâhlı Amerikan müdahelesine mazeret bulmak için nümayişler, sabotajlar hatta iç savaşlar düzenlemektedir. Amerikada bile kamu oyu ve bazı dürüst politikacılar bu duruma isyan etmişlerdir. Öyle ki Başkan Johnson, iki gün önce CIA'nın başını değiştirmek zorunda kalmıştır. Gösterilen gerekçe bu teşkilâtın görünmez bir Dışişleri Bakanlığı hâline gelmiş olmasıdır.

Mantar gibi biten aşırı sağcı derneklerden, dergilerden, gazetelerden bazısı çok geniş imkânlarla çalışıyor ve AP'yi destekliyor. Bu değirmenin suyu nereden gelmektedir? Öte yandan gene dış desteklerle büyük menfaat gurupلaşmaları oluşup örgütlenmektedir.»

Amerikan sömürücü çevreleri ile AP arasında böylece bir bağıntı olabileceği ihtimalini açıkça ortaya koyan Ecevit daha sonra, İstanbulda CHP listesinden Senato Seçimlerine katılan ve Milli Bakiyeden Giresundan Senatör seçilen İhsan Topaloğluna da sözü getirerek, Petrol sorununa değindi ve CHP'nin petrol konusunda izlediği politikanın, Topaloğlu gibi bu işin kavgasını vermiş kişilerin de katılması sonucu, büsbütün sertleştirilmesi gerektiği tezini savundu.

«Yalnız düşmanlarımızdan değil dostlarımızdan da gelen tehlikelere karşı milletçe uyanık olmalıyız» diyen Ecevit, irticaı destekleyen yerli ve yabancı çevrelerden de söz ederek, korkmadan açıkça irticaın karşısına çıkılması gerektiğini, CHP'nin bu konuda kesin tutum takınmak zorunda olduğunu belirtti ve «Türkiyede bugün irticaı körükleyen bazı gazetelerin ardında gayrı müslim iş çevreleri vardır» dedi.

Bülent Ecevitin konuşması bir kere daha, Kemal Satırı yerinden kaldırıp Bülent Eceviti tebrik ettirecek kadar geniş sevgi gösterilerine yol açtı. İnönü de kısaca Eceviti tebrik ettikten sonra, öteki hatipleri dinlemeye bile lüzum görmeden toplantıdan ayrıldı ve Grup Başkanlığı odasına gitti. Böylece haftanın başı, CHP içindeki sol kanadın geniş ölçüde puvan toplamasıyla başladı.

Sonbaharda yapılacak CHP Kurultayında sol kanad adına teşkilâtlanmış kırka yakın senatör ve milletvekilinin gönlündeki Genel Sekreter adayı olarak başa güreşmeye hazırlanan Bülent Ecevit ilk raundu çok parlak bir dereceyle kapattı.

O, günün akşamı ve daha ertesi günlerde CHP içinde, kendileri için tehlike çanları çaldığını gören ortanın ortasındakiler sağ kanat mensupları kendi aralarında toplantı üstüne toplantı yapıp, kendilerine karşı bir kar topu gibi gelişen muhalefeti nasıl önleyeceklerini düşünmeye başladılar.

BULENT ECEVIT
HAKLILIGIN CESARETI!...

İSTANBUL KANARASI

Kanara ne, bilmezsiniz efendiler, nicedir,
Kanara, aktığı boynumuzdan, gırtlağımızdan, kanın su gibi.
Kıpkırmızı bir gölde bir düş olmak,
Kanara, kesildiğimiz yer, bir bıçak uykusu gibi.

Felek yeli durdu kara esime,
İşte geldim İstanbulda kesime.

Yassı dağlarda, kel ovalarda, yazın kışın,
Güttü binbir çoban, aldı bir ağa vay.
Geceler kör olur ya umularında yarınların yıldız yıldız,
Kara açlığı böylesine iletti taş yollar bir mavi uzağa vay.

Durdum ilkin otlar üzre besime,
İşte geldim İstanbulda kesime.

Biz keçi koyun, biz dana sığır,
Biz inek manda, ürkü göz, ürkü tırnak.
Varmışız efendilerin kapılarına
Böğüren boğazlar damar damar korkudan, çıldırı çıldırı bak.

Üzülmeyin, ağlamayın sesime,
İşte geldim İstanbulda kesime.

Fazıl Hüsnü Dağlarca

«ORTANIN SOLU» GRUBUNUN DOĞUŞU

Bülent Ecevit'i böyle sert bir şekilde ortaya çıkaran sebep elbette ki, bir birleşim önce «Çatlak ses» diye kendisine çatan Ruhi Soyer'in ipe sapa gelmez ve sonunda bir de takbih almasına yol açan konuşması değildi. Aslında Bülent Ecevit'i sol kanat lideri olarak ortaya çıkmaya iten sebep, çok daha derinlerde ve etrafı sayılabilecek bir hazırlığın mahsulüydü.

CHP içinde başından beri sol düşünceye, sosyalist düşünceye açık üyeler olmuştu. Ama bunlar, 1965 sonrası Meclislerine kadar hiç bir zaman kendi aralarında tam bir bağ kuramamışlar, ya da açıkça ortaya topluca çıkmak ve kavga vermek imkânını bulamamışlardı. İlk defadır ki 1965 seçimlerinden sonra, CHP'nin «Ortanın solunda» bir parti olduğu sloganı ile Meclise gelmesinden sonra CHP içinde sol tandanslı bazı milletvekilleri daha önceki tecrübeleri de göz önüne alarak aralarında gayrı resmî de olsa teşkilâtlanmak ve bir görev bölümü yapmak zorunluğunu duydular. Başta Bülent Ecevit ve Şükrü Koç olmak üzere çok ufak bir çekirdek kadro, çevre ile bağıntılar aramış, kısa bir süre sonra, ortanın solundakilerin sanıldığından çok daha fazla sayıda bulunduğu görülmüştü.

İki kişi ile başlayıp önce beşe, daha sonra onbeşe çıkan ortanın solu ekibi, 5 Haziran Senato seçimleri arifesinde, oyları disipline 27 kişilik bir grup içinde grup haline geldiklerini görmüşlerdi. Senato seçimlerinden sonra ise bu grubun sayısı kırka kadar yükseldi. Bunların karşısında ise CHP içinde 1946 sonrası 33'ler hareketinden bu yana daha büyük bir fikir ve ideal birliği kurulmamıştı. CHP sol kanadının ilk başarısı bu idi. Hayli dikkatli ve itinalı bir kadrolaşmaya giden CHP içindeki bu ortanın solu grubunun dışında, daha birçok bu fikre yakın ve yatkın eleman olduğu da biliniyordu. İşte bu inanış üzerinedir ki, CHP içindeki Ortanın solu ekibi, kendisi için bir açığa çıkma hareketine girişti. İlk teşebbüs, Meclisler ortak grubunda bir genel görüşme açılmasını sağlamak oldu. Genel görüşmenin adı, «Meclisin ikinci döneminin ikinci toplantı yılına kadar CHP gruplarının uygulayacağı genel politika hakkında genel görüşme» idi.

CHP genel merkezi ve özellikle ortanın solu fikrine karşı özel bir allerji gösteren Senato ve Meclis Grup Başkanvekilleri bu önergeyi gündeme alma konusunda hayli uzun süre tereddüt geçirdiler. Zira bir hayli zamandır grup içinde aleyhlerine bir hava döndüğünü, özellikle genç ve dinamik senatörlerle milletvekillerinin kendi aralarında evlerde, çeşitli yerlerde toplantılar yaptıklarını hissediyorlar, duyuyorlardı. Arada, bütün itinalı seçimlere rağmen bir iki tane de karşı gruplara casusluk edebilecek tıynette adam ortanın solu ekibine sokulmayı becermişti. Gerçi bunlar sonradan teşhis edilip saf dışı bırakıldılar ama, CHP kodamanlarının da kulağına kar suyu kaçtı.

KENAN ESENGİN'İN ÇIKIŞI

Ortanın solu ekibi sonunda önergeyi gündeme aldırmayı başardılar. Başarınca da, sistematik bir sırayla genel görüşme için sırayla söz aldılar. Öyle ki, karşı görüşte söz alan bir veya iki hatibin ardından hemen bir ortanın solunda hatip söz almış ve rakipleri tam anlamıyla, marke etmiş durumdaydı. Söz sıralarından ilki ise, emekli general Kenan Esengin'deydi. Nitekim ilk patlak da Esengin Paşanın ilk gün konuşmasında ortaya çıktı. Paşa, konuya tam bir asker açıklığı ve sertliği içinde girdi.

İrtica tahrikçiliği, dini istismar, ağalara ve yârana yaranma, tâviz politikası izlemekle CHP'nin kendi mezarını kazmaktan başka birşey yapamıyacağını, bunu AP.'nin çok daha iyi yaptığını söyleyen Kenan Esengin, şimdiye kadar izlenen ürkek ve basiretsiz politikanın mutlaka değiştirilmesi gerektiğini, CHP'yi kurtaracak tek çarenin partinin sür'atle bir sosyal demokrat parti hüviyeti alması olacağını söylemesi, CHP sıralarını bir an karıştırdı. Ekrem Özden, Ferit Melen, Ruhi Soyer, Ali Şakir Ağanoğlu gibi bir takım sağ kanat hırçınları homurdandılar. «ne demek istiyorsun?» diye lâf attılar. Kenan Esengin bir süre bunlara, oturdukları yerden ömürleri boyunca bir ileri fikir savurmamış olanlara baktı baktı ve parmağını Ferit Melen ve Ekrem Özden'e doğru uzatarak, «Bana bakın bana» dedi. «Ya sosyalizmi benimseyecek, komünizmin gelmesini önleyeceksiniz, ya da bu memlekete komünizm gelirse, benim gibi fakir fukaraya bir şey olmaz ama olanlar size olacak. CHP için ilerde de bir parti olarak kalmak istiyorsak tutulacak tek yol sosyalizmdir. Bunun başka çıkar yolu yoktur. Bu böylece biline.

M. Şükrü Koç
«Ortanın Solu»nda

Menfaatlerimizden olmayalım diye devekuşu gibi başınızı kuma gömmekle bu meseleleri halledemezsiniz» .

BAHTSIZ SOYER KÜRSÜDE

Pek tabiî ki, ordudan gelmiş Kenan Esengin gibi gözünü ve sözünü budaktan sakınmaz bir generale karşı kimse pek fazla ses çıkaramadı. Zira her ağzını açan bir kere ağzının payını hem de en ağır cinsinden alacağını biliyordu. Onun için pek çok muhafazakâr CHP'li oturdukları yerden belli etmeden homurdanmakla yetindiler. Sonra söz sırası Ruhi Soyer'e geldi. CHP'nin merkez takımından çok sağ takımının kurtlarının maşa olarak kullandıkları Soyer kürsüye geldiğinde, daha ilk cümlelerinde devireceği çamları belli etti.

Nitekim bir ara ağzından çıkanı kulağı duymayan Soyer'in son seçimlerde ortanın solu lâfının ağza alınmaması yolunda Feyzioğlu'nun akıl hocalığının faydalarını belirten sözlerinden sonra dayanamayıp, «Ne yazık

ki gene de radyoda partimiz adına yapılan konuşmalardan birinde bir çatlak ses çıktı, kimsenin sahip çıkmadığı ortanın soluna bu çatlak ses sahip çıktı» demesi, önden çok arka ve orta sıraları işgal etmiş ortanın solu takımı tarafından derhal, «Ne demek istiyorsun?» diye karşılandı. Soyer'in kimi kasdettiği belliydi. Başkanlık kürsüsünde oturan Nihat Erim, Soyer'e sözlerini tavzih etmesini, lisan nezahetinden de bir daha ayrılmamasını ihtar etti. Soyer bütün umursamazlığı içinde, ama karşıdan gelen salvolar arasında şaşırmış, çatlak ses deyimi ile kimseye hakaret etmek istemediğini, sadece değişik bir ses demek istediğini söyliyerek tevil yoluna gitti. Sonra konuşmasında CHP'nin ortanın solu yüzünden parti programından ayrılmak durumunda kaldığı şeklinde sözler edince, ortanın solundakilerden Adanalı Senatör Muslihiddin Yılmaz Mete yerinden bağırdı: Ben bu senato seçimlerinde ortanın solunu savunduğum için senatör seçildim, geldim». Sıvaslı Milletvekili Nazıf Aslan ise dayanamadı ve yüksek sesle, Senin yerin CHP değil AP safları, sen ve senin gibiler Atatürkün devrimci partisinde ne arıyorsunuz?» dedi. Ortalık iyice karıştı. Soyer ise, konuşmakta ısrar ediyor, başkanın ihtar ve ikazlarını dinlemek istemiyordu. Ne var ki şirretlik her zaman geçer akça olmadığından, bir takbih aldı ve sözleri kesildiği gibi oturum da tâlik edildi. Böylece de, CHP içinde ortanın solu ve sağı çatışması iyice gün yüzüne çıkmış oldu. Tartışmalara, haftanın ortasında Çarşamba günü de devam olundu. Sivas Milletvekili Palaoğlu, Ecevit'i destekleyen bir konuşma yaptı ve işin yalnız programla da bitmediğini, programın açık hükmüne rağmen, Ereğli-Çeliki'n devletleştirilmeyip, özel ellerde bırakıldığını hatırlattı.

Ortanın ortacıları, kökleşmiş alışkanlıklarıyla, biraz sağa, biraz sola tâviz vererek «tesanüt» gerekçesiyle durumu geçiştirmeyi ve Kurultay'da el altından çalışmalarla «ortanın solu» takımını hezimete uğratmayı deneyeceklerdir. Fakat böyle bir tesanütçülüğün artık modası geçtiği Bülent Ecevit, CHP tarihinde yer alacak önemli konuşmasında çok iyi belirtmiştir: «Biz alınyazısı devrimcilik olan bir partiyiz. Her devrim tepki uyandırır. Çetin engellerle karşılaşır. Ama alın yazısı devrimcilik olan bir parti, bunlardan kaçınırsa erir gider. Her devrim hamlesi, bir ölçüde tesanüdü sarsabilir. Ama tesanüdümüz hiç sarsılmasın diye devrimcilikten vazgeçer, tutucu hatta durucu bir parti olursak, tesanüt içinde eririz. Biz tesanüdü statik bir noktada değil, harekette, yürüyüş hâlinde aramalıyız. Millet için devrimler yapmak iddiasıyla ortaya çıkan bir parti, memlekette tutuculuğu reddeden bir parti, önce kendi içinde tutuculuk eğilimlerinden kurtulmalıdır.»

siyasî notlar

Çetin Altan'a

Çetin Altan arkadaşımız, TİP. konusunda açmayı denediğimiz tartışmaya, Akşam'daki fıkra sütununda dolaylı bir cevap verdi. Ne var ki, Altan'ın bizilme ilgili cümleleri, ondan özlenen davranışı yansıtmaktan uzaktır. Tartışmayı başlatırken bu hususu, şu sözlerle açıkça belirtmiştik: «Bir noktada, sanırız ki, tereddüde yer yoktur. TİP, Anayasaya titizlikle bağlı kalarak, parlâmenter sistem içinde faaliyet gösterme durumundadır. Mesele, bu imkândan en iyi şekilde yararlanma ve mücadeleyi hayâle kapılmadan, doğru yönde yürütme noktasında toplanmaktadır.»

Mesele, bu kadar açık ortaya konmuşken, itham kokusu taşıyan bir takım yakıştırmalarla, dâvayı minder dışına kaydırmak beklediğimiz tutum değildir.

Bu vesileyle belirtelim ki, bütün partilerden tamamen bağımsız sosyalist bir yayın organı olan YÖN, sadece ve sadece sosyalizmin ve TİP.'in yararına olacağı inancıyla böyle bir tartışmayı başlatmıştır. Çalışanlar Partisi de dahil, YÖN'ün hiç bir parti kuruluşunda rolü olmamıştır ve görünür bir gelecekte de olmıyacaktır.

Doğu kalkınma mitingi

Batman'da seçimlerden sonra, gazetelerimizin hiç yer vermedikleri, fakat binlerce insanın katıldığı bir «Doğu kalkınma mitingi» yapıldı. Mitinge tek başarı telgrafı gönderen parti lideri, «Doğuculuk»a ateş püsküren Türkeş oldu!

Siirt'te yayınlanan «Mücadele» gazetesi, miting hakkında şu bilgiyi veriyor:

Mitinge Siirt, Diyarbakır, Urfa, Bingöl, Mardin, Siverek, Silvan, Midyat, Gercüç, Beşiri, Kurtalan, Şırnak, Kozluk ve daha başka yerlerden gelen onbinlerce kişi katılmıştır. İlk konuşmayı avukat Kerim Şerefhanoğlu yaparak özetle şunları söylemiştir: «Petrolle ilgili tesis ve işletmeler dünyanın her yerinde, petrolün çıktığı yerde kurulur. Türkiye'de Genel Müdürlük neden Ankara'da kurulup milyonlarca masrafa girilir? Batman'daki işletme, bir utanç duvarı ile halktan ayrılmıştır. Buraya girmek, Rusya'ya pasaport çıkartmaktan daha zordur.» Doğuda ve Güney Doğudaki rüşvet ve sui'stimallerden de yakınan tertip komitesi başkanı, sözlerini millî birlik ve beraberlik temennisiyle bitirmiş. İkinci söz alan Şerif Vural ise, «Devletin ağaları olduğunu» iddia etmiş ve «Devlet ağ ..... diye bağırmıştır.

Genç stajyer avukat İdris Arıkan ise, Doğu ve Batı arasındaki korkunç uçurumu rakamlarla ortaya koyarak, verilen sözlerin yalan olduğunu söylemiştir: «Turizm seferberliği adı altında Batıya otel, motel, gazino vesair tesisler kazandırılarak Batılı cepler daha da şişirilmektedir. Oysa Doğuda turisti çekecek anıtlar ve tabiat güzelliği olduğu halde buraya bir tek kuruş harcanmamıştır.» Sait Elçi ise, şikâyetlerini şöyle dile getirmiştir: «Alpaslanın çocukları, Çanakkale'de düşmanı boğan Doğulular, Batıda her türlü imkâna sahip hastahaneler varken, Doğulu ana çocuğunun göbeğini kesecek bıçak bulamıyor. Bütün parti vaadleri yalandır... 1932'den beri hazırlıkları yapılan Ziya Gökalp Üniversitesi, Doğulu uyanmasın diye açılmıyor.»

Siirt'ten stajyer avukat Cahit Ulgen de şunları belirtmiştir: «Doğu bir deneme tahtasıdır. Hakkımız, Batıya verilmiştir. Gelecek seçimlerde oylarınızın hakikî sahibini bulmalısınız.» Siverekli hatip Mustafa Düşünek'in sözleri ise şudur: «Büyük Atatürk'ün çizdiği yoldan inhiraf edilmiştir. İhmâl olunuyoruz. Buna sebebiyet verenler de alçak zihniyetin namussuz evlâdıdır.»

Avukat Nebil Oktay ise, şu açıklamayı yapmıştır: «Batmana civar illerden polis ve jandarma kuvvetiyle, gizli emniyet mensubu gönderildiğini duydum. Biz bir İstanbul'lu, bir İzmir'li bir Aydınlıdan daha çok memleketsever ve miliyetçiyiz. Jandarmanın görevi, vatandaşın can ve mal emniyetini korumaktır. Gitsinler, dağlardaki asayişi korusunlar. Biz burada anlayış ve vakar içindeyiz... Doğunun kalkınmamasında da suç bizimdir. Elele verip birleşilmelidir. Sosyal adalet teraneleri, sosyal rezaletten öteye geçmiyor. Biz korkmuyoruz. Doğuyu saadete götüren yola baş koyduk. Sonuna kadar haykıracak ve haklarımızı alacağız.»

Mitingte, yazdıklarımızdan çok daha sert konuşmalar yapılmıştır. Belki Süleyman Bey duyar diye, bunları aktardık.

BİR KÜSTAHLIK BELGESİ

Yabancı ilâç firması Roche, yayınladığı dergide, tepeden bakan küstah bir «yabancı ağa» edası ile Türk İlâç Sanayiine ağır hücumlarda bulundu. Eczacı Odası, bu yazıyı haklı olarak dâva konusu yaptı. Fakat bu kadarla yetinmemeli ileri sürülen iddialar da cevaplandırılmalıdır. Şimdilik, arkadaşımız Dr. Cavid Başar'ın arka sayfamızda okuyacağınız yazısında da söz konusu ettiği bu küstahlık belgesini olduğu gibi yayınlamakla yetiniyoruz:

Seçimlerin yaklaşmakta olması, halkın gözünü boyayarak ve mugalata yoluyla birer külâh kapmak hevesinde olanların iştahlarını kabartmış bulunmaktadır. Bu gibi şahıslar, efendilerine yaranmak veya şahsî çıkarlarını temin için gerçekleri hasıraltı etmekten ve ona buna leke atmaktan çekinmemektedirler.

Son günlerde yabancı sermayeye ve bu arada şirketimize karşı da sistemli ve maksatlı bir hücuma girişilmiştir. Bunun önceden plânlanmış olduğu ve sahte vesikalarla desteklendiği de göze çarpmaktadır. Bu hücum kumpanyasından kimlerin faydalanacağı aşikârdır. Bundan ötürü de bu şahıslar «Yerli milyonerlerin kompradorları» vasfını hak kazanmaktadırlar. Kendilerinin bu yazıları hangi cüretle yazdıklarını bilmiyoruz, fakat bildiğimiz birşey varsa o da güneşin balçıkla sıvanamayacağıdır.

İlâç Sanayii'nin gayesi, hekim ve hastanın itimad edebileceği, hastalıkları iyileştiren ve önleyen, tıbbî ve farmosötik standardlara uygun, kaliteli ilâç yapmaktır.

İlâç Sanayii'nde yabancı sermaye memleketimize zorla girmiş değildir. Bilâkis, memleketimizin kalkınmasının ancak sanayi yoluyla olabileceğini takdir eden Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti'nin kabul ettiği «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» çerçevesinde tamamiyle meşru ve kanunî yollarla yatırım yapılmıştır. Yani «Yabancı Sermayenin» iştiraki yurdumuzun kalkınması için lüzumlu ve faydalı olarak kabul edilmiştir.

Bu kararın isabetli olup olmadığının münâkaşası ne bize, ne de bu sahada en ufak bilgi ve tecrübeleri bulunmıyan ve sansasyon peşinde koşarak halkın milliyet hislerini istismara çalışan birkaç gazete muharririne düşer.

Bizim burada bilhassa işaret edeceğimiz nokta son yıllara kadar rakipsiz olarak çalışan Yerli İlâç Sanayii'nin memleket için ne yaptığıdır.

Kendilerine soruyoruz:

1 — Yabancı sermaye'nin girişine kadar Türkiye İlâç piyasasını inhisarları altında tutan yerli ilâç firmaları, Türkiye'de İlâç Sanayii'nin gelişmesi için ne yapmıştır?

2 — Harp yıllarında ilâçların karaborsaya düştüğü zamanlarda rakipsiz olarak milyonlar kazananlardan kaç tanesi ilâç sanayiine, araştırmaya veya tıbbi hizmetlere yatırım ve bağış yapmıştır?

3 — Uzun yıllar ilâç piyasasını rakipsiz olarak ellerinde tutup, milyonlar kazananlardan kaç tanesi ilâçların kontrol ve kalitesinde islâha, çalıştırdıkları elemanların ücret ve sosyal durumlarını düzeltmeye memleketin ihtiyacı olan yeni ilâçları imâle teşebbüs etmiştir?

Merdiven altında şurupları kovalarda, sandık tahtalariyle karıştıranlar, kedilerin gezindiği damlarda tarbana serer gibi granül ve tablet kurutanlar, yüzbinler kazandıkları halde neden bunun bir kısmını ilâçlarının kalitesini islaha ve imâl usullerini düzeltmek için sarfetmeye yanaşmamışlardır?

Aşırı kâr hırsıyla hareket ederek, halkın sağlığıyla oynıyanlar ve buna göz yumanların müdafiliğini yapanlar mı hastayı yatağında soymaktadırlar, yoksa kaliteli ve tedavi değeri yüksek ilâçları kanunî yollarla imâl edip, yine kanunî ve meşru yollarla satanlar mı?

Bu yerli sermaye kompradorlarına şunu hatırlatmak isteriz:

Hasta yatağında ateşler içinde yatarken vereceği paranın bir yerli milyonerin cebine veya yabancı şirketin kasasına gireceğini düşünmez. Hastanın isteği hastalığını sür'atle iyileştirecek temiz, kaliteli ve tesirli ilâçtır. Siz bu hastaya daha ucuz diye damda kurutulmuş ve üzerine kedi işemiş tableti satamazsınız.

Serbest rekabet halkın lehine işleyen en önemli ekonomik müessesedir. Serbest rekabet müessesesini yıkara k İlâç Sanayii'ni monopol'lerine almak istiyen yerli sermaye önce kendi mazisine bir göz atarak böyle bir inhisar'a lâyık olup olmadığını tetkik etse çok iyi olur.

Şimdi gerçekleri kendi çıkarlarına göre birbirine hiç uymayan şekillerde değiştiren bu şahısların iddialarını teker teker cevaplıyalım:

29 Eylül 1965 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki yazısında İlhan Selçuk «Yabancı Sermaye ile ortaklık kurarak işlerini yürütenler yabancılarla işbirlikçilik yapan satılmışlardır» derken diğer taraftan İstanbul Eczacı Odası, Yabancı İlâç Şirketlerinin Türk Sermayesiyle ortağı olmadığından şikâyet etmektedir. Bir hakikatin ne dereceye kadar tahrif edilerek bir birine tamamen zıt bir fikir haline gelebileceğini bundan daha mükemmel bir misalle görmek mümkün müdür?

Acaba gazeteci neden hayali ortaklar ve kompradorlar yaratmak lüzumunu duymuştur? Bunun sebebini zannediyoruz ki; makalesinin başlangıcında bizzat kendisi ifade ediyor: «En ufak bir tenkit» dediği, kuyruklu bir yalanla hayali sömürücüler yaratmak, halkı tahrik etmek ve memlekete sağladığı faydaları inkâr edilmeyecek müesseseleri lekelemektedir.

Gazetecinin istemediği «Yerli Ortaklar» mevzuu İstanbul Eczacılar Odası tarafından baş tacı edilmiştir. Sebebini bulmak için uzun müdet düşünmeye lüzum olmadığı kanısındayız: İyi işleyen ve kâr eden bir müesseseden hisse ele geçirerek aslan payı koparmak.

Şimdi «korkunç» ve «cehennemlik» tabirleri ile vasıflandırılan «Klorbenzodiazepin»e gelelim. İsmini bile doğru söyleyemedikleri bu madde Chlordiazepoksid olsa gerektir. Bu madde halen fabrikamızda sentez yoluyla imâl edilmekte olup, dışardan ithali çoktan beri tamamen durdurulmuştur: Acaba bu gerçek karşısında yüzleri biraz kızaracak mıdır?

Malûmlarınız olduğu üzere İtalya'da «Patent» hakkının tanınmaması, bütün İtalyan imalâtçılarının rahatlıkla formül ve ha made taklit etmelerine imkân sağlamıştır. Uzun çalışmalar araştırmalar ve milyonlarca dolar sarfıyla tıp mesleğinin hizmetine arz edilmek üzere inkişaf ettirilen maddeler, İtalyanlar tarafından çalınarak hiçbir masrafları olmaksızın taklit edilmektedir. Bu ham maddelerin İtalyan Firmalarına maliyeti sıfırdır ve talep etmekte oldukları ücretler tamamen «haksız kâr» ve «sömürme»dir.

İstanbul Eczacılar Odası Yabancı Sermayenin kâfi yatırım yapmadığından şikâyetçi bu ara da fabrikamızın bir «Bisküvi fabrikasının üst katında» çalıştığından bahsediyor. Yalnız bu «üst katın» kaçbin metre kare olduğundan bahsetmiyor. Fabrikamızın yalnız kira bedeli olarak ödediği miktarın birçok «yerli» yatırımlardan fazla olduğunu zikretmiyor. Fabrikamızın yalnız işçi yemekhanesinin, hattâ yalnız tuvaletlerinin birçok yerli «Laboratuar»lardan ve «İlâç Fabrikaları»ndan daha fazla yer işgal ettiği söylemiyor. «Az yatırım» yapıyor dediği fabrikamızın kurulduğu günden beri hiç kâr transfer etmediği halde milyonlarca liralık yeni tesisler kurduğundan bahsetmiyor.

Zaten biraz sonra bazı yabancı firmaların 10.000.000.— TL. gibi krediler alarak yatırım yaptığını söylemekle kendi kendisini yalancı duruma düşürüyor. Yeni İstanbul Eczacılar Odası'na göre yabancı İlâç fabrikaları yatırım yapmazsa bu bir suçtur. Eğer yatırım yaparsa bu gene bir suçtur. Bu suçların önlenmesinin yegâne yolu kendilerini bu suçlara ortak yapmaktır.

Yine İstanbul Eczacılar Odası'nın hiçbir zaman bahsetmediği ve bahsedemiyeceği başka şeyler de vardır, o da: Şirketimizin çalıştırdığı yüzlerce işçi ve memura ödediği milyonlarca lira ücret, Devlet'e, Belediye ve Maliye'ye vasıtalı ve vasıtasız olarak ödediği milyonlarca lira vergi, fakir hastalara, tıp mensuplarına, kliniklere, derneklere yapılan yüzbinlerce liralık ilâç ve para yardımları vasıtalı olarak verilen siparişlerle ufak sanayi erbabına akıtılan milyonlarca liralık iş ve Türk piyasasından mübayaa edilen yüzbinlerce liralık ham madde, yiyecek, giyecek, temizlik maddesi v.s.

Bütün dünyanın «fabrika» ve «sanayi» diye çırpındığı bir asırda memlekete sonsuz faydalar sağlayan bir sanayi işletmesini kapatıp, ithalâtçı ve yerli sanayi tekil kurmak isteyenler, serbest rekabeti yok edip, ilâç karaborsası kolay kazançların hayaliyle avunanlar, devirleriniz geçmiştir! Memleket sanayileşecektir. Bunu elinizde imkân varken siz yapmadınız. Bırakın da sizden daha iyi becerenler yapsın.

Muvaffak olmuş bir teşebbüse saldırmak ve baltalamak, toplumun yararına çalışan ve memleket ekonomisine hizmet eden müesseseleri yıkmaya veya ele geçirmeye çalışmak vatanseverlik ve milliyetçiliğin bir ifadesi olmasa gerektir. Ne taraftan bakarsak bakalım, bu gibi yalanlarla bezenmiş safsatalarda iki maksadın sırıttığını görüyoruz:

1 — Mevcut sosyal düzeni ve toplum değerlerini yıkmak.

2 — Şahsi çıkarlarını veya avukatlıklarını yaptıkları yerli milyonerleri korumak.

Kendilerine milliyetçi ve vatansever süsü vererek karanlık ideolojilere ve sömürücü kapital sahiplerine hizmet edenlerden gerceklere gercekle karşılık vermelerini bekliyoruz, yalan ve mugalâta ile değil...

SİYASİ NOTLAR

Kültür düşmanı Müsteşar konuşuyor!

Okullara antikomünist etiketi altında gerici ve laik cumhuriyet düşmanı bol miktarda yayın yağdırıldığı bilinmektedir. Bunların parasını «yabancı dostlar» değilse, —hiç şüphe edilmesin— şu ya da bu yoldan devlet ödüyordur. Ulus'ta Fikret Ekinci, konu hakkında şu bilgiyi vermektedir:

Okullara gönderilen yayınların bir kısmı, parası Bakanlık bütçesinden ödenmesine rağmen, Bakanlıkça görülüp, kontrol edilmeden gönderilen yayınlar, sadece ismen bilinmekte, bedelleri peşin ödenmektedir. Bakanlık, bunlar arasında, zararlı olanların okul idaresince ne yönden zararlı olduğunun Bakanlığa bildirilmesini istemektedir. Çok masum ve normal görülen, bu isteğin altında yatan niyet ise bambaşkadır. Okul idarecileri, gerici, ırkçı, şeriatçı, nurcu, lâik cumhuriyet ve Atatürkçülük aleyhtarı yayınların zararlı olduğunun bildirilmesini istemiyor aksine bunların zararlı olduğunu bildirenleri tesbit etmek gayesini güdüyor. Bütün ırkçı ve gericileri subaşına getirdikleri için, her hangi bir öğretmen, parasını Bakanlığın ödediği, gerici bir yayını zararlı bulduğunu, Bakanlığa bildirse, mimleneceğini biliyor. Bildiri isteğinin nitelikleri tesbit edilemiyecek ve Bakanlıkça, bütün gerici yayınlar satın alınacak, bedelleri önceden ödenip, çıkaranlar tarafından okullara gönderilmesi istenecek, yani kontrolsüzlük prensip olarak kabul edilecek ve bunlardan zararlı olanların, ne sebeple zararlı olduğunun bildirilmesi istenmeyecek bunun mânası nedir? Bakanlık bunların toptan zararlı olduğunu bilmiyor mu? Gayenin, ırkçı, Atatürkçülük aleyhtarı ve lâik cumhuriyet, devrim düşmanı olmayan veya bu sakim politikaya karşı direnenleri tesbit etmek olduğunu anlamamak mümkün mü?

Örneğin, AP. Genel Başkan Yardımcısı bir saltanat artığı damadının, AP. yayın organında yazdığı ve tüm Millî Mücadeleyi, inkılâpları bolşeviklik olarak adlandırması, bu yayın organının bedeli Bakanlıkça önceden ödendiği için, okullara yayın organıca gönderilmiştir. Aynı şekilde, Atatürk'e söven bir makaleyi aynı yayın organında yazan ve sözde AP. Haysiyet Divanına verilen, bu partinin üyesinin makalesi de yayın organının bedeli önceden ödendiği için okullara gitmiştir. Başka bir örnek, bütün ömrü hakaret görmekle geçen, mimli bir irtica tacirinin, bu partinin milletvekilliğine güvenerek ve yasama dokunulmazlığına bürünerek aynı yayın organında günlerdir açtığı nurculuk propogandası kampanyası, okullara gitmektedir.

Bunların yanında yine dergilerden ve gazetelerden derlenip kitap haline getirilen aynı mahiyetteki yayınlar ve AP. propagandasının en süfli sloganlarını kapsayan yazılar okullara akıtılmaktadır. Bunların bir kısmının bedeli Bakanlıkça, bir kısmının bedeli sözde meçhul kaynaklardan ödenmektedir. Zaten, Bakanlık bedelini ödeyip, gönderilmesini yayınların sahiplerine bıraktığı için, hangi yayınların Bakanlıkça, hangilerinin bilinmeyen kaynaklarca gönderildiği anlaşılamamaktadır. Gaye, biraz da bu sisi yaratıp okulları, cumhuriyet tarihinde ilk defa görülen bu düşmanca yayınlara açık tutmaktır.

Bunların yanında devlet bankalarından aklın alamıyacağı ilânlar alıp çıkan sözde dergiler vardır. Bu dergilerde çıkan yazılar ayrıca kitap olarak yayınlanıyor. Alınan ilânla hem derginin, hem de kitap hâline gelmenin karşılığı çıkarılmış oluyor, ve devlet kesesinden finanse edilen bir lâik Cumhuriyet ve Atatürk aleyhtarı yayın endüstrisi yaratılmış oluyor. Bu DP.'nin besleme basınını geçmiştir. Bankalar, lâik cumhuriyet ve Atatürk'çülük aleyhtarı yayınları devlet kesesinden besleyen bir duruma düşmüşlerdir. Bunlar da ücretsiz okullara ve bazı kimselere gönderilmektedir. Yoğun bir biçimde Devrim ve Atatürkçülük aleyhtarı bir nesil yetiştirme gayreti içinde olan AP. ve onun bu politikasını uygulayan Millî Eğitim Bakanlığı, bir ihanet içindedir.

Ama bu işleri düzenleyen kültür düşmanı müsteşar, hâlâ tam bir fütursuzlukla konuşabilmektedir. Müsteşar ile Dost dergisi yöneticisi Salim Şengil arasında şu konuşma geçmiştir:

ÖTÜKEN: Siz de yazsanıza kitap işini... Hani şu, okullara tümen tümen kitap, dergi gönderiyormuşuz...

ŞENGİL: Göndemiyor musunuz?

ÖTÜKEN: Hayır. Ben deli miyim! İki üç gazeteye abone olayım, sonra yirmisekiz tanesini kendime düşman edeyim. Ben gazetecilikten yetiştim. Bu işleri çok iyi bilirim. Yolladığımızı isbat eden bulunursa, şimdi, masama oturmadan istifa ederim. Ama şimdiden sonra gidecek. 2

ŞENGİL: O halde kim gönderiyor?

ÖTÜKEN: Araştırıyoruz, bilmiyorum. Yön de Akşam gazetesi de okullara gidiyor. Onun için tamimde imha etmemelerini, okullara ne gelirse bize bildirmelerini yazdık. Al bak oku.

ŞENGİL: Teşekkür ederim, bu genelge bende var. Okullara bu yayınların kendikendine gideceğine benim aklım yatmıyor. Dost'un satışı düşse, yüz tane de olsa eksik bastırmaya bakıyorum. Nasıl bedavadan yollayabilirim? Her halde bir taraf finanse ediyordur. Sizin bütçenizden değil de başka yerden olabilir. Farketmez...

ÖTÜKEN: Altıbuçuk milyon lira tahsisat aldım. Önce klâsikler gidiyor, 3,5 milyon. 53 bini gitti. Depolar dolmuş kalmış. Döner sermaye işlemez olmuş. Anadolunun en uzak köşelerine kadar kitap gidiyor şimdi. Gündüzler yetmedi. Gece mesaisi yapın sevkiyat için, dedim. (Bir imza kartonunu Şengil'e açar.) İşte İstanbul'da imza ettiğim mucipleri. (Şengil okur.) Bak.(..) Millî Eğitim Müdürlüğüne: Aşağıda yazılı kitaptan adınıza 3600, 480, 640 adet gönderilmiştir... Nasıl? Bak, bunlar, e-

TONGUÇ'UN ÖLÜM YILDÖNÜMÜ

23 Haziran, Köy Enstitülerinin kurucusu İsmail Tonguç'un ölüm yıldönümüdür. Bu büyük eğitim öncümüzün anısını saygı ile anarken, M. Hasırşapkalı'nın Tonguç'a yöneltilen hücumlara bizzat kendisinin verdiği cevapları açıklayan bir yazısını gelecek sayımızda yayınlıyacağımızı okuyucularımıza duyururuz.

ğitici levhalar... Basılı Eğitim Malzemesi Müdürlüğünce kırkarbin basılmış kitaplar... Şimdi boşalyor depolar, ferahlad. Döner sermaye toplandı. Şimdi yenileri basılacak.

ŞENGİL: Yeni basılacak olanlar, gazetelerin yazdığı, hani şu okullara gönderilen kitaplardan mı? Birinci, ikinci baskıları biten Rus klâsiklerini bastırtmıyormuşsunuz. Üç aydır. Tercüme bürosundan gelen karton önünüzde duruyormuş. Çok oldu öğreneli ama, bir belge elde edemediğimiz için yazamadk...

ÖTÜKEN: Basılacak. hepsi basılacak. Bir kitabı Harp ve Sulh'u baskıdan aldım. İki yıldır mütercimi ortada yok. Bunu asıl çevirenin Nâzım Hikmet olduğunu biliyorsun. Ama Zeki Baştımar görünüyor. İşte biz böyleyiz. Bu memlekete yalnız Hasan Âli Yücel mi hizmet edecek. Millî Eğitim Basımevine gittim, matrisler eskimiş. Böyle kötü baskılı kitap istemem, dedim. Tahsisat yok dediler. Alın size dörtyüzbin lira tahsisat... Ayakta, oracıkta imza ettim mucibini. Bir çinkoğraf atölyesi geliyor matbaaya... Altıyüz bin lira. Türkiyede eşi yok. Baktım, altı dizgiden üçü çalışyor, üçü boş. Bu neden, dedim, dizilecek iş yok, dediler. Bir ay önce, birçok kitap imza etmiştim, basılsın diye gelmedi mi, dedim. Gelmedi, dediler. Devlet içinde formalite çok. Depoda tükenmek üzere olan Alphonse Daudet v.b. üç kitabı verdim, dizsinler. Böyle olacak. Hem şimdiden sonra, üç-beş bin kitap basılmayacak. Onbin... Dörtbinini ben satın alıyorum. Gerisi de satılır. (Sekreter içeriye girer. Bir takım adlar sayar. Beklediklerini söyler.) Görüyorsunuz ya kabul edemem. Önemli işlerimiz var. Şimdi bir öğle yemeği de veriliyor bizim matbaanın işçilerine... Topladım hepsini, bakın grev filan yok, dedim. Burası devlet işi... Hepimiz çalışacağız. Burası kazanacak ki, siz de ekmek yiyebilesiniz.

Barış gönüllüleri

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği, Barış Gönüllüleri ilgili olarak Türk kamu oyuna şu açıklamayı yaptı:

«Ülkemize geliş nedenleri, eğitim ve toplum kalkınması konularında çalışmak olarak kamu oyuna aksettirilen Amerikan barış gönüllülerinin asıl amaçları her geçen gün biraz daha su yüzüne çıkmaktadır.

Gelişlerinin görünen amaçlarıyla davranışları bağdaşmıyan Amerikan barış gönüllülerinin zaten şüphe ettiğimiz iyi niyetlerine, üniversitemizdeki son olayla hiç güvenimiz kalmamıştır.

Üniversitemiz hazırlık okulunda İngilizce öğretmekle görevli iki Amerikan Barış Gönüllüsü sınıflarında (Son seçimlerde hangi siyasî partiye, niçin oy verdiniz) başlıklı bir kompozisyon yazdırarak İngilizce eğitimini Türk gençliğinin siyasî eğitimlerini anlamak için bir araç olarak kullanmışlardır.

Bizce çok önemli olan bu durumun ilgililer tarafından ele alınmasını, bu ilk barış gönüllüsünün görevlerine son verilmesini ve Barış Gönüllüleri Teşkilâtının buna benzer davranışları devam ettiği takdirde, Türkiyedeki faaliyetlerinin yasaklanmasını ve Türk halkının bu konuda daha dikkatli olmasını ülkemizin menfaatleri bakımından uygun görmekteyiz.»

İş adamı defterdar ve Türkiye Kredi Bankası

Geçenlerde gazetelerde 1960 yılından sonra iş adamlığına atılan eski İstanbul Defterdarının, sevgilisi ile birlikte, otomobilini denize sürerek, öldüğü haberi vardı. Haberler, eski defterdarın çok zengin olduğunu ve Bebek'te yaptırdığı 2,5 milyon liralık şahane köşkte yaşadığını belirtiyordu. Aynı günlerde YÖN, halktan topladığı paralarla yakınlarına büyük krediler açan Türkiye Kredi Bankasının tasfiyesine gidildiğini bildiriyordu. Şimdi Yeni Gazete ve Hürriyet şu haberi vermektedirler:

Geçen hafta sevgilisiyle birlikte denize uçan eski Defterdar ve Kırlangıç zeytinyağları sahibi Şefik Yur'un ölümü, Türkiye Kredi Bankasının tasfiyesiyle ilgili görülmektedir. İş adamları çevrelerinde ısrarla belirtildiğine göre, Şefik Yur, bankadan aldığı 14 milyon liraya yakın krediyi ödemekte gecikmiş ve banka da bu yüzden zor durumda kalmıştır.

Sekiz yıllık bir mazisi bulunan ve memleketin sayılı bankaları arasında yer alan «Türkiye Kredi Bankası» bu durum karşısında Maliye Bakanlığınca tasfiyesi cihetine gidilmiş ve Bakanlık tasfiye işleminin yapılması için İş Bankasına talimat vermiştir.

Banka idarecilerinin ifadesine göre, Şefik Yur 1959 yılında «Ziraat Bankasının olmadığı bir yerde şube açın. Mal Müdürlüklerinin parasını bu şubeye yatıralım. Benim kredimi de arttırırsınız» teklifinde bulunmuştur. Bu teklif olumlu karşılanmış ve Bakırköy'de yeni bir şube açılmış, Şefik Yur da Bakırköy Mal Müdürlüğünün 6 milyon lirasını buraya yatırmıştır.

Şefik Yur'un bundan sonra bankadan 14 milyon lira civarında kredi aldığı ve bunun ancak, bir kaç yüz bin lirasını ödediği yine banka yetkilileri tarafından ifade edilmektedir. Öte yandan, ihtilâlden sonra Şefik Yur'un yerine tâyin edilen yeni Defterdar, Bakırköy Mal Müdürlüğünün 6 milyon lirasını çekeceğini ve bunun 48 saat zarfında hazırlanmasını istemiştir. Bu yüzden müşkül durumda kalan banka, 6 milyon lirayı Defterdarlığın ültimatomuna rağmen peyderpey ödeyebilmiştir. Bankanın Tuzla Porselen fabrikasına imkânlarının yüzde 50'sini seferber etmesi, bâzı mühim şahıslara, büyük kredi vermesi, bardağı taşıran damla olmuştur. Banka hâlen terzi İzzet Ünver'den 4 milyon. Arif Köseoğlu'ndan 3,5 milyon ve Güzel Konutlar Yapı Kooperatifinden 7 milyonlira alacaklı bulunmaktadır.

Şakir Kesebir, Hayri pair, Sezai Ömer Madra, Mithat Nemli, Fehmi Simsaroğlu, Ali Sohtorik gibi tanınmış iş adamları tarafından 2 milyon lira ile kurulan bankanın sermayesi, muhtelif senelerde arttırılarak 20 milyon liraya çıkmıştır. Ancak, son 10 milyonluk artışta, ilâve sermayenin yüzde 35'i ödenmiş, diğer kısmı ödenmemiştir. Bankanın en büyük hissedarlarından biri de 8 milyonluk ödenmiş ve ödenmemiş sermayesiyle Genel Sigorta olmuştur. Bankanın tasfiyesiyle Genel Sigortanın da durumu sarsılmış bulunmaktadır.

İlk defa 1963 senesinde durumu ciddî bir sarsıntı geçiren bankanın İdare Meclisi âzaları hükûmetten yardım istemişler ve İş Bankası'ndan iki, Emlâk Kredi Bankası'ndan, Etibank'tan, Sümerbank'tan, Ziraat Bankası'ndan birer kişinin iştirâkiyle bir konsorsium hey'eti kurulmuştur. Bu hey'et mensupları kendi bankalarından 30 milyon lira temin etmelerine ve Türkiye Kredi Bankasının 21 milyon liralık teminatının serbest bırakılmasına rağmen, 1964 yılında 7 milyon, 1965 yılında da 13 milyon zararın önüne geçilememiştir.

Bir ölüm ve bir tasfiye kararı ile ortaya çıkan bu olaya benzer bir sürü oyun kapitalist Türkiyede her gün oynanmaktadır. Bu oyunlardan bir başkası, geçen hafta beraatla sonuçlandı. A.P. müteahhitlerinin basını, D.P. devlet adamları ile büyük samimiyet kurarak Ziraat Bankasından 80 milyon lira —evet seksen milyon lira— kredi almayı başaran iş adamı Oğuz Akal ve arkadaşlarının beraat haberini bir zafer olarak kamu oyuna duyurdular. Peki ya 80 milyon lira? Onu da devletin bankası sineye çekecektir. Bu olayların son bulması için savaşanlar ise 7,5 yıl hapse mahkûm edileceklerdir.

POLİTİKA ve ÖTESİ

SÖZ AÇILMIŞKEN

Benim yaşımda ve benim kuşağımdan olanlar İkinci Dünya Savaşının ve sonrasının fikir çalkantılarını yaşadılar. Bırakın bizi, devlet bile ne düşündüğünü bilmiyor, daldan dala konuyordu. Faşizm itibarlıydı. Faşizmden, demokrasiye doğru bir çalkantıdır gidiyordu. Sosyalizm sözcüğünü ağza almak (bırakın komünist olmayı) Sovyet casusluğu sayılırdı. Sosyaliste ajan veya kiralık adam diye bakılırdı. Savaş ve savaş sonrası koşulları, fikirleri gerçek yönü ile tanımamak, tahammülsüzlük, Kemalizmi kişisel çıkar için kullanmak, Atatürkçülüğün yön değiştirmesi üzerinden bir silindir gibi geçmiştir. Yöneticiler birer kobaymışız gibi bütün heveslerini bizim üzerimizde denemişlerdir.

Bizler, olsa olsa, birer «solcu» şairdik. Hümanist denebilirdi bize. Hümanizmi de, sosyalist açıdan değerlendirebilmek için bilgimiz yetersizdi. Temel kitaplar henüz çıkmamıştı. Dil bilenlerimizin de eline bunlar geçmiyordu. Bugün bir genç, bir yere kapanırsa, - bir kaçı hariç - sosyalizmin bütün temel kitaplarını okuyabilir. Sosyalizmin hem yaşantısı içine girebilir, hem metodlarını öğrenebilir. Yöneticilerin de o zamanlar, sosyalizm hakkında belirli fikirleri olduğunu sanmıyorum. Bunu, savaş aleyhtarı şiirleri «komünistlik» saymalarından çıkarıyorum.

Biz komünist değildik; çünkü komünizmi bilmiyorduk. Ama resmî görüş, yanıbaşımızda oturttuğu polisiyle ve tutturduğu fişlerle bizi suçlandırır gibi, komünistleştiriyordu. Suçlandırır gibi diyorum, çünkü geri kalmış ülkelerde suçlu yoktur, suçlandırma vardır. (Bugün bile fikir suçu olsun mu, olmasın mı; 142 yi ağırlaştıralım mı, vuzuh mu verelim diye tartışan yöneticiler var.)

Bugünkü güzel meyhaneler, şirin pastahaneler, lokaller yoktu. Şairler, düşünürler, yazarlar, ahçı dükkânı gibi yerlerde buluşurlardı. Yanıbaşımızda da raporunu düzenleyen zavallı polis neferi otururdu. Biz ne söylerdik, o ne yazardı; ne yasaktı, ne değildi; biz de bilmezdik, belki o da bilmezdi. Ama hepimiz «fişlenmiş» tik. Sorumlular bunları nasıl değerlendirirlerdi bilmiyorum. Bir gün sosyalizm iktidara gelir ve devlet arşivine el korsa, kim bilir ne gülünç belgelerle karşılaşacağız, boşa giden devlet gücüne acıyacağız.

Halkımızın, kendine bütün söylenenlere inat, oy verdiği ve başını zafer tacı ile süslediği Demirel'in de sosyalizmi bildiğini sanmıyorum. Bilse bu kadar korkmaz ve tahammül eder. Onun bildiği, Amerikan usulü, ikili bir parti düzeni: kapitalist iktidar ve kapitalist muhalefet.. Zaten bütün bahtsızlığı bu memleketin bundan değil mi? Menderes de bilmedi. Bayar da bilmedi. Kendi üşüncelerinin dışında düşünce kabul etmediler. İsmet Paşa da belki, bazı şeyleri yeniden yeniye öğreniyor. Hayli geç kaldıktan sonra. Eğer İsmet Paşa bugün bildiklerini, 1945 lerde bilseydi, karşısına sadece Demokrat Parti muhalefetini mi alırdı?

«— Sosyalizm mi, yurt için gerekliyse, biz yaparız, Size ne oluyor?» diyen rahmetli Ankara Valisi sofralarda kafasına yer edeni söyliyen bir saftı. Sofrada böyle düşünen kafanın valisi ne yapsın?

Onlar böyle iken, biz ne idik? Onların düşüncelerini bilip kendimize bir çalışma yöntemi çizebilmiş miydik? Ne gezer? Bunlara kızan, bunlarla hiç bir şey olmıyacağını düşünen menfi kişiler. Sosyalizmi bilsek, sosyalizm demeden de, sosyalist muhalefet yapılamaz mıydı? 1960 tan sonra kullanılan toplumculuk kelimesi, bu beceriksizliğin yansımasıdır. Çeviri sosyalizmini ve dışımızdaki ülkelerin araştırmalarını bilenlerin dedikleri gibi bizler: «Meyhane sosyalistleri» yahut «şair sosyalistler» dik. Bugünkü dırdırcılar ne? Onlar da «çeviri sosyalistleri». Bunları söylerken sosyalist kanatta bir gedik açmak istemiyorum. Tersine açılan gedikleri kapattığım kanısındayım. Madem ki Doğan Avcıoğlu bu tartışmayı açtı söyliyeceğiz. Halka inilemiyor veya halka anlatılamıyor. (Nasılinilsin ve nasıl anlatılsın) Burda size bir gerçeği açıklayayım: Şu İşçi Partisinin aldığı, iki yüz elli binlik mi, üç yüz binlik mi oy var ya, bunun en az yüz elli binini meyhane sosyalistleri veya şairleri dediklerimiz sağlamıştır. Halk uyanıyor'u, başa güreşeceğiz'i yok. Böyle giderse, daha iki seçim, halkın sevgilisi, Demirel gibilerdir. Büyük şehirlerde İşçi Partisi mitingleri izledim. Meyhane sosyalisti olmak veya onların yanında bulunmaktan ötürü başı derde girmiş kim varsa ordaydı. Yüzleri güleç, gözleri bugünleri de gördük diye kıvançlıydı. Bu kadarı bile yetiyordu onlara. Buysa, sosyalizmin gözü pekliği için gerileme demekti.

Sosyalizm iktidarların ezdiği bu insanların üstüne basa basa bugüne gelebilmiştir. İyi kötü, değerlendirenler çıkacaktır, bu insanlar olmazsa, bugünler olmazdı.

Devlet kapısında iş bulamayanlar, bulsa yükselemeyenler, çalıştıkları yerlerde itelenip kakalananlar, pasaport verilmeyenler, güdümlü tevkiflerde içeri alınanlar, ihanete uğrayanlar bu kuşaktır hep. İçlerinde açlıktan, yoksulluktan can verenler vardır. Dayanamayıp eriyip tükenenler olmuştur. Yuvaları yıkılmış, çoluk çocuklarını yitirmişlerdir.

Bu kuşak Afrika karıncaları gibi, şimdi beğenmiyenlerin geçmesi için yolu açmıştır. Görevi bu kadar mıydı? Demek bu kadarmış.

Geçende bir şair dostumla oturup konuşuyorduk.

«— Ben, dedi. Eğer sosyalizmi bir söyletseler, bütün halkın ardımızdan koşup geleceğini sanırdım. Sen ne düşünüyorsun?»

«— Ben de öyle...»

Gerçekten ben de öyle sanıyordum. Bugün söyliyebilecek kadar her şeyi söylüyoruz. Fakat ardımızdan, bizimkilerden başka gelen yok. Galiba da tartışmanın püf noktası burda. Bilirim diye ortaya çıkanların da, bizden fazla bir şey bilmedikleri anlaşılıyor. Sosyalizmin ecrini çekerek bunca yıl damda yatanların da, eser diye bir şey getirmediklerini gördükçe üzüntüm artıyor. Kapital çevirisini bile otuzunda bir genç daha yeni yaptı. Nerde o, ah bir söyletseler, diye mangalda kül bırakmıyanlar? Bugün sosyalizmin biraz gücü varsa, Türk kapitalistinin hazırlıksız oluşundan ve fikir güçsüzlüğünden geliyor. Aklımızı başımıza devşirelim. Dün nasıl, sosyalizmi bir söyliyebilsek halk ardımızdan gelir özlemi içinde yaşamışsak, bugün de bir iktidara gelsek halk bizimle beraber olur hayali içindeyiz. Bundan kurtulalım diye tartışıyoruz. Bugünkü koşullar altında ne yapabiliriz'in tartışmasını yapıyoruz. Kimin sepetinde ne varsa ortaya koysun.

Asyalı, Avrupalı sosyalist liderlerin kitaplarıdır hâlâ okuduklarımız. Bizde lider çıkmamışsa, yazsın kitabını çıksın ortaya, elini kolunu bağlıyan mı var. Meclise giren onbeşi, onaltı yapmak varken, on dörde indirdik. Madem tartışma açıldı, söyliyelim de açılalım.

Sosyalist muhalefet şu güne dursun, sosyalisti koruma günlerini yaşıyoruz. İktidar, kendine göre, muhalefet aramaktadır. CHP içindeki çalkantının karınağrıları bundandır. Dört yanımıza el atmış CIA ajanları bu güzel vatanı da parçalamak üzeredirler. İsmet Paşanın Nurculuk diye bağırması sanırız biraz da bundan.

Gene övüneceğimiz bir şey söyliyeyim size, Türk sosyalistleri, böyle ortaya çıkmasalardı, bunlar bu kadar sıkışmıyacaklardı. Sıkıştıkça, bocalayacaklar; bocaladıkça da şaşkın hareketler yapacaklar. Bu hatanın kurbanı olmayalım. İş adamları ikiye bölünmüşler. Bakın bir kısmı bir İspanya denemesini salık vermektedir.

Onların da, bizim de işimiz zor. Tarihi akımın hep bizi haklı çıkardığını biliyoruz diye sırtüstü de yatamayız ya. Doğrulup silkinmenin, ortaya çıkıp akıllıca savaşmanın günüdür.

Meyhane sosyalisti, salon sosyalisti, çeviri sosyalisti, asker sosyalisti, memur sosyalisti, plâncı sosyalist... Hepsi bu ve bu kadro... Bunları alıp yönetecek ve halkın içinde yaygınlaştıracak olanı bekliyoruz. Nerdeyse çıksın.

Hodri meydan!..

Mehmed Kemal

Marksist kalkınma görüşü

Burjuva Kalkınma Teorilerinin Eleştirisi II.

Sovyet iktisatçısı N.P. Shmelev, Üniversitelerimizde hocalarımızın pek çoğunun kitaplarını papağan gibi okuttukları ünlü Batılı iktisatçıların teorilerinin altında yatan sınıf çıkarlarını ve bu teorilerin maskelemeye çalıştığı kakınma gerçeğini açıklıyor.

KALKINMANIN ÖLÇÜSÜ?...

Üretim ilişkilerini gizleme bakımından, burjuva iktisatçıların kullandıkları ekonomik kalkınma ölçüsü (kriteryum), aydınlatıcıdır. Onların çoğu, ekonomik kalkınma ölçüsü olarak, adam başına milli gelir artışını kullanmaktadırlar. Onlara göre, adam başına milli gelir artışı ne kadar hızlıysa, ekonomik kalkınma da o kadar hızlıdır.

Burjuva iktisatçılar ,adam başına milli gelir ölçüsünü destekleyecek başka verilere ihtiyaç olmadığı kanısındadırlar. Ülkedeki sosyo - ekonomik ilişkilere, ekonominin yapısına bakılmaksızın, belli bir dönemde adam başına milli gelir artıyorsa, o ülke gelişiyor sayılmaktadır. Nurkse, bu ölçüyü kullanmaktadır. Halbuki açıktır ki, bir ülke, en geri tipte bir ekonomiye sahip olabilir, tamamen yabancı devletlere bağımlı bulunabilir, köylerde ortaçağ feodal ilişkilerini sürdürebilir ve mevcut üretim ilişkileri kaldıkça gelecekte istikrarlı yüksek kalkınma hızları elde etmek ümidi olmadığı halde ,ihraç ettiği ham madde fiatlarında geçici bir yükselme ya da yabancı şirketlerin maden zenginliklerini yoğun işletmesi gibi şans faktörleri dolayısiyle, kısa bir dönem zarfında, nisbeten yüksek bir adam başına milli gelir artışı sağlayabilir.

Bahreyn ve Kuveyt'in tamamen yabancı petrol tekellerinin elinde olan feodal Arap şeyhlikleri, buna bir örnek olabilir. Hayli yüksek adam başına milli gelir artışı endekslerine rağmen, bu şeyhliklerin ekonomisi tamamen geri bir karakter taşımaktadır. Halk, ortaçağ fakirliği içinde yaşamakta ve milli gelirin büyük kısmı, bir avuç feodal şef tarafından paylaşılmaktadır.

Bu ölçünün yetersizliğini gören başka iktisatçılar, tanımlamalarında biraz daha ileriye gitmektedirler. Fransız iktisatçısı Maurice Bye, şu ekonomik kalkınma ölçüsünü vermektedir: «Bir ekonominin gelişmesi, onun değişen yapı şartları altında büyümesidir. Ekonominin adam başına nisbeten düşük prodüktiviteli bir yapıdan, adam başına nisbeten yüksek prodüktiviteli bir yapıya geçmesidir.» Buna benzer, fakat daha geniş kapsamlı bir ekonomik kalkınma tanımı, S. Kuznets tarafından verilmiştir: «Günümüzde ekonomik büyümenin çarpıcı özelliği, yüksek nüfus artışı oranıyla yüksek adam başına üretim artış hızlarının ekseriya birleştirilmesidir. Bu da toplam üretimin çok daha hızlı artması anlamına gelmektedir... Burada adam başına üretim artışına ağırlık verilmektedir. Zira bu artış, onunla zorunlu olarak birlikte giden yapısal değişiklikleri de ifade etmektedir.»

Ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin kalkınmasıyla ilgili bu tanımlar, bu ülkelerin ekonomik kalkınmanın zorunlu bir şartı ve aynı zamanda zorunlu bir sonucu olarak sosyo - ekonomik ilişkilerin karakterindeki bir değişikliğe, imaen dahi dokunmaktan kaçınmaktadırlar. Halbuki yüksek kalkınma hızlarına yol açan, aslında üretim biçimindeki bir değişikliktir, eskimiş sosyal yapının yerini yeni ve ileri bir sosyal yapının alması ve ekonomide köklü yapısal değişikliklerin vuku bulmasıdır.

ÜNLÜ ROSTOW'UN FİLDİŞİ DÜNYASI!...

Ekonomik kalkınmayı tâyin eden faktörler sorununu ele alışta, burjuva iktisatçıların metodu, azgelişmiş ülkelerde her ne pahasına olursa olsun kapitalizmin esaslarını koruma çabasıyla belirlenmektedir. Konuya yaklaşış daima aynıdır: Ekonomik kalkınmanın ikinci derecedeki ya da yanıltıcı faktörleri ön plâna çıkarılmakta, fakat sosyal ilerlemenin tâyin edici faktörü olan -üretim biçimi ve üretim ilişkileri sistemi- tamamen yok sayılmaktadır.

Örneğin, ünlü Amerikan iktisatçısı W. Rostow, ekonomik kalkınma teorisinde «tek taraflı» Marksist metodu düzeltmek için, sosyal yapıdan bağımsız işleyen altı temel faktörü bilgince sıralamaktadır. Ona göre bu faktörler, insanın altı temel eğilimidir: 1) Bilimleri geliştirme, 2) Ekonomik amaçlarla bilimleri uygulama, 3) Teknik buluşları yayma, 4) Maddi ilerlemeyi istememe, 5) Tüketimi arzulama ve 6) Çoğalma eğilimleri. Bütün bu eğilimler, insanda çok eskiden var olduğu için, erişilen sonuç, sosyal sistemi değiştirmeye lüzum bulunmadığı, onun kalkınmada önemli rol oynamadığı biçimindedir. Kalkınma, tamamen kantitatif (niceliksel) bir süreçtir ve belli insan eğilimleriyle tâyin edilmektedir. İnsan, her yerde, bütün ülkelerde aşağı yukarı ayni olduğuna göre, kalkınma her yerde ayni yolu tutmalı ve ayni aşamalardan geçmelidir. Amerikan sosyologu H. Lumer, bu tutumu çok doğru olarak belirtmektedir: «Rostow'un çizdiği dünyanın gerçek dünya ile bir ilgisi yoktur. Bu, sömürmenin, sınıf mücadelesinin, tekellerin, emperyalizmin ve sömürge tahakkümünün bulunmadığı bir dünyadır.»

HARROD'UN TEK YANLI TEORİSİ!...

Ekonomik kalkınma ile ilgili öteki bâzı burjuva teorilerinin müellifleri, teorilerini, insanın psikolojik ve fizyolojik eğilimlerine değil de, tâbir câiz ise, daha maddi plândaki faktörlere dayandırmaktadırlar. Ünlü İngiliz iktisatçısı Roy Harrod'a göre, ekonomik kalkınmayı tâyin eden üç temel faktör vardır. Bunlar toplumdaki iş gücü arzı, adam başına gelir ortalaması ve nihayet toplumdaki sermaye arzıdır. Kalkınma hızı, milli gelirde birikimin payına ve bu birikimin temel sermayeyi artırmaya giden kısmına nisbi önemine bağlıdır. Kalkınma, yukarıda belirtilen faktörlerin aralarındaki ilişkilerin tâyin ettiği tamamen mekanik ve kantitatif bir süreç sayılmaktadır. Şüphe yok ki, Harrod'un belirttiği faktörler, ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır ,fakat o, kalkınma sürecinin tasvirinde kalkınmanın temel faktörü olan üretim ilişkilerindeki değişikliği söz konusu etmemektedir. Bâzı burjuva iktisatçıları dahi Harrod modelinin tek taraflı ve sun'i olarak fakirleştirilmiş karakterini belirtmek zorunda kalmışlardır. Hayli muhafazakâr görüşlü bir Amerikan iktisatçısı olan G. Ranis, Harrod'un teorisi hakkında şunları yazmaktadır: «Harrod'un modeli ve değiştirilmiş biçimleri, ekonominin işleyişinde artan sermaye arzının etkisini incelemektedir... Bu durumda varsayılan tek değişiklik, sermaye artışı ve gelir ve üretim güçlerinde buna tekabül eden büyümedir.» Harrod'un teorisi, bâzı kapitalist ve sosyalist ülkelerde birikim oranı hemen ayni seviyede olduğu halde, bugünün dünyasında sosyalist ülkelerin kapitalistlerden neden çok daha yüksek kalkınma hızı sağladıklarını açıklayamamaktadır.

TEKNİK İLERLEMECİ FOURASTİE!...

Tanınmış başka bir burjuva teorisyeni, Fransız iktisatçısı Jean Fourastié, ekonomik kalkınmanın temel faktörünün teknik ilerleme, teknolojik değişiklikler ve buluşlar, bilimsel ilerlemenin yaygınlaşması olduğunu ileri sürmektedir. Fikir, bizatihi doğrudur: Gerçekten, teknik ve bilimsel ilerleme, insan toplumunun gelişmesinin temelidir. Fakat sosyalist şartlar ile kapitalizm altında teknik ve bilimsel keşiflerin uygulanmasında geniş ve temel fark vardır. Bu fark, yalnız bilimsel keşifler ve teknik buluşların uygulanmasında *kimin çıkarlarına (dev tekellerin mi, yoksa bütün olarak toplumun mu)* hizmet edildiği sorunundan ibaret değildir. Temel kalitatif (niteliksel) fark, teknik ve bilimsel keşiflerin farklı üretim ilişkilerine sahip bulunan toplumlarda uygulanışının ekonomik etkenliği noktasında bulunmaktadır.

Kapitalist üretimin teknik evrimi, anarşi ve iflâs ettirici rekabet şartları altında vukubulmaktadır. Bu, üretim güçlerinin muazzam israfına yol açmaktadır. Sık sık ekonomik gerileme dönemleri görülmekte ve genel kalkınma hızları düşük kalmaktadır. Üretim araçlarının özel mülkiyette oluşu dolayısiyle, teknik ilerleme imkânları sınırlanmaktadır. Sosyalizmde, teknik ve bilimsel ilerleme, plânlı ve intizamlı olarak kullanılmaktadır. Tek mülkiyet biçimi, bilim ve tekniğin azami etkenlikle ve rasyonel uygulanmasını garantilemektedir. Teknik ilerlemeyi engellemeye kalkışan güçler yoktur. Sosyalist üretim ilişkileri altında, teknik ilerleme, kapitalizmde erişilmesine imkân olmıyan kalkınma hızları sağlamaktadır.

Fourastié'nin teknokratik teorisi, sosyal ilişkilerden tamamen soyulmuştur. Teknik gelişme, hâkim mülkiyet ilişkileri ve sosyo - ekonomik yapı ile ilgisi olmıyan, kendiliğinden işleyen bir süreç sayılmaktadır. Teori, teknik ilerleme şanslarını tâyin eden çerçeve konusunu, yâni temel sorunu, kenarda bırakmaktadır. Fourastié, şöyle yazmaktadır: «Teknolojinin ilerlemesi, sosyal hayatın esas determinizmini teşkil eder. Bu determinizm, liberal rejimde de, kollektivizmde de ayni şekilde işler.» Böyle bir teorik tutumun tek anlamı vardır: Üretim biçimini ve sosyo - ekonomik ilişkileri değiştirmek zorunlu değildir. Gerekli olan, teknik bilgi ve sermayenin kantitatif birikimidir. Fourastié'nin kalkınmaya genel metodolojik bakışı, az gelişmiş ülkeleri kalkınma hızlarını yavaşlatacak, kapitalist ilişkileri sürdürecek ve dolayısiyle geri bırakacak bir yola itmektedir.

BEBEĞİN BOYU SORUNU!...

Burjuva ekonomi biliminin milli bağımsızlığına kavuşan ülkelerin ekonomik kalkınma sorunlarını ele alıştaki genel metodolojisi, genç egemen devletlerin kalkınma hızları ve gelişmiş kapitalist ülkelerle geri kalmış ülkeler arasındaki hayat seviyesi ve üretim güçlerinin gelişme durumu bakımından mevcut uçurumu kapatmak için gerekli zaman konularında burjuva iktisatçılarının tutumunu tâyin etmektedir: «Saf» teori, en nahoş pratik sonuçlara sevketmektedir: Emperyalist ülkelerle dünyanın geri kalmış bölgeleri arasındaki ekonomik eşitsizlik, sonuna kadar ,hiç değilse çok uzun bir süre devam etmelidir.

Amerikalı iktisatçı C. Kindleberger şunu yazmaktadır: «Asıl sorun, büyüme sürecinin başlatılması, bebeklik, çocukluk ve delikanlılık çağlarının güvenle aşılması olunca, bebeğin boyu beş mi, yoksa altı ayağa mı ulaşacak diye endişelenmek imkânsızdır. Az gelişmiş ülke için bir çok halde sorun, büyümenin sağlanıp sağlanamıyacağıdır. Gerçekleştirilebilecek kalkınma hızları arasındaki farklar, statik denge ile herhangi bir pozitif değişme oranı arasındaki farktan çok daha az önemlidir.» Bu tip teorik kanıtlarla emperyalizmin ideologları, hâkim kapitalist ilişkilerle ve mevcut kalkınma metodları ve hızlarıyla, az gelişmiş ülkelerin emperyalizmin en kötü mirasını yok edemiyecekleri, emperyalist ülkelerle üretim güçlerinin gelişme seviyesi açısından aralarındaki büyük mesafeyi kapatamıyacakları olgusunu gizlemeye çalışmaktadırlar. Asıl sorun, «büyümenin sağlanıp sağlanamıyacağı» değildir. Bu ölçüde büyüme, az gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda gerçekleştirilmektedir. 1950'den sonraki yıllarda az gelişmiş ülkelerin adam başına milli geliri yılda ortalama yüzde 1 artış göstermiştir. Mevcut şartlarda ilk ve temel sorun, «bebek» in gelişmiş kapitalist ülkelerin boyuna erişip erişemiyeceği, daima az gelişmiş kalıp kalmıyacağıdır. Az gelişmiş ülkelerin emparyalizmin yarattığı mesafeyi kapatıp kapatamıyacakları ve kapatabileceklerse bunu ne kadar zamanda yapabilecekleri, baş sorunu teşkil etmektedir.

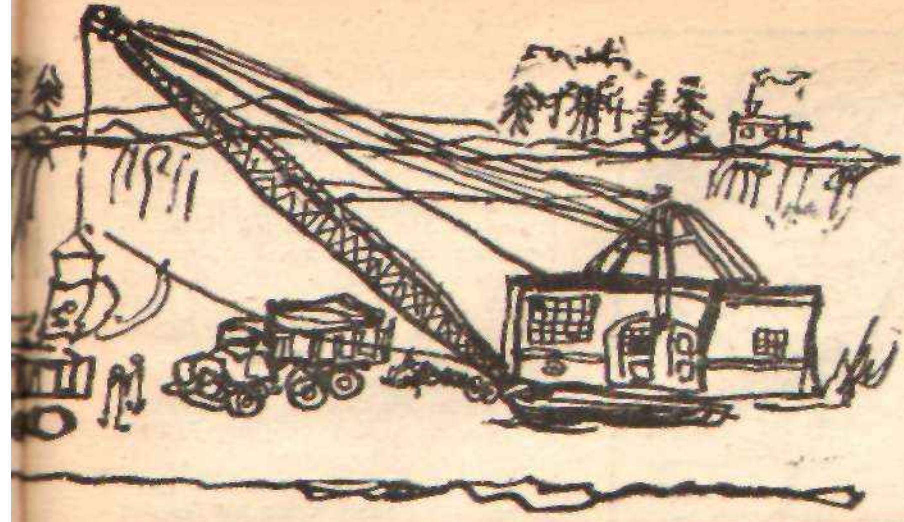
«BATI DA YAVAŞ KALKINDI, SABIRLI OLUN!...»

Burjuva iktisatçıları teorilerinde bâzan açık, bâzan kapalı olarak, ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin kalkınmada niteliksel bir sıçrama yapabilmelerinin imkânsız olduğunu varsaymaktadırlar. Onlara göre bu ülkeler, daha uzun bir süre fakir kalmaya mahkûmdurlar. Yeni bağımsızlığa kavuşmuş ülkelerin kalkınmalarıyla ilgili burjuva teorilerinin temel taşlarından biri, bu ülkelerin şu ya da bu biçimde, öndeki kapitalist ülkelerin tanıdıkları uzun kalkınma aşamalarından geçmeleri ve bu aşamalarda hemen aynı kalkınma hızlarıyla aynı süre kalmaları hükmüdür. Genç egemen devletlerin kalkınmasının «şampiyonluğunu» yapan M. Allais, «Aceleye ne lüzum var» demektedir. Batı ülkelerinin evrimi yüzyıllar almıştır ve «Batı bugünkü durumuna erişebilmek için, bir çok nesil boyunca bayrak sopasını elden ele geçirmiştir.» M. Allais söylemeyi unutmaktadır ki, emperyalist ülkeler yavaş *gelişirken, dünyanın öteki geri kalmış* bölgeleri ise, sömürgeciliğin başlangıcında bulundukları durumda yerlerinde sayıyorlardı. Bu ülkelerin yağması, emperyalist ülkelerin ekonomik gelişmesine yardım ediyordu. Batı ülkeleri, yalnız kendi kaynaklarına değil, bütün dünyadan zorla çekip aldıkları zenginliğe dayanıyorlardı. Batıda halkların hayat seviyesi sorunu, özellikle bugünkü dönemde, azgelişmiş ülkelerde olduğu kadar keskinleşmiş değildi.

BATININ YOLU NEDEN KAPALIDIR?...

Emperyalist ülkelerin, sanayi kalkınmalarının başlangıç döneminde bulundukları şartlar, geri kalmış ülkelerin ekonomik kalkınmasının hâlen karşılaştığı şartlardan temelden farklı mahiyettedir. Gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasındaki müthiş uçurum, o zaman yoktu. Bir kaç büyük devletin, monokültür ya da ham madde ekonomilerine sahip ülkelerden ibaret muazzam bir koloniyal çevreyi sömürmesi biçimindeki modern milletlerarası işbölümü sistemi daha doğmamıştı. Emperyalist ülkeler, yabancı tekellerin, kudretli rekabetinin tehdidi altında değillerdi. Az gelişmiş ülkelerin zayıf sanayileri, bugün böyle bir rekabetle karşı karşıyadırlar. Zaman unsuru, bugün

Burjuva iktisatçılarının eserlerinde azgelişmiş ülkeler halklarının, kendi kabiliyetlerine güvensizlik duymalarını, kader*ci bir tutumu benimsemeerini, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi kendilerine mal etme ehliyetinden yoksun bulunduklarına onları inandırmayı hedef tutan görüşleri yayma hususunda açık bir istek vardır.*

azgelişmiş ülkelerdeki kesin rolünü oynamaktan uzaktı: Genç egemen devletler, emperyalist ülkelerle aralarındaki mesafeyi kapatmak için, yüzyıllar boyu bekleyemezler. Genç devletler açısından yavaş kalkınma hızının tek bir anlamı vardır. O da, ekonomik refahta mesafenin daha da açılması ve emperyalist sömürmenin daha da artmasıdır.

ROSTOW'UN KALKINMA AŞAMALARI TEORİSİ!...

Ne var ki, bu duruma rağmen, burjuva iktisarçıların bir çoğu, Üçüncü Dünya ülkelerinin hızla kalkınmayı denemek yerine, onları yarı sömürge bağımlılığının ıstıraplı yıllarına mahkûm edecek biçimde uzun süreli yavaş kalkınma *hızlarına rıza* göstermelerinin daha iyi olacağını söylemeyi mümkün saymaktadırlar. Bu bakımdan W. Rostow'un çok tartışmalı ekonomik kalkınma aşamaları teorisi öğreticidir. En kaba historsizm ile bulanmış bu iddialı teori, her milletin ekonomik kalkınmasının, toplumdaki sosyo - ekonomik ilişkilerin karakterinden bağımsız biçimde ve her ülke için takriben eşit süreli beş aşamadan zorunlu olarak geçtiğini ileri sürmektedir.

İlk aşama —ki geleneksel toplumdan prekapitalist kalkınma aşamasına geçiştir—, üretim güçlerinin tam durgunluğuyla belirlenmektedir. İkinci aşama, «uçuş - take - off» önşartlarının gerçekleştiği, toplumda ekonomik ilerleme ihtiyacının duyulduğu ve tam kapitalist anlamıyla bir müteşebbisler sınıfının doğduğu aşamadır. Rostow'a göre Habeşistan, Kenya, Tayland, Kamboçya, Afganistan ve Endonezya hâlen bu aşamada bulunmaktadır. Üçüncü aşama, «büyümenin toplumun normal şartı hâline geldiği ve prodüktif sermaye yatırımının milli gelirin yüzde 5 ilâ 10'u oranında değiştiği dönemdir.» Meksika, Şili, Hindistan ve Filipin bu aşamadadırlar. Dördüncü aşamada, olgunluğa erişilmiştir. Sov*yetler Birliği, Japonya ve diğer* bâzı ülkeler bu aşamaya varmışlardır. Rostow, bu aşamada, «ekonominin her şeyi değil, fakat üretilmesi tercih edilen şeyleri üretecek teknolojik bilgi ve müteşebbis güce sahip bulunduğunu» yazmaktadır. Nihayet özellikle dayanıklı malların kütle tüketimi aşaması gelmektedir. Bu aşama, çok sözü edilen «refah devleti» ne benzemektedir. Batı Avrupa ülkeleri, Avustralya Yeni Zelnada, Kanada ve ABD bu noktada bulunmaktadır. Bununla beraber, Rostow'a göre, ABD, altıncı bir aşamaya geçmek üzeredir. Bu aşamada, «refah devleti» vatandaşları, daha çok tüketim yerine, daha çok çocuk yapmayı tercih etmektedirler.

ROSTOW, «150 YIL BEKLEYİN.» DİYOR!...

Bu noktaya kadar Rostow'un sisteminin gerek genellikle zorlama karakteri, gerekse bütün insanlığa uygulanabilecek yeni kanunlar keşfetme iddiaları üzerinde durmadık. Rostow'un kitabı, Marksist ekonomik kalkınma teorisine karşı bir silâh olarak hazırlanmıştır. «Teorik çalışma» nın az gelişmiş ülkeler sorununa uygulanmasında, iki genel metodolojik ilke, özel anlam *taşımaktadır. İlk önce, bir çok* burjuva iktisatçısı gibi Rostow da, kapitalist sistemi değişmez ve ebedi saymaktadır. Onun için az gelişmiş ülkelerin kapitalizmi kabulü şarttır. Rostow, toplumdaki üretim ilişkilerinin karakteri ile kalkınma hızları arasında herhangi bir ilginin varlığını inkâr etmektedir. Kapitalist kalkınmanın uzun ve sâlim yolunda bekleyen külfet ve fedakârlıklardan, sosyalist sistemin milletleri kurtaracağını reddetmektedir. İşçi sınıfının sömürülmesi ve kötü durumu, köylünün sefalete düşüşü, tekeller ve rekabet, üretimde anarşi gibi kapitalist üretim biçiminin kaçınılmaz bütün bu faktörlerine, Rostow'un gözleri kapalıdır. *İkinci olarak*, onun *kalkınma* aşamaları teorisi, (onun gördüğü biçimde) tarihi gelişmenin objektif gidişine uygun olarak, ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin kütle tüketimi aşamasına 100 - 150 yıldan önce ulaşamıyacağını tazammun etmektedir. Bu ülkeler, olgunluk aşamasına dahi, take - off başladıktan 60 yıl sonra erişeceklerdir.

Böyle «objektivist» teorilerin, sınıfi bir maksadı vardır: Eğer geri kalmış *ülkelerin gelişmesi yavaşlatılabilirse* ve onlar kapitalist yolu izlemeye sevkedilebilirse, emperyalist sömürme sistemi, geri ülkelerde bu sistemin sonucu olan kütle fakirliği ile birlikte, dokunulmadan kalacaktır. Hattâ bâzı burjuva iktisatçılarının kabul ettikleri üzere, Batı ülkelerinde kapitalizmin kaderi, az gelişmiş ülkelerin dünya kapitalist sistemi içinde tutulup tutulamıyacağına bağlanmaktadır. Staley şöyle yazmaktadır: «Az gelişmiş bölgelerin Batıyla işbirliği hâlinde ekonomik *gelişmesi*, Batının yaşaması ve onun insanlığın ilerlemesine yaptığı bâzı en önemli katkıların muhafazası şartlarının zorunlu bir parçasıdır.»

Haksızlık etmemiş olmak için belirtmeliyiz ki, burjuva iktisatçılarının hepsi, az gelişmiş ülkelerin, kalkınmalarının hızları ve karakteri bakımından zorunlu olarak ileri kapitalist ülkelerin yolunu izlemeleri gerektiğini yazıyor değillerdir. Örneğin, W. Brand, şunları söylemektedir: «Her halükârda kesindir ki, tamamen farklı bir tarihi kümeleşmenin sonucu olarak, az gelişmiş ülkelerin izleyecekleri yol, sanayileşmiş ülkelerin izlediklerinden bir çok bakımdan farklı olacaktır.» Bununla beraber, bu tarihi durum kavramı, aynı müellif azgelişmiş ülkelerin kalkınması için somut teklifler ileri sürünce, tamamen kaybolmaktadır. Sözlerine rağmen, yaptığı tavsiyeler, gerçekte, az gelişmiş ülkeleri çok daha kötü şartlar altında, gelişmiş kapitalist ülkelerin yolundan gitmeye mahkûm edecektir.

BURJUVALARIN KÜLTÜR VE GELENEK SAYGISI!...

Az gelişmiş ülkelerin geriliğini sürdürme çabası, burjuva iktisatçılarının metodlarının başka bir özelliğinde de görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarını engelleme yolunda, burjuva iktisatçıları her çareye başvurmaktadırlar. Tasavvur edilebilecek her *türlü kanıt ileri sürülmektedir*. Bu kanıtların en ilkellerinden biri, az gelişmiş ülkeler halklarının eski kültür ve geleneklerine saygıdan söz etmektedir. Denmektedir ki, sanayinin gelişmesi bu halkların kültürlerine son verecek ve bunun, bütün hayatlarının yapısında çok sert etkileri olacaktır.

Örneğin Amerikan iktisatçıları G. Meier ve R. Baldwin, geri kalmış ülkelerin, esas itibariyle tarım kalkınmasına dayanarak, yavaş ve tedricen geliş*melerini ileri sürmektedirler*. Bu *iktisat*çılara göre, böyle bir gidiş, geniş çapta sanayileşmeye nazaran, az gelişmiş ülkelerin kültüründe çok daha az tahrip edici etkiye yol açacaktır. Az gelişmiş ülkelerde, hızlı kalkınmanın çok fazla iç karışıklığa sebebiyet vereceği ve yüzyılların geliştirdiği sosyal ve kültürel yapıyı bozacağı hususunda sahte korkular ileri sürülmektedir. Bu sebeple Amerikan iktisatçısı Frankel, «daha yavaş, daha sınırlı ve daha az köklü değişiklikler» tavsiye etmektedir. A. Lewis ise, «geri kalmış ülkeler için, şimdikine nazaran daha yüksek kalkınma hızlarına sevkeden bir tercih yapmak, tam bir basiret örneği sayılmıyacaktır. Bu yolu seçerlerse, şüphesiz önemli faydalar sağlayacaklardır, fakat böyle bir tercih, sosyal ve entellektüel alanda önemli kayıplar da getirebilecektir» demektedir. Burjuva iktisatçılar, az gelişmiş ülkeleri, kapitalist olmıyan kalkınma yolunun kültürel miraslarında tamir edilmez tahribata yol açacağı uyarmasıyla, korkutmaya çalışmaktadırlar. Amerikan iktisatçısı A. Inkeles, sosya*list ülkelerde insanın*, «geçmişe saygı yerine geleceği yücelttiğini, geleneği ilerlemeye engel saydığını» söylemektedir.

Bu acıklı hikâyelerin müellifleri aynı zamanda, az gelişmiş ülkelerin toprağın ortaçağ feodal mülkiyeti, halkın büyük kısmının okuma - yazma bilmeyişi, Hindistan'da kast sisteminin, Afrika'da köleliğin kalıntıları gibi «geleneksel kurumları» nı çok mütevazi bir susuşla görmezlikten gelmektedirler. Hintli iktisatçı K.O. *Sivasvami* belirtmektedir ki, geleneksel inançları yüzünden Hindistan köylüleri, domuz ve kümes hayvanı beslemezler. Onun tahminine göre, Hindistan'da 90 milyon kocabaş hayvan (dünya rekoru), *en ufak bir fayda sağlamadan ve gıda* kaynaklarını tüketerek, yollarda ve tarlalarda dolaşmaktadırlar. Ve bu tarım veriminin çok düşük olduğu ve halkın zaman zaman kıtlıkla karşılaştığı bir ülkede vuku bulmaktadır.

Eğer geri kalmış ülkelerin kalkınması, kapitalist olmıyan bir yön alırsa, bunlara benzer» geleneksel kurumlar» tabiatiyle yıkılacaktır. Kapitalist ilişkilerin kaldırılması, prodüktif kaynakların ve halkın bilinçli yaratıcı faaliye*tinin gelişmesine* geniş imkânlar açacaktır. Sosyalizmin milli kültürün tahribine sebebiyet vereceği iddiasının yersizliğini belirtmeye ihtiyaç yoktur. Orta Asya Sovyet Cumhuriyetleri örneğini vermek yeterlidir. Bu cumhuriyetlerde, *sanayiin hızlı gelişmesi, milli kültüre en* ufak zarar vermiş değildir, aksine milli kültürün görülmemiş ölçüde zenginleşmesine yol açmıştır.

FAKİRLER TEMBELDİR TEORİSİ!...

Burjuva iktisatçılarının eserlerinde, az gelişmiş ülkeler halklarının kendi kabiliyetlerine güvensizlik duymalarına, kaderci bir tutum benimsemelerine, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi kendilerine mal etme ehliyetinden yoksun bulunduklarına onları inandırmayı hedef tutan fikirleri yayma hususunda açık bir arzu vardır. Bir çok burjuva iktisatçısı, az gelişmiş ülkelerin geriliğinin nedeni olarak, sömürge baskı sistemini değil de, milli karakterin özelliklerini, dini, halkın (özellikle Doğu ülkelerinde) genel kafa yapısını göstermektedirler. Bâzı Batılı iktisatçılar, sefalet içinde yaşayışlarının temel nedeni ve ekonomik kalkınmanın temel engeli olarak, az gelişmiş ülkeler halklarının doğuştan sahip bulunduklarını söyledikleri atalet ve tembelliği gösterecek kadar bu konuda ileri gitmektedirler. Örneğin G. anis, Hindistan'ın geriliğinin temel nedenini, «bir lokma, bir hırka ile yetinme ve çalışmayı, kazanç peşinde koşmayı ve riziko almayı hor görme zihniyeti» nde aramaktadır. G. Meier ve R. Baldwin, Doğunun az gelişmiş ülkelerinin yüksek kalkınma hızlarına ulaşmalarının mümkün gözükmediğini, zira bu ülkeler halklarının dini tevekkül, muhafazakâr alışkanlıklar, değişiklik korkusu gibi özelliklere sahip bulunduklarını ileri sürmektedirler. Buchanan ve Ellis ekonomik bakımdan geri milletlerde eski kültürlerinin karakterinin onların doğal özelliklerini tâyin ettiğini ve bunun ekonomik kalkınmalarını engellediğini yazmaktadır. Bu özellikler, ihtiras, güçlükleri yenme ve hareketlilik yerine mevcut şartlara boyun eğme ve tevekküldür. Amerikan iktisatçıları H. Killough ve L. Killough, az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi *sorununu çözmenin son derece güç ol*duğu, zira «örneğin Hindistan gibi sosyal hareketlilikten yoksun, çok katı sosyal tabakalaşmaya sahip toplumlarda, ekonomik kazanç peşinde koşma arzusunun sosyal değerler hiyerarşisinde geri yer işgal ettiği» görüşünü savunmaktadırlar. «Güney Amerika'da ve bir çok tropikal tarım bölgelerinde, tasarrufun meziyet, çalışmanın arzu edilir bir şey ve ekonomik kazancın başlı başına bir amaç sayılması, halkın düşünce alışkanlıkları arasına girmiş değildir. Eğer başarılı bir iktisadi kalkınma vuku bulacaksa, bir ülkenin sâkinleri, gerçek bir gelişme azmine sahip olmalıdırlar.»

ÜNLÜ J. VİNER'İN IRKÇI TEORİSİ!...

Ünlü Amerikan iktisatçısı J. Viner, ırkçı sonuçlara varmış ve dünyanın efendi ırk ile sömürülen ırk arasında devamlı bir bölünüşünden söz etmeye koyulmuştur. J. Viner, şöyle yazmaktadır: «İlkel halkların, antropolojistlerin belirttikleri üzere, değişmeye inatçı mu*kavemeti,...... hattâ en âcil ve en* yararlı ekonomik reformların benimsenmesi bakımından dahi, aşılmaz bir engeldir.»

NURKSE'NİN FASİT DAİRE TEORİSİ!...

Burjuva iktisatçılarının, kalkınma sürecini tahrik yolunda kudretli bir itici olarak sosyo - ekonomik ilişkiler diyalektiğini tanımayı reddeden statik ve objektivist metodu, onların genç egemen devletlerin ekonomik gerilik nedenlerine genel bakışlarını belirlemektedir.

Burjuva iktisatçıları, az gelişmiş ülkeler ekonomisinin bir «fâsit daire» içine kısıldığını ileri sürmektedirler. O halde ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin yapacakları iş. bütün sosyal ilişkiler sisteminde köklü değişiklikler yapmak yoluyla hemen yüksek kalkınma hızları gerçekleştirmek değil —onlara göre bu, imkânsızdır—, fakat özel teşebbüs sistemini muhafaza ederek, *ilerlemeyi mümkün kılacak genel şart*ları tedricen yaratmaktır. Nurkse, «fâsit daire» teorisini şöyle formüle etmektedir: «Fakir bir adam, yeter yiyeceğe sahip olamaz. Kötü beslendiğinden, sıhhati bozuktur. Vücutça zayıf bulunduğundan, çalışma kapasitesi düşüktür. Bu yüzden de fakirdir. Fakir olduğu için de yeter yiyeceği yoktur ve bu böylece sürüp gitmektedir. Böyle bir durum, bütün bir ülke ile ilgili olunca, şu basit cümleyle özetlenebilir: Bir ülke fakir olduğu için fakirdir.»

W. Brand, bu teorinin somut muhtevasını bir miktar genişletmektedir. Brand şöyle yazmaktadır: «Az gelişmiş ülkeler fakirdir, 1) Zira toprağın prodüktivitesi düşüktür, 2) Sermayeden yoksundurlar, 3) Eğitim seviyesi düşük*tür ve 4) Ekonomik kalkınmayı* başlatacak liderlikten yoksundurlar. Öte yandan bu şartlar, onların düşük gelir seviyesini ve genel ekonomik geriliğini yansıtmaktadır. Bu fâsit daire, daha doğrusu bir çok fâsit dairelerin varlığı, ilerlemeyi engellemektedir.» Yeni Zelandalı iktisatçı G. Quigg, durumu şu sözlerle özetlemektedir: «Kısaca, bu ülkelerdeki şartlar, devamlı olarak bir fakirlik fâsit dairesi hâsıl etmektedir. Bir fakirlik eğilimi ki, daha fazla fakirliğe yol açmaktadır.»

Ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerdeki mevcut kalkınma hızlarının düşüklüğü o kadar açıktır ki, burjuva iktisatçıları, bu ülkelerin ekonomik geriliğine son verecek yeni tedbirler alma ihtiyacını, hiç değilse sözde, kabul etmekten kurtulamamaktadırlar. Tamamen akademik plânda kanıtlarla desteklenen «fasit daire» teorisinin «mantıki adımları» şöyledir: (Az gelişmiş ülkelerde sanayi gelişemez, çünkü iç pazar küçüktür. İç pazar küçüktür, zira endüstri gelişmemiştir) tarzında bir görüş, şu basit soruya sevketmeliydi: Fâsit daireyi kırmak için işe nereden koyulmalı, ekonominin hangi kollarına öncelik tanımalı ki kalkınma başlayabilsin?

Ne var ki, az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarını anlamak bir şeydir, tekellerin çıkarlarının koruyucusu olmak başka bir şeydir. Tekellerin işe, ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerde üretimi düşük seviyede tutmak, onların ekonomilerinin monokültürel karakterini korumak ve iş gücü prodüktivitelerindeki muazzam farkı sürdürmek hususunda hayati çıkarları vardır. Yeni bağımsızlıklarına kavuşmuş ülkelerin ekonomik kalkınmaları ile ilgili teori ve tavsiye*lerinde burjuva iktisatçıları*, öze inilince, her şeyin olduğu gibi kalmasını, bu ülkelerin ekonomilerinin geriliğinin sürmesini, ya da «fâsit daire» yi kırma yolunda önceliğin, ciddi sermaye kıtlığı şartlarında ilk gelişmesinin az gelişmiş ülkeleri uzun yıllar geriliğe ve yabancı teeklilere bağımlılığa mahkûm edecek iş kollarına verilmesini teklif etmekten öte bir şey yapmamaktadırlar.

Bir geziden izlenimler

ARAP DÜNYASI UYANIYOR MU

XIII- Cezayir sosyalizminin üç unsuru: Din, millî örgütlenme ve sosyal kalkınma

Niyazi Berkes

SOSYALIST YÖNDEN DÖNÜLMEZ

İnsan toplumlarını seyretmek bana bir sanatçının yaptığı tabloyu seyretmek kadar zevk verir. Bunu «zevklenmek» anlamına almayın. Bu, bana başka çeşit içten içe düşünme denen şeyin hazzını verir. Bu tablo çok anlamlı, fakat çok ta muammalı. İnsan kişileri bana aynı ilgiyi vermiyor. Benim için kişiler, toplum tablosunda bir figüt, bir çizgi, bir renk parçası, bir köşedir. Bütün, bir sanatçının tablosu kadar merak çekici bir şey. Onu anlayarak okumak gerek.

Gezayir de böyle muammalı bir tablo. Onu okumak, anlamak lâzım. Bütün gördüklerimi ona göre anlamlaştırmağa çalışıyorum. Ve gördüğüm şeylerin bir çoğuna, başka durumlarda vermeğe alıştığımız yargıların uygulanamıyacağını görüyorum. Çünkü, karşımdaki tablo o kadar çelişikliklerle dolu ki bunları başka bir toplumda görmüş olsam, hemen mantığımın ölçülerine vuracağım. Fakat, ilk anladığım şey, burada, mantıkta her çeşilme olanın, toplumda ve olayda da mutlaka bir çelişme olması gerekmediği.

Ta baştan gözüme çarpan şey bu şehrin memlekette sanki hiç bir şey olmamış gibi gözüken sakin, normal, hattâ kayıtsız hali. Kahireye gelen bir kimse, orada bir ihtilâlin üstünden on üç yıl geçmiş olmasına rağmen, ilk anda bu memleketin bir ihtilâl havası içinde olduğunu hisseder. Burada böyle değil. Ne bir geçit resmi, ne bir bayrak, ne bir sembol, ne bir slogan, ne şu ne bu. Yalnız bir yerde bir elektrik direğine bağlı ve Fransızca olarak: «Devrim halk içindir» gibi bir cümle gördüğümü hatırlıyorum. F.L.N. binasına bakıyorum. Bana sevimli, balkonlu, hoş bir kulüp binası intibaı veriyor. Ne giren görüyorum, ne de çıkan.

Şehir büyük bir yorgunluğun arkasından gelen bir dinlenme halinde. Devrim bir aşamaya gelmiş, belki arkası ne çıkacak diye bekleniyor. Fakat kişiler yorulmuş; fazla sabırsızlanmıyorlar. Devrim konseyi toplantılar halinde; fakat verilen kararları yazan al-Mucahid veya Revolution Africaine'in kapışılıp okunduğunu görmüyorum. Her ziyaretçi merak ediyor. Ne oldu? Cezayir devrimi sosyalist rejim olma yolundan dönüyor mu? Ben Bella olayını merak ediyor, soruyorsunuz; daha cümlenizi bitirmeden: «İşte bir tane daha» deyip gülüyorlar. Neden? Verilen cevaplardan bunu açıklayacak bir anlam çıkaramıyorsunuz. Ben Bellâ'nın düşmesi hakkında söylenen nedenlerden hiç biri beni ta'min etmedi. Fakat, anladığıma göre, asıl söylenmek istenen şu: «Siz Ben Bellâ olayını Cezayir'in en önemli sorusu mu sanıyorsunuz? Bizim daha büyük sorunlarımız vardır.» Ve sandığıma göre bu cevap yerinde ve söylemek istediği şey doğru. Ben Bellâ olayı belki bunun sadece bir görüntüsü.

TEK ISTİKRAR UNSURU: ORDU

Cezayir devriminin sosyalist yönden dönmesi diye bir şey söz konusu değildir, çünkü toplumlar için bu yönden başka tutulacak yol yoktur. Mesele, her ülkenin bir toplumunun özlediklerine göre, bu yönün yolunu bulup ona göre çözümlemelere gitmektir. Ben Bellâ olayının ifade ettiği bir ihtilâf varsa o, benim anladığıma göre, rejimin yönü meselesi üzerine değil, onu gerçekleştirmek üzere atılacak adımların neler olduğu sorunu üzerinedir. Cezayirlilerin lehine kaydolunacak nokta, bağımsızlık savaşının başarı ile sonuçlanmasının verdiği heyecanın etkisi altında, şatafatlı yollara dökülmenin rejimin kurulmasının, işlemesinin ve yerleşmesinin yeterli garantisi olmadığını görmeleridir. Heyecan ve gösterinin yerini şimdi düşünme, tartışma ve plânlama almak zorundadır.

Yapılan veya yapılmak istenen şeyler üzerine yargı düşmek erken olacaktır. Cezayir devrimi henüz bitmiş değil. Savaş bitti, bağımsızlık gerçekleşti, ve liberal, burjuva ve komünist rejimi yönlerine gidilmiyeceği kesinleşti; bunu gösteren ilk önemli adımlar da atıldı; fakat Cezayir toplumunun bir Cezayir sosyalizmi şeklinde yeniden kuruluşu işine daha başlanmadı. Eski sömürge rejiminden artakalan daha bir çok şeyler kalkmış değil. Bu, kendisi olmaksızın toplumun yıkılacağına inanan sömürgeciliğin geriye bıraktığı en korkunç gerçektir.

Cezayir şimdi böyle bir döneme girmişe benzemektedir. Houari Boumedienne (Arapçası Havârî Ebu-Midyan) nın tarihsel rolü önemli olacaktır. O, ya realist olduğu kadar da becerikli ve yapıcı bir devlet adamı olacak; yeni binayı kurabilecek; sömürgecilik tarihinin son dönemini geçirecek; ya da bunları yapamazsa o da gidecek. Ben, birincisi olacağına dair alâmetler olduğu sanısındayım. Onun, bir medreseden yetişmiş olmasına bakıp gerici ve dinci olduğunu söyleyenlere rastladım. Fakat, bu fikrin en çok Pan - Arap milliyetçisi Cezayir dışı Arap aydınları arasında yaşadığına bakarak, ona değer veremiyorum. Gerek toplumsal menşei, gerek eğitimi, ve gerek bütün savaş boyunca en önemli kumandan olarak tecrübeler kazanmış bir kişi olduğunu düşünürsek, onun Ben Bellâ gibi bir hayli tiyatroculuğa kaçan toyluğu yanında ağır başlı bir önder olduğuna hükmetmek gerekir. Bu ağırbaşlı, âdeta mahcup adam kahramanlaşmış bir halkın hakkı olan gösteri ve şatafatlara son vermek cesaretini göstermiştir. Ve anladığıma göre, her yerde olduğu gibi, burada da biricik istikrar unsuru ve örgütü olan ordu onun arkasındadır. Yeni idare, dünya politikasında roller oynamak hevesinden ziyade, ülkenin iç işlerine ve hepsinin üstünde çok kritik bir durumda olan ekonomik tehlikeleri önlemek işine eğilmiştir. Bunları çözümlemek, aynı zamanda, toprak reformu, sanayileşme, sağlık, eğitim işlerinde sosyalist reformları şekilleyecek ve yürütecek olan idare ve bürokrasi, hükûmet, parti, sendika, basın örgütlerini disiplinlendirme ve koordinasyonuna girişme işleri demek olacaktır.

LÂİKLİK NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Bizi asıl ilgilendirecek olan nokta, Cezayir sosyalizminin düşünündeki üç unsurun durumu, bunların alacağı açıklanma ve belirlenme yönlerinin nasıl olacağı konusudur. Bu üç unsur din, millî örgütlenme, ve sosyalist kalkınma yollarına yön verecek olan İslâmiyet, Milliyetçilik ve Sosyalizm kavramlarıdır. Cezayirde bu üç unsurun, diğer Arap ülkelerinde gördüğüm şekillerden farklı olan yanları vardır. Burada, Suriye, Mısır ve Tunusta gördüğümüz din, milliyet ve toplumsal kalkınma meselelerinin, mevcut toplum çatısı açısından özelikleri vardır. Cezayirde gördüğümüz farklılık, öz bakımından yâni sosyalist bir rejimi kabul etme bakımından değil, üç unsurun ayrıntılarına ait farklılıklardır. Bu bakımdan Cezayirdeki durumun bizi de ilgilendiren yanları vardır; Onun için bu üç unsurun ve delâlet ettikleri üç dâvanın gösterdiği problemleri tartışmamız faydalı olacaktır.

İlk önce, din yâni İslâmlık meselesi. Önce şu noktayı tesbit edeyim: Cezayir de, Türkiye ve gördüğümüz diğer Arap ülkeleri gibi, halkının hemen hemen tamamı müslüman olan bir ülkedir ve bu olayı hiç bir devrim veya reform görmezlikten gelemez. Bu ülkelerin insanının müslüman oluşu, yeni bir toplumcu devlet ve toplum örgütü kurmak isteyenler için neyi ifade eder?

Bu noktada, gerek Türkiyede gerek Arap ülkelerinde birbirinden ayrılan, hattâ birbirinin zıddı olan iki görüş gelişmiştir. Bu iki görüşün ikisi de İslâmlığın geçmişinden değil, müslüman toplumların modern dünya ile karşılaşmasından doğmuştur. İkisi de on dokuzuncu yüzyılın ortalarından sonra, İslâmlığın modern dünyaya uyacak şekilde yenilenmesi veya kalkındırılması zorunluğunu kabul edenlerin kafasından çıkmıştır.

Bu iki görüşün birincisi şöyle tanımlanabilir: İslâmlık aslında bir toplum dini değil, bir kişi dinidir. Fakat doğuşunun ve tarihinin gerektirdiği bazı şartlar yüzünden İslâm tarihinde din, ve toplumun politik örütlenmesi olan devlet beraber yürümüştür. Din ile devlet, hıristiyanlıkta olduğu gibi, birbirinden ayrı ve belirli «din örgütlenmesi» ve «devlet örgütlenmesi» şeklinde ayrılmamıştır. Fakat bu olay, bizi yanıltmamalı, İslâmlıkta din ve devlet bir ve aynıdır yargısına vardırmamalıdır. Çünkü, devletten ayrı tanımlanan bir din örgütlenmesi olarak biçimlenmemiş olan, sadece devlete bir kişiler hukuku vermiş olan din devletle hiç bir zaman aynîleşmemiştir. Devletin yerini alarak kendisi devlet olmamış, yâni bir din devleti, bir teokrasi olmamıştır. Özellikle Türk İslâmlığı veya Türklerin siyasî eğemenliği altındaki İslâmlıkta bu böyle olmuştur. Bunda devlet daima üst mevkide bulunmuş, din ona kısmen hukuk yolunda yardımcı olmak, kısmen kişilerin ruhî ve moral bağlantılarını cami ve tarikat dindarlığı ile sağlamış olmak, kısmen de halkın millî yani İslâmlıktan gelme olmayan örf ve âdetlerine nüfuz ederek halkın kültürünün önemli bir parçası olmak gibi roller oynamıştır. Zamanımızda din ve devlet ayırımı yapmak ihtiyacı, on dokuzuncu yüzyıldan sonra devletin her zayıfladığı yerde kişilerin devletten mahrum kalma sonucunda, toplumsal varlıklarına temel olarak dine sarılmalarının yarattığı bir şey olmuştur.

Demek ki, bu görüşe göre, lâiklik, şimdi tanımlayacağım ikinci görüşün ortaya attığı bir dâva ve iddiaya karşı gelmekten ibarettir. Bizde Atatürk anlayışının temsil ettiği lâiklik anlayışını anlamamış olan ve onu hıristiyanlıkta olduğu gibi bir kilise ve devlet ayırımı anlamında lâiklik sanan birçok Türk aydınlarının sanısı hilâfına, bu, dine ve dindarlara karşı değil, İslâmlığı şimdi sözünü edeceğim ikinci anlayışta olanların güttüğü veya gütmek istediği siyasete karşı çevrilmiş bir harekettir. Bizde, okumuşlar arasında İslâmlık hakkındaki bilgiler hiç denecek bir merhaleye geldiği için, Atatürk lâikliğini Fransız laicisme'i gibi bir şey sandığından, bunlar ikinci görüş taraftarlarının karşısında bocalarlar; yanlış yolda bin dereden su getirerek kendilerini zayıf bir duruma sokarlar. Şunu da ilâve edeyim ki bu anlamdaki lâik tutum, anayasası ne derse desin, Mısırda da uygulanmaktadır, Tunus'ta da.

İkinci görüşe gelelim. Bu görüş, Arap ülkeleri üzerine yazdığım yazılarda sık sık adını ettiğim selefî görüşüdür. Bu görüş, ilhamını on dokuzuncu yüzyıl önceki bazı İslâm düşünürlerinden ve akımlarından (İbn Teymiye gibi, Vahhabîlik gibi) aldığı sanısında ise de, gerçekte o da on dokuzuncu yüzyıl mahsulüdür. Bu görüşü de hazırlayan neden, demin söylediğim gibi müslüman milletlerin mensup oldukları doğu yapısı devletlerin yıkılması veya zayıflaması, özellikle sömürgeleşmesi karşısında müslümanların kendilerine bula bula İslâm dinini bir toplumsal toparlanış ve birleşiş temeli olarak görmeleridir. Onun için, birinci görüş tarihsel bir görüş olduğu halde, bu ikinci görüş tarih karşıtı bir görüştür. Çünkü, bu ikinci görüşe göre, müslümanların tarihte siyasî varlıklarının yukarıda dediğim biçimde olması, İslâm dinine aykırı idi. İlk hilâfet döneminin kapanmasından sonra, İslâm tarihi hep yanlış yürümüştür. Peygamber dinî bir cemaat kurmuştu ve bu, yalnız İslâmlığa özgü bir devlet şeklidir. İslâmlıkta başka türlü devlet olamaz. Halbuki doğu tipi devletler havzasına giren müslümanlar, kendilerine halife süsü veren sultanların, padişahların kılıca dayanan cismanî egemenlikleri altına girmişler, İslâm uleması da: «ne yapalım, yanlış bu iş ama, şerrin ehveni budur» gerekçesiyle bu İslâmiyete aykırı devlet şeklini onaylamışlardır. Bu devletler, İslâmlık bakımından meşru olmayışlarını örtbas etmek için bir alay müeseseler, şeyhül-islâmlıklar, padişah kanunları, vakıflar, toprak rejimleri icat etmişlerdir. Bunların hepsi bid'attır Selefilerde çok kere kuvvetlice bir Araplık yanı vardır. Onlara göre, bu bid'atlar Müslümanlığı anlamamış olan Acemlerin, Türklerin işidir. Gerçek İslâmlık Hazret-i Muhammedin kurduğu devlet gibi bir devlet olabilir. Bunların tâ o döneme gitmelerinin nedeni, İslâm hukukunda tezlerini güçlendirecek hiç bir destek bulamamalarıdır; çünkü ne Kuranda, ne hadiste, ne de fıkıhta bir devlet teorisi yoktur. Zaten bundan ötürü idi ki geçmişteki ulema: «ne yapalım: hikmet-i devlet başka şey, onu kabul zorundayız demek suretiyle bu devletlerin İslâmlığa aykırı olmadığını ilân etmişlerdir. Ama, selefilere göre bunlar hep sahtekârlık.

Görüyorsunuz ki bu ikinci görüş, birinci görüşün tutumunu bid'atların bid'atı saymaktadır. Çünkü bu birinci görüş, devlet açısından anlaşılan dini değil, din açısından anlaşılan devleti reddetmektedir. Şu halde, ikinci görüşe göre Müslümanların yapacağı şey, birinci görüşe göre olan lâikliğin tam zıddını yapmaktır. Yâni Müslüman ülkelerin halkını birleştirecek tek prensip din bağıdır. Din bağı üzerine kurulan siyasî bir teşekkül en kudretli teşekküldür. İbn Khaldûn gibi bir tarihçi bile, dini «asabiyya» yi yani dinî bağlılığı, dinî olmayan her çeşit toplumsal birleşim prenbinin üstünde tutar. Garaudy'nin Cezayir sosyalizmine bağlamağa kalktığı Ben Badis te bu fikirdedir. Bizde, lâikliğin gelişimi bu teokratik görüşe karşı bir mücadelenin sonucudur; yoksa bizim aydınlarımızın çoğunun sandığı gibi geleneksel din ve devlet anlamına karşı olarak çıkmış değildir; çünkü bizde de bu selefî görüşü, Türk devletinin yıkılışı ile oranlı olarak gelişmekte idi. Aslında, bu çeşit görüş, Muhammed Birgevî ve Kadızade hareketi zamanından, yâni Os-

Bumedyen

manlı devletinin ilk sallanmağa başladığı zamanından beri mevcuttu. Bundan ötürü, bunlar hem ulemaya, hem sufilere, hem de vakıf, toprak rejimi gibi bir çok devlet müesseselerine düşmandılar.

LÂİKLİĞİN KARŞISINDA TARİKATÇILIK

Anlattığım ikinci görüş, yeni zamanlarda özellikle Arap ülkelerinde bizde olduğundan fazla gelişmiş ve tutunmuştur. Nedeni de meydanda: bazan Arap millî hareketleri yüzünden, bazan da devletsizlik durumuna düşülmüş olmasından. Bugün, teori alanında kalmak şartiyle, Mısırda bunu temsil edenler olduğunu evvelce yazmıştım. Fakat, bunlar bu görüşü devleti ele geçirmek için siyasî faaliyet şekline sokanları, devlet hemen yakalayıp içeri atıyor. Mısırda Müslüman kardeşlerin, Pakistanda Cemaat-i İslâmi'nin durumu bu. Bunlar, görüşlerinin sadece din değil, bir ideoideoloji olduğunu saklamamaktadırlar. Bugünkü Mısırda, aynı görüşü bir ideoloji değilmiş de bir bilimsel tezmiş gibi savunanlar kendilerini peçelemek için, bu görüşün sosyalizm demek olduğunu iddia ediyorlar ve bu işleri bilmiyen, özellikle bizdeki ilerici bazı aydınları da aldatmış oluyorlar.

Tunusta gördük ki bu selefî görüşü, anlatmağa çalıştığım nedenlerle bir ideoloji olarak fazla etki yapamamıştır. Türkiyede de, Mehmet Akif ve Sebilür Reşatlara rağmen, başarı kazanamamıştır. Aynı durumu Cezayirde de görürüz.

Gerçi Cezayirde az önce sözünü ettiğim Ben Badis gibi, şimdi yaşamakta olan onun tilmizi Malek Bennabi (Arapçası: Mâlik İbn Nabî) ve tanışmakla mübahi olduğum Tevfik al-Medenî gibi devrime katılmış olmakla beraber, şimdi sosyalist rejimin idarecilerinin dışında kalmış olan temsilcileri olmuştur. Fakat bu zümrenin Cezayirdeki etkisi, Mısırda olduğundan farklı olmuştur.

İki bakımdan. Birincisi, olumlu etkisinin Batıcılara yani Fransız olma taraftarlarına karşı milliyetçiliğe hizmet etmesi. İkincisi, İslâmlığı sosyalist bir rejimin temeli ile uyuşur göstermesi. Fakat, bu iki nedenden ötürü selefilik Cezayirde bir yanını milliyetçiliğe, bir yanını da sosyalizme kaptırarak teokratik enerjisini kaybetmiştir.

Cezayirde selefiliğin üçüncü ve olumlu bir etkisi tarikatçılığa ve üfürükçülüğe, marabutlara karşı gelme yolunda kendini gösterecekti. Fakat selefiliğin modernleşme açısında belki biricik yararlı olabilecek olan bu yanı, ne yazık ki, onun en zayıf, en işe yaramaz yanıdır. Çünkü,selefiliğin İslâmlık anlayışı çok rasyonalisttir ve tarih açısından yoksundur; onun için İslâmlığın tarihteki ve toplumdaki iki görüntüsünü anlamaktan âcizdir. Onlar da şu iki nokta: tarikatçılık, tasavvuf gibi örgütlenmelerin neden halk kütleleri arasında yayıldığı; İkincisi, İslâmlıktan gelen bir çok şeylerin neden halkların örf ve âdetleri haline geldiği. Selefilik bunların ikisini de anlayamaz, çünkü ikisini de tâ baştan red ve inkâr eder. Bu yüzden selefînin din anlayışı halka yabancıdır, halk arasına giremez. Halk kütlelerinin dışında, sadece ütopist Müslümancılık taraflısı okumuşlar arasında kalır. Nitekim gerek Mısırda, gerek Pakistanda bu ideoloji halk kütleleri arasında değil, yarı aydın okumuşlar ve tatminsiz gençler arasında yaygındır. Bizde de Atatürkçü lâikliği anlamamış olan aydınlar, İslâmlık hakkında bunlardan da daha cahil oldukları için, farkına varmadan bu lâikliği selefîliğin görüşü ile karıştırarak «aydın din adamı» teorisi ile kendilerini, halk kütlelerini kendine çeken tarikatçılığa karşı tamamiyle etkisiz bir duruma sokmaktadırlar.

Cezayirde de, selefilik tarikatçılığı yokedemedi. Bizde de olduğu gibi, lâiklik karşısına çıkan kuvvet tarikatçılık olmuştur. Türkiyede aydınlar, lâikliği gerçekte kime karşı savunduklarını bilmediklerinden ve karşılarında lâikliğe aykırı bir değil iki müslümanlık anlayışı bulunduğunu anlamadıklarından kurnaz politikacılar hem selefîlerin «aydın din adamı» görüşünü, hem de tarikatcılığı onlara karşı büyük bir marifetle kullanmaktadırlar.

İSLÂMİYETTE SOSYALİZM İDARESİ

Cezayirdeki selefilik, lâik yönde tarikatçılığa ve hurafatçılığa karşı etkili olmadığı gibi, sosyalist yöne katkıda da etkili olamadılar. Hazret-i Muhammedin dine dayalı olarak kurduğu iddia edilen siyasî cemaatın sosyalist bir düzen olduğu isbat edilemiyeceği gibi, onu örnek alacak her devletin de muhakkak sosyalist olmasını zorunlayacak bir şey yoktur. Her dinde görüldüğü gibi, insanların dünyevî hayatında, özellikle ekonomik ve cinsel hayatta hareketlerine moral ölçü ve sınırlar koyan dinler, tarih boyunca bu ölçü ve sınırlardan ayrılan, hattâ onları değiştiren siyasî rejimlere kendilerini uydurmakta fazla bir güçlük çekmemişlerdir. Örneğin, hıristiyanlığın esas öğretilerine bakılacak olsa, hiç bir hıristiyan toplumunun feodal veya kapitalist devlet altında yaşamaması, hiç savaş yapmaması, hiç ırk ayrımı yapmaması, hiç sınıf farkı yaratmaması gerekir. Halbuki hıristiyanlık, gerektiğinde yalnız bunlara göz yummakla kalmaz, onların öncülüğünü bile yapmıştır. Bir bakıma,Müslümanlıktan çok onun sosyalist bir rejim kurması gerekirdi.

Demek ki din öğretileri, insanların cinsel hayatlarının büyük kısmına, ekonomik hayatlarının bir parçacığına hükmetseler bile, siyasî otoritelere istedikleri şekli verememişlerdir. Daha doğrusu, onlarda böyle bir istek de yoktur. Devlet şekliniz ille de böyle olacak diyemiyor, hiç biri. İslâmlıkta da böyle. Onda, şu veya bu şekildeki dünyevî devleti reddeden bir şey yok. Müslümanın devleti sosyalist olacak, kapitalist olmayacak gibi bir fikir onun hatırına bile gelmemiş. İslâmlık, sultanlıktan Cumhuriyete kadar her boyadan devletin içinde yaşayabilmiştir; Hattâ Rusyada olduğu gibi, komünizmin içinde bile.

Bu itibarla, Cezayirde de sosyalizmin İslâmlıktan çıktığı yollu bir şeyin aslı yoktur. Bu, ya Ben Bella gibi, aslında bunu az sonra değineceğim başka nedenlerle söyliyenlerin bir sözüdür, ya da Garaudy gibi kimselerin, katolik ve protestan rahipleri ile Marksizm arasında bir ahbaplık kurma tutumuna bakarak, «şarklıların sosyalizmi de müslümanlıktan gelebilir.» gibi tuhaf bir iddiasıdır. Fazla olarak, Garaudy'nin İslâmlık dediği şey, aslında din anlamında İslâmlık olmaktan ziyade, Araplık ve Arap medeniyeti anlamında İslâmlıktır. Yâni, Garaudy'nin şimdi bir Marksist sıfatıyla Cezayir uyanışındaki rolünü tanımak lûtfunda bulunduğu şey, din değil milliyetçiliktir. Arap halklarla Fransızların tarihte ilişikliklerinin yaratığı olan bir gelenekle, Fransızlar (bununla İslâmlığı bilimsel olarak bilen bilginleri değil, püblicistleri ve politikacıları kastediyorum) İslâmlığı ne selefîler ne de lâiklik açısından anlayanlar gibi anlamazlar. Onların Müslümanla anladığı, «Lâtin» teriminin Fransızca anlamına benzetme yoluyla, Araplıktır. Onun için, «İslâm dünyası», «İslâm medeniyeti» gibi terimlerden ziyade «Arap dünyası», «Arap medeniyeti» gibi terimleri kullanırlar nazikçe konuşmak istedikleri zaman. Sömürgeci ağzıyla konuştukları zaman ise «Ağab», «yerli», «iptidaî insan» anlamına gelir. Nitekim, bunların etkisi altında uzun süre Mısır ve Cezayir aydınları da «Arab» terimi ile bizim «fellâh» dediğimiz cahil halk veya bedevileri kasdereler ve bunların milletinden olduklarını kabul etmekten utanırlardı.

Fransız etkisi altında ve Fransız dili ile konuşan ve düşünen Ben Bella gibi Cezayir liderlerinin de İslâmlıktan söz ettiği zaman anladığı Araplıktır. Evvelce Mısır dolayısiyle söylediğim gibi, Mısır selefîlerinde de buna yakın bir görüşe gelenler vardır; çünkü onların nazarında gerçek İslâm devleti yani hilâfet, Araplara özel bir devlet şeklidir ve bu yüzden bunlar Türklerin hilâfetini meşru ve gerçek saymazlar. Mısır selefîlerinde, özellikle Türkleri hiç sevmeyen Reşid Rıza ile Türklerin müslümandan ziyade Avrupalılara benzediğine inanan Muhammed al-Bahiy'de (bunu methetmek için söylüyor sanmayın) din rengi altında kuvvetli bir Arap milliyetçiliği dozu vardır.

İSLÂMLIK MİLLİYETÇİLİĞE KARŞITTIR

Fakat Cezayir Selefîliği, Arap milliyetçiliği noktasında bunlar kadar ileri gidememiştir. Bu yüzden, bir yandan Cezayir Batılılaşmışlarının Fransızlaşma aşkının olumsuz tepkisi, bir yandan da selefiliğin dinciliği karşısında, Cezayirde lâik bir milliyetçilik akımı gelişmemiştir. Bizdekinden farklı bir durumu bu noktada görürüz. Çünkü bizde milliyetçilik, İslâmiyet düşmanlığı şeklinde değilse bile, İslâmlığın selefî anlayışı dışında ve hattâ ona karşıt olarak gelişmiştir. Bizde İslâmcılık, Batıcılık ve milliyetçilik tartışmalarında selefîler yâni İslâmcılar, Batıcılardan çok milliyetçilere karşı ayaklanmışlardır; çünkü Batıcılar karşısında daha kuvvetli, hattâ bazı noktalarda haklı oldukları yanlar vardı. Bu yüzden, bizde milliyetçilik lâikliğe daha yatık bir akım olmuştur. Cezairde ise lâiklik anlayışının çok kuvvetli ve koyu olduğu hallerde, meselâ Ferhat Abbas'ta gördüğümüz gibi basbayağı bir Fransızlaşma dâvası olduğu zamanlarda, lâiklik görüşü milliyetçiliğe karşıt olmuştur. Cezayir selefîliğinin miliyetçiliği, yâni Arapçılığı zayıf kaldığından, gerçek bir milliyetçilik anlamını kimse üstüne almamıştır. Cezayirdeki durum, daha ziyade Endonezyadaki duruma benzer. Endonezyada en kuvvetli iki akım İslâmcılık ve komünizmdir. Endonezyadaki dram bu iki kanat arasındaki kanlı boğuşmanın dramıdır. Sukarno ne birini, ne ötekini temsil eder; gerçek bir Endonezya milliyetçiliğinin yokluğu yüzünden bu iki kanat arasında bazan cambazlığa, bazan hokkabazlığa varan bir denge oyunu oynamağa çalışır. Türkiyede ise, Atatürkçülük her ikisinin de reddine dayanır; çünkü asıl dayanağı ve direneği Türk milliyetçiliğidir.

«DEVLETİN DİNİ İSLÂMDIR»

Lâiklik konusu ile ilgili olarak iki konuyu misal alabiliriz. Biri, Anayasada din - devlet kaydı, diğeri peçe ve çarşaf meselesi. Mısırda olduğu gibi, burada da Anayasada «Devletin dini İslâmdır» kaydı var. Lâik bir siyasî toplumun anayasasında böyle bir kaydın bulunmasının, halkı müslüman olan ülkelerde büyük bir önemi olmadığına inandığımı Mısır dolayısiyle yazmıştım. Çünkü Anayasasından böyle bir kaydı çıkaran Türkiyede lâikliğe aykırı dincilik politikaları güdülebildiği gibi, anayasasına böyle bir kayıt koyan ülkelerde bizdekinden daha lâik tutumlar güdülebileceğini görüyoruz. Bunun Mısırdan da daha iyi örneği Cezayirdir.

Gerçi, Ben Bella zamanında bu kayda dayanarak zorunlu Cuma ve bayram namazları koyma gibi şeyler yapılmış. Bunlar gelip geçici tuhaflıklardır. Benim anladığıma göre kısmen Ben Bella'nın Fransızlaşmışlığından, kısmen de bunu milliyetçiliğin ve halkçılığın bir parçası sanmasından. Demek ki burada da millî kültürün muhtevası nelerdir sorununda Cezayirde gördüğümüz genel müphemliğin bir sonucunu görüyoruz. Garaudy de: «dinine bağlı Müslüman köylü hiç çelişmeye düşmeden sosyalizm kurucusu olabilir» dediği zaman aynı müphemliğin kurbanı olmuştur; çünkü fakir köylünün müslümanlığı ne fıkıh ulemasının, ne selefî modernistlerinin, ne de Batı oryantalistlerinin kitaplardan öğrendiği Müslümanlık değildir. Fakir köylünün Müslümanlığı, çoğunluğunu teşkil ettiği bir ulusun geçmişinden gelen ve İslâmlıktan başka kaynaklardan gelme geleneklerle hamur ettiği geleneksel ulusal kültürünün bütünü içinde anlaşılabilecek bir müslümanlıktır. Doğru anlaşılmak şartıyla bu fikrin yerinde olan tarafı, bu müslümanlıkta ne kapitalizmi ne de sosyalizmi zorunlu yaptıracak bir şey olmadığıdır. Fakat sosyalizmi milletçe kalkınma dâvası şeklinde anlayan bir rejimde, fakir köylü ebediyen fakir köylü olarak kalmamalıdır; kaldığı takdirde, bizde olduğu gibi, onun sarıldığı müslümanlık ya tarikatçıların ya da selefîlerin ağına düşerek kalkınma, değişme ve sosyalizm düşmanlığı şeklinde geri tepecektir. Anayasada sözü edilen kaydın bulunması, ne Cezayir şehrinde gördüğüm insanları namaz kılar, şarap içmez insanlar yapabilir, ne de köy ve kabilelerdeki vatandaşları namaz kılan, şarap içmeyen insanlar haline getirir. Fakir halk, günde beş kere namaz kılıyor veya şarap içmiyorsa bu, anayasadaki kayıttan değil, bunları yapmanın onun ulusal örf ve âdetlerinden olmasındandır.

Toplumu iyi tanımamaktan ve kavramları karıştırmaktan ileri gelen böyle kayıtlar, «constitutionel» değeri olmayan hukuk müstehaseleri halinde anayasa metninde kalmağa mahkûmdur. Cezayir Anayasasının dördüncü maddesi şöyle diyor: «İslâm, devletin dinidir». Bu cümlenin hemen arkasından da şöyle deniyor: «Cumhuriyet, herkesin görüşlerine, inançlarına, mezheplerin serbestçe ifadesine saygıyı garanti eder». Peki öyleyse, devletin dini neye İslâm oluyor? Maddeye göre, din özgürlüğünü sağlayan şey «Cumhuriyet» tir. Ayrıca, devlet denen ve kendine özgü bir dini olması gereken bir şahıs mı vardır? Eğer devlet, «mânevî» veya «hükmî» bir şahsiyettir denecekse, İslâmlık hukukunda «Hükmî şahsiyet» kavramının olmaması, böyle şahsiyetlerde din ve iman aramak diye kimsenin aklına bir şey gelmediği meselesi bir yana, böyle bir şahsiyetin milyonlarca insanın üstünde, başka türden soyut bir şahsiyet olması gerekir. Söz konusu olan din, soyut şahsiyetlerin mi, yoksa bu somut şahsiyetin mi dini olacak? İkinci şahsiyetin dini ise, ve fakat somut kişilere istediğine inanma serbestliği veriliyorsa, bu mânevi veya hükmî şahsiyetin bu özgürlüğe saygı göstereceğini kim garanti edebilir? Bunun müeyyidesi anayasa olamaz, çünkü anayasa bu noktada kişinin değil, devletin lehine bir müeyyidedir, çünkü devletin di-

Cezayir bağımsızlığa, güç günlerden ve uzun çarpışmalardan geçerek ulaştı.

ninin İslâmiyet olacağını o emrediyor.

Denecek ki burada «din» ile kastedilen şey Tanrısal bir inanç işi değil, bir hukuk işidir. Fakat, eğer böyleyse, yani *devletin hukuku şeriat olacaksa*, Anayasaya ne lüzum var? Çünkü bu takdirde, anayasa şeriatın müeyyidesi değil, şeriat anayasanın müeyyidesidir. Bir anayasa ile şeriat arasında hukukî kavramı uygunluğu var mı? Şeriatta âmme hukuku olmadığına göre, nasıl bir anayasa temeli olabilir? Bütün bunlar, selefilerden bilmeden öğrenilmiş ezbere lâkırdılar.

Haydi diyelim ki şeriat ile kastedilen şey bir âmme hukuku değil de bir medenî yani sivil hukuktur. Şeriat hukukunun, yani İslâm fıkhının İslâm uygarlık çevresi içinde geliştirdiği bu hukukun bir sivil hukuk olduğuna hiç şüphe yok. O, hıristiyanlıktaki cannonique hukuk gibi bir din ve kilise hukuku değildir. Örneğin, evlenme şeriat hukukunda bir «sacrement» eylemi değil, basbayağı, düpedüz bir akit, bir kontrattır. Bizim İslâmlığın cahili kalmış lâiklerimize onun bir din hukuku olduğu sanısını veren şey *bu aktin, Osmanlı devletinin* kaza örgütlenmesinin sonradan dejenere olmasiyle kadının bir din adamı sanılması ve bir de halkın örf ve âdeti gereğince ufak bir seremoni yapılmasıdır. Halbuki, eski Osmanlı sisteminde kadı, din adamı değil devlet ve kaza adamıdır, şeriatı yâni devletin sivil hukukunu uyguladığı gibi kanunu yani devlet yapması hükümleri de uygulardı. Türkiyede şeriat hukukunun kaldırılmasının sebebi din hukuku olmasından değil, bugünün icaplarına uymayan noksanları olması ve bu noksanları gidermek için yapılan (Mecelle gibi) ıslah eylemlerinin bu noksanları gideremediğinin görülmesidir.

Bugün ne Anayasasında din kaydı bulunan Mısırda, ne de bulunmayan Tunusta şeriat hukuku uygulanamamaktadır. Cezayirde, maalesef, bu noktayı incelemeye vakit bulamadım; fakat anladığıma göre, Fransızların şeriatçılığı yüzünden hâlâ şeriat ülkenin *sivil* hukukudur. Eğer böyle ise, Cezayir bunun yürümiyeceğini anlıyacak; ister istemez yeni kanunlaştırma yoluna girilecektir. Şimdiki halde, böyle bir adımın atılabileceği bir ortam bulunduğunu sanmıyorum. Şu halde, anayasada sözü edilen İslâmlıkla şeriatın kastedildiğini sanmıyorum.

Bu din ve hukuk kavramları karışıklıkları Cezayirlilere özgü değil. Bütün İslâm memleketleri aynı kargaşa içinde. Bu işte, yanılmıyorsam, eski bir hukukçuluk geleneği olan Mısır en iyi durumda bulunmaktadır. Bizde de Cumhuriyetin kuruluşundan sonra bile böyleydi. Anayasada «devletin dini İslâmdır» gibi bir sözün hem İslâm hukuku, açısından, hem çağdaş hukuk açısından yani hem din, hem hukuk bakımından bir anlamı olmadığını görüp onu oradan kaldırma cesaret ve aydınlığını gösteren tek ülkeTürkiyedir. Bu cümlede ifade edi*len fikir, İslâmlıktan gelen bir fikir de*ğil, İslâmlığı kendine göre yorumlayan selefilerin ideolojisinin önemli bir parçasıdır. Selefilikle, veya bizdeki tâbirle İslâmlık ve Asr-ı Saadetçilikle savaşma sonu doğan Türk lâikliğinin bunu yapması bir zorunluktu. Pakistanın, İngiliz üniversitelerinde okuyan ve Müslümanlıktan haberi olmayan kurucuları, bu selefî ideolojisinin tuzağına düşerek Kurandan anayasa çıkarmak sevdasıyla rejimlerini berbat ettiler, başlarını derde soktular, halk oyunu anlamsız tartışmalar içinde bunalttılar.

ÇARŞAF VE PEÇENİN ANLAMI

Çarşaf ve peçe meselesine gelelim. Cezayir şehrine gelen bir kimse, Tunusta gördüğü bir durumun burada daha da artmış halde olduğunu görür. Yani, sokaklarda görülen hanımlarının daha fazla çarşaf ve peçeli olması Cezayirdeki meşhur parlak Fransız medeniyetinin varlığını düşünürsek, ilk bakışta bu durum insanı şaşırtıyor. Bu kadar medenileşmiş, bu kadar Fransızlaşmış bir şehirde bu nasıl olur? diyorsunuz.

Fakat, bunu sadece mantıkla anlamağa ve olumsuz yargı vermeye kalkmak yerine işin tarih ve toplum açısından anlaşılması yoluna gitmek gerektir. Bana öyle geliyor ki, yalnız Cezayirde değil, bütün Müslüman ülkelerinde kadının çarşaf ve peçe içine saklanması, eski zamanların değil, yeni zamanların mahsulüdür. Bunun en çok şehirlerde ve fakir tabaka arasında bulunması bunu gösterir. Batı uygarlığının etkilerinin mahsulü olan şehirler türemeden önce, yeni İslâm ortaçağlarında kadının âmme *hayatına katılmasını gerektirecek* hemen hemen hiç bir vesile yoktu. Şu veya bu şekilde kadın - erkek ayırımı yalnız Müslümanlara özgü bir ortaçağ âdeti de değildi. Ortaçağın ortodoks ve katolik hıristiyanlığında da vardı. Hattâ daha şiddetli olarak. Çünkü bu din bakire kültüne ve cinsiyet günahı psikozuna dayanan bir dindir. Bu yüzden önemli sayıda kadını, ebediyen cinsel hayattan ayıran rahibelik gibi eşi az bulunur bir tuhaf müessese de yaratmıştır. Kadın özgürlüğü ancak protestanlığın gelişmesinden sonra başladıysa da gerçek anlamında kadın ancak endüstri devriminden sonra insan muamelesi görmeğe başladı. İşte, bunun gibi İslâm ülkelerinde de kadın, erkekten ayrı bir ev hayatı içinde yaşardı. Kadının çalıştığı köylerde ise böyle şeyler çok daha azdı. Fakat şehirlerin meydana gelmesiyle durum değişti. Kadının daha çok ev dışına çıkması gerekti. O zaman, zengin tabakalarla *fakir halk arasında kadın kıyafeti* meselesinde bir farklılaşma başladı. Zenginlerin değişmek istemiyen tutucu olanları kadını eve hapsetti, değişenlerin kadınları safha safha değişmelerle çarşafı, peçeyi tamamen kaldırdı. Fakir halktan olup ta çalışma zorunda kalanlar arasında ucuz ve uzun süre dayanacak, moda değişmelerinin dalgalanmalarına ve onun masrafına karşı dayanıklı bir giyinme aracı olarak çarşaf çıktı. Peçenin hikâyesi biraz farklıca; ona biraz sonra değineceğim. Hindistan'ın zemindar ağaları kadınları «zenane» denen zindan kadar kapalı, gökyüzünden başka bir şey görülemiyecek daireler içinde hapsettiler. Daha geçenlere kadar, trene binmek üzere istasyona giden hanımların arabadan trene kadar gidişini kapamak için uşaklar ellerindeki kilimlerle seyyar bir perde kurarlarmış. Bu sınıf kalktıkça bu gibi şeyler de kalkıyor. Şimdi gördüğümüz, fakir yığınların kadını.

Hindistandaki *«zenane»nin* Cezayirdeki karşılığı, sömürgeciliğin bütün müslümanları içine hapsettiği Kasbahdır. Kadın, çalışmak zorunda değilse, bu ghetto'nun içinde ömür çürütür. Çalışmak zorunda ise, Frenk hanımından ayrı bir kıyafette çıkması gerek; statüsü öyle. Zamanla, çarşaf fakir *yerli halkın bir toplumsal bağımlılık* ve bir toplumsal korunma sembolü oluyor. Zaten Fransız madamının fakirinin bile giydiği şeyleri giyecek ekonomik kudreti yok. Çarşaf onun hem bu fakirliğini örtecek, hem onun bu yabancı medeniyetten kendini ayıracak bir perde. Fakat, benim gördüğüme göre, Tunus ve Cezayirde önemli olan çarşaf değil, peçedir. Tunus'ta peçe hemen hemen kalktığı hâlde, Cezayirde çok. Bunun, bizim anladığımız anlamda peçe olmayıp bir nevi maske olduğunu anlıyorum. Genç kuşak ve okumuş kadın ve kızlar müstesna, kadınların çoğu dışarıya yüzlerine bir mendil kalınlığında ve gözlerden aşağısını kapayan bir maske ile çıkıyorlar. Fransız sosyoloğu Bourdieu bunun ilginç bir tahlilini yapıyor, ama bana biraz fanteziye kaçmış gibi geliyor. Daha basit gerçek, yerli toplumun yabancı sömürgeci ile karşılaşması *olayındadır.*

Eğer ben de biraz fanteziye kaçmıyorsam, bu maske - peçenin Cezayir bağımsızlık savaşında da bir rol oynadığı sanısındayım. Bu yüzden o, âdeta millî bir sembol olma değerini de kazandı. İhtilâl yıllarında çarşaf ve peçe belki de birçok ihtilâlcinin haya*tını kurtarmış, fransız polisinin içinde* çarşaflı ve peçeli insan bulunan araba ve otomobilleri şüphelenip durdurmasına rağmen, kadınlara el atamadıklarından bir çok avlarını kaçırmışlardır.

Hulâsa, söylemek istediğim şey, Cezayirde çarşaf ve peçenin varlığının ne Cezayirlilerin geriliğinden, ne taassuplarından, ne de sosyalizmlerinin Müslüman sosyalizmi olmasından ileri gelmiş bir şey olmadığını söylemektir. Sosyalist toplumun kurulması ile bu araçlar da fonksiyonlarını kaybedeceklerdir. (Avrupalı kıyafetinde tayyör veya kostüm giyip de yüzüne maskeyi takan bayanlar da gördüğümü buraya kaydedeyim).

MİLLİ KÜLTÜR MESELESİ

Cezayir kalkınmasının, benim anladığıma göre en güçlük ve çetrefilliklerle dolu yanı Milliyetçilik ve millî kültür meselesinde kendini gösterecek. Cezayir devriminde milliyetçilik yanının zayıf kalması, sanıma göre, iki nedenden ileri geliyor: biri, Mağrib Araplığının *Maşrik Araplığından kopması* ve Fransız işgali gelmeden önce Osmanlı Türk etkisi altında kalması. İkincisi, Fransız işgalinin bu Osmanlı Türk geleneğini yıkmak için giriştiği kültür savaşı sonucunda ne bu gelenekten ne de Araplıktan eser bırakmıyacak ölçüde etkili olması.

Bu yüzden Cezayir aydınları çağdaşlaşma ve ulusal kültür ilişkileri konusunda bizden de daha kötü durumdadırlar. Bugün zaten, Fransız hümanizminin ve solculuğunun etkisi ile milliyetçilik demode bir şey. Fransız sömürgeciliğine karşı çevrilen kanlı bir *savaş bile Cezayirliyi milliyetçi yapa*madı. Aydın bugün bağımsız bir devletin vatandaşı olmakla beraber, kültürü itibariyle Cezayirli olmaktan çok Fransızdır. Bir defa Osmanlı geleneğine dayanamaz. Türk milliyetçisi bile ona dayanamıyor; o neden dayansın? Gerçi, bâzı aydınlar arasında Osmanlı dönemine karşı bir ilgi var. Meselâ, evvelce sözünü ettiğim bay Tevfik al - Medenî bu dönem üzerine kitap yazdı; hâlâ da ilgili; Yürkiyeye gidip arşivde çalışmak istiyor. Fakat, bütün görüşmemizde dikkat ettim, Türk asıllılıkla bir ilişkisi olmakla beraber, Türküm, hattâ Cezayirliyim demiyor; «biz Araplar» diye konuşuyor. Araplıktan başka, bir Cezayir millî benliği var mıdır veya olacak mıdır? Cezayirliler, millî benliklerini Araplıkta buluyorlarsa, mesele yok. Fakat, korkarım ki başlıca iki neden yüzünden bu böyle değil.

Anladığıma göre, pan - Arap milliyetçiliğine bağlılıkları Bourguiba'nınki kadar az değilse de Nâsır'ın umduğu kadar da değil. Cezayir ihtilâline Nâsır'ın gösterdiği ilgi ve yardım yüzünden Mısıra karşı bir sempati olmakla beraber, Cezayirliler kendilerini diğer Araplarla aynileştirmiyorlar. Denildiğine göre Ben Bella'nın düşmasinden sonra birçok Arap uzmanlara yol verilmiş; bunların Avrupalılar gibi onlara tepeden bakmaları da hoş kaçmamış.

Fakat Cezayirlilerin millî değer ve geleneklerini Araplıkta bulmalarına daha da büyük bir engel vardır. Cezayir medeniyet ve kültürce Fransız olan her şeye o kadar angajedir ki, bundan kopmak Cezayir için çok zor ve hattâ istenmiyen bir şey olacaktır. Fransız kültürünün dil, eğitim, edebiyat, düşün, ekonomi ve teknik alanlardaki et*kileri var kuvvetiyle yaşamaktadır.* De Gaulle'ün akıllıca ve ılımlı siyaseti yüzünden Cezayirle Fransanın ekonomik, teknik ve kültürel ilişkileri azalmamış, artmıştır.

Fransızca, eğitim ve kültür alanına hâkimdir. Kitapçılarda gördüğüm Arapça kitapların çoğu Mısırdan gelme liberal veya solcu yayınlara ait. Dinî anlamdaki Arapça kitaplar, bizde şimdi Beyazıt ve Cağaloğlu semtlerinde görülen esnaf görünüşlü din kitapçısı çeşidinden köşede bucakta. Sattıkları fıkıh ve ilâhiyat kitapları bugünün Cezayirlisine ne ifade ediyor? Bunlara karşılık, *Fransızca gazete, dergi,* kitap satan kitapçılar arı kovanı gibi. Önemli Fransız gazeteleri günü gününe geliyor. Sovyet bloku veya Çin üzerine gene Fransızca yazılmış kitaplar satan dükkânlar sinek avlıyor. Fransa kanalı ile gelmedikçe hiçbir şeyin fazla kültürel değeri yok veya ilgi çekmiyor. Paristeki Hachette monopolisi ne gön*derirse, Cezayir aydını onu okuyacak.*

Okullarda öğretim şimdi Arapça olmakla beraber, Tunus'ta olduğu gibi bilim ve teknik dersleri Fransızca. Üniversitede bu daha da yüksek doza çıkıyor. Yüksek, hattâ orta eğitimde Fransızca eserlerin yerini alacak kalitede Arapça yayın yok. Cezayirliler *kendilerini bunlara bağlamayı isteseler* bile çok şey kaybedeceklerdir. Fransız dilinin güzelliğini ve sağladığı imkânların, sömürgeleşmemiş ülkelerde bile ne kadar büyük bir rol oynadığını düşünürsek, Cezayirlileri kınamak zor olur. Anladığıma göre, en ünlü Cezayir yazarları eserlerini Fransızca yazıyorlar ve galiba Cezayirden çok Pariste tanınıyorlar. Bu, eğer doğru ise, onların halk kütlelerine yayılma şanslarını daha da daraltıyor. Her aydın Cezayirlinin normal olarak konuşma aracı Fransızcadır.

Gerçi, Anayasa'da devletin resmî dili Arapçadır deniyorsa da geçici bir madde Fransızcanın kullanılacağını söylüyor ve Hindistandaki durumun tersine bu sürenin sonunu bildiren bir kayıt veya madde de yoktur. Fransızcanın Cezayirdeki etkisi, İngilizcenin Hindistan ve Pakistandaki etkisinden, Holanda dilinin Endonezyadaki etkisinden çok daha yüksek seviyededir. Bir Avrupa milletinin dilini, başka bir milletin okumuşlarının üzerine bu kadar başarılı bir şekilde yerleştirmiş olmasının bir misalini başka hiçbir yerde bulmak mümkün değildir sanırım.

Cezayirli aydınların Fransız kültürü ile yuğrulmuş olmaları, onlara kurtuluş savaşının kazandırdığı bir avantaj sayesinde bugün için korkulduğu kadar tehlikeli olmayabilir millî kültür ve değerler meselesi bakımından. Evvelce de söylediğim gibi, Cezayir aydını Fransız kültür veya medeniyeti ile Fransız sömürgeciliği arasında, bizdeki aydınların yapabildiğinden daha başarılı bir ayırım yapabilmektedir. Onun karşıt olduğu şey, Batı kültürü değil, Batı emperyalizmidir. Fakat bu, gelecek kuşaklar için de böyle olmağa devam edecek midir? Bana öyle geliyor ki, şimdiki hâlde kesin olarak *ne bir müslüman sosyalizminden,* ne bir selefî reformculuğundan, ne lâik bir batıcılıktan, hattâ ne de bir Arap nasyonalizminden söz edilemiyecek. Bunların hepsi var; fakat yanılmıyorsam gerçek Cezayir ulusal benliği eninde sonunda kendini bağımsızlık savaşı geleneği ile sosyalist bir toplum kurma çabalarının verdiği *ilhamlardan* yaratabilecek.

Cezayirin çilekeş, kederli ve kahraman halkı arasında geçirdiğim kısa sürenin bana düşündürlüğü ve gördüğüm İslâm ülkelerinin İslâmlık, milliyet ve sosyal kalkınma dâvalarının bir *hulâsası olan sorunlar bunlar. İzlenim*lerimi bu sütunlarda okuyarak bana yoldaşlık eden okuyucularıma (çünkü bu yolculukta hep onlarla birlikte biliyordum kendimi) güzel Cezayirden ayrılırken vedalaşmak gerekiyor. Buradan İspanyaya geçiyorum. Oraya sadece, İslâm uygarlığının Granada, Sevil ve Kurtuba gibi şehirlerde kalan eski eserlerini görmek için gidiyorum. Yani, bundan sonrası artık bir turizm.

S O N

S. Divitçioğlu'nun Kitabı Üzerine...

Doğan Avcıoğlu

Türk toplumunun evrimine ışık tutar ve bugünkü bazı özelliklerini aydınlatır ümidiyle, YÖN, Asya tipi üretim biçimi üzerinde durmakta ve bu konudaki tartışmaları teşvik etmekte idi. Bu sebeple, arkadaşımız Sencer Divitçioğlu'nun **«Asya Tipi Üretim Tarzı ve Azgelişmiş Ülkeler»** başlıklı 30 sayfalık broşürünü ümit ve sevinçle ele aldık. Fakat arkadaşlıktan çok önde geldiğine inandığımız gerçek saygısı adına söylemek zorundayız ki, ufak broşür, matematik formüller ve sistemin iç çelişmelerinden yoksun statik modeller ile süslenmiş bir fanteziden ibarettir. Bu fantezi, tehlikeli bir tutumun ifadesi olarak gözükmeseydi, üzerinde duracak değildik. Tehlike, kapitalizmin dünya egemenliği ve sosyalizmin gelişmesi dolayısıyle çoktan çökmüş bulunan ve ancak kalıntıları yaşayan «Asya tipi üretim tarzı» diye kapitalizmin ve sosyalizmin dışında bir sistemin günümüzde varolduğunu düşünmekten ileri gelmektedir. Divitçioğlu, daha broşürün önsözünde şöyle yazmaktadır: «Asya tipi ekonomik sistem, ne derebeyliğe, ne de kapitalizme geçmek için gerekli ve yeterli içsel dinamiğe sahip değildir. Böyle olunca, geçeceği tek üretim tarzı azgelişmişlik üretim tarzı olacaktır». Divitçioğlu, daha işin başında, «azgelişmişlik üretim tarzı» gibi yeni bir kavram ortaya atmaktadır. Kapitalist sistemin dışında bir azgelişmişlik sistemi.. Ve bu sistem, kapitalizme geçmek için yeterli içsel dinamikten yoksundur... Birkaç satır sonra ise, Doç. Dr. Divitçioğlu şunları yazmaktadır: «Kurulan teoriye göre (yeni azgelişmişlik teorisi) azgelişmiş ülkeler günümüzde ve gelecekte, karşılarına çıkan üç almaşıktan birini seçmek zorunda kalacaklardır: i) Kapitalist sistem, ii) Kerim Devlet, yâni iyilik yapan devlet ve iii) Halk sosyalizmi».

Sistemin içsel dinamizminin yetersizliğine ve Divitçioğlunun daha sonraki sayfalarında sistemin dışsal dinamiğinin de Asya tipi üretim biçimini bozduğunu, fakat özünü değiştirmediğini belirtmesine rağmen, içsel ve dışsal dinamizminin dışında, bir takım meçhul güçlerin etkisiyle sistem, kapitalizme, ya da varlığını ilk kez duyduğumuz «Kerim Devlet» ve «Halk Sosyalizmi» gibi yeni biçimlere dönüşecektir. Bildiğimiz sosyalizmden farklı bu yeni «Halk Sosyalizmi» için Divitçioğlu şu bilgiyi vermektedir: «Halk sosyalizmi, geleceğin bir sistemidir. Çünkü doktrin *açısından*, *zamanımızın* sosyalist sistemlerinden farklı olarak, sadece işçi sınıfına dayanmamaktadır». Divitçioğlu, bu noktada da sosyalizmin inşası ile sosyalizmi karıştırıyor olsa gerektir. İşçi sınıfı, kapitalizme son verip, sınıfları kaldırarak, sınıfsız toplumu ve sosyalizmi kuracak güçtür. Sınıfsız toplum yaratılınca - ki bugün bunu gerçekleştirdiklerini iddia eden toplumlar vardır - işçi sınıfına dayanan sosyalizm diye bir şeyin olamıyacağı aşikârdır. Sosyalizm, halkın bütünü içindir. Yeryüzünde «valnız işçileri için sosyalizm» iddiasında bulunan bir sosyalist teorisyen şimdiye kadar mevcut olmamıştır.

Tekrar başlangıç noktamıza gelirsek, geçmişte Batıdan farklı bir evrim tanıyan Asya tipi toplumlar, meçhul kuvvetlerin etkisiyle değil, Batıda Sanayi Kapitalizminin doğuşu ile, Batılı kapitalist toplumların gelişmesine tâbi olmuşlar ve bu sayede de, yeni icatlara ve fantezilere ihtiyaç göstermeyen evrensel sosyalizm yolu, bütün toplumlar için açılmıştır. Bu basit gerçeği, Divitçioğlu'nun bibliyografyasında en geniş yer verdiği Godolier'nin A. *Tokatlı çevirisinden* nakledelim: «Batı feodalitesinin...

(özelliği), sınai üretimin ve dünya ticaretinin teşekkül *şartlarının yalnız ve yalnız* Batı feodalitesi tarafından yaratılmış oluşundan doğmaktadır. Tabii ekonomi biçimlerinin kesinlikle aşılmasını *sadece Batı feodalitesi* sağlayabilmiştir.

Ve gene sadece, bir dünya piyasasının kuruluşunu sağlayıp *empoze eden sınai* kapitalizmin doğuşudur ki daha az gelişmiş bulunan bütün toplumların Batılı kapitalist toplumların gelişmesine tâbi oluşu halinde şekillenen bir dünya tarihini mümkün kılmıştır.

Üstelik önce teorik düşünce *alanında, sonra da pratik* hayatta, sosyalizm imkânını açan da, yalnız sınai kapitalizm olmuştur.

Demek ki Batılı gelişme çizgisi, üretici güçlerin en büyük çapta ilerlemesini ve sınıf mücadelesinin en arı biçimlerini hazırlayıp geliştirdiği ve ayni zamanda, sınıflı toplum organizasyonunun hem kendisi hem de bütün öteki toplumlar tarafından aşılabilme şartlarını sadece o yarattığı için tipiktir.

Yani bu evrim çizgisi, kendi özel akışı içinde *evrensel* bir sonuca ulaştığı için tipiktir. İnsanın insan tarafından sömürülmesinin en eski ve en yeni biçimlerinden hem kendisi çıkmak, hem de bütün toplumları çıkarmak için gerekli *olan pratik temel* (sınai ekonomi) ile teorik görüş (*sosyalizm*)i *saklayan* gene bu çizgi olmuştur. Bu çizgi bütün insanlığa, toplumun sınıflara bölünüşünden beri çözüm bekleyen evrensel bir problemin, üretici güçlerin en yüksek gelişmesini, insanın insan tarafından sömürülmesi olmaksızın sağlama probleminin hal şartlarını sunmaktadır».

Gerçek bu iken, bildiğimiz sosyalizmin ve kapitalizmin dışında, «yeni bir azgelişmişlik teorisi» aramanın ve gelecek için sosyalizmin ötesinde yeni gelişme biçimleri hayal *etmenin anlamı yoktur*. Bu demek değildir ki, sosyalizme giden yollar çeşitli olmasın ve toplumların tarihsel özellikleri gözönünde tutulmasın. Ancak bu açıdan, Türk toplumunun evrimini açıklayan çalışmalar yararlı olabilir ve bu çalışmalarda Asya tipi üretim biçimi kavramı faydalı bir çalışma ipotezi olarak kullanılabilir. Marks *ve Engels*, «Asya tipi üretim biçimi» kavramını ortaya atarken, bir gün bunun, yepyeni toplumsal gelişmelerin müjdesi olabileceğini *akıllarının köşesinden* bile geçirmiş değillerdir. Onlar ancak Batıda proleterya ihtilâli olmak şartıyla, Asya tipi saydıkları Rus toplumunda ortak mülkiyete dayanan Rus köyünün, toprağın özel mülkiyeti aşamasından geçmeden *sosyalist* mülkiyete atlayabileceğini ileri sürmüşlerdi. Marks, 1877'de bir Rus dergisine yazdığı mektupta, 1861 yılından beri kapitalizme angaje saydığı Rusyanın büyük bir tarihi fırsatı kaçıracağını ve kapitalizmin bütün kötülüklerine maruz kalacağını yazmıştı. Ama hiçbir zaman Asya tipi üretim sistemini, gelecekte de apayrı bir tarihsel gelişme biçimi olarak düşünmüş değildi. Sonraları Asya tipi üretim biçimi kavramı unutulmuştur. Stalin, bu kavrama kesinlikle karşı çıkmıştır. Batılı ve Doğu Avrupalı bazı Marksistler, bu kavrama son zamanlarda ve ekseriya bilimsel endişelerden uzak olarak, yeniden itibar kazandırmışlardır. Güdülen amaç, ancak klâsik antikiteden çıkan uygarlıkların gerçek bir tarihe sahip olabileceği, *böyle gerçek bir* tarihten ve uygarlıktan yoksun Avrupa dışı toplumların ikinci plânda kalacağı, dolayısıyle Çin'in milletlerarası devrim *hareketinin liderliği* iddiasında bulunamıyacağı görüşünü ispatlamaktır. Nitekim Çin de halen bu endişe ile olacak, «Asya tipi üretim biçimi» kavramını reddetmekte, ilkel toplum - kölelik - feodalite - kapitalizm biçimindeki klâsik gelişme şemasına sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Divitçioğlu ise, «Asya tipi üretim biçimi»ni yepyeni ve *çok daha yüksek bir* sosyalizmin müjdecisi olarak, tâbiri mâzur görsünler, âdeta kutsallaştırmaktadır!

Hareket noktası, bu *ölçüde* ters yönde olunca, Divitçioğlu'nun, devleti sınıfların üstünde tutan, ülema, askerler ve memurları devletin «mûti evlâtları», *kapitalist* zümreyi âsi evlâtları sayan ve Türkiyede hızla ilerleyen kapitalist gelişmeyi inkâr eden fantezileri üzerinde durmayı lüzumsuz buluyoruz.

Türk sosyalistlerine şimdilik düşen iş, yeni toplumsal *gelişme* kanunları ve teorileri icat etmek yerine, sosyalist *metodu doğru* kullanmaya alışarak, Türk toplumunun *evrimi* hakkında tarihi ve sosyolojik araştırmalara *girişmektir. Bu bilgi de yeni* sosyalizmler icat için değil, Türk toplumunun sosyalizme gidiş yolundaki özelliklerini *değerlendirmek* için *yararlı* olacaktır.

BATI HAYRANI AYDINLARIMIZA SUNULUR...

Ünlü CIA bir yandan Amerikan Üniversitelerinde sözde bilimsel araştırmalar yaptırmakta, öte yandan da yayın organlarında güdümlü makaleler yazdırtmaktadır! Sonra da sayın bilim adamlarımız ve basınımız, taelbelerini ve Türk kamu oyunu, CIA damgalı bu sözde bilimsel araştırmalara dayanarak aydınlatmaktadırlar! İyi niyetli bilim adamlarımızı ve gazetelerimizi uyarmak için bu konuda Amerikada yapılan açıklamaları, *liberal* Nation dergisinden (13 Haziran 1966) naklen yayınlıyoruz. Yazının başlığı «Okuyucu Uyan» dır.

Amerikan *Merkezi İstihbarat Teşkilâtının* (CIA) çeşitli faaliyetleri hakkındaki son bir konferansında Senatör Morse *okuyucuları*, Kongre üyelerini ve genel olarak halkı üniversitelerle diğer öğretim merkezlerinden yayınlanan etüdleri finanse *eden* kaynaklar bilinmedikçe bu etüdlere gözü kapalı inanılmaktan kaçınılması için uyarmıştır. Morse, kendisi ve o zaman senatör olan Başkan J. Kennedy tarafından Güney Amerikada A.B.D. politikası hakkında yaptırdıkları bir etüdü örnek olarak göstermiştir. Bu etüd sonunda gelen vesikalardan biri Massachussets Teknoloji Enstitüsünün *bir bölümü tarafından* hazırlanmışsa da, sonradan bunun CIA tarafından yapılan mali yardımla meydana *geldiği anlaşılmıştır*. Morse'a göre, bu belge iyi hazırlanmıştı ama etüdün yapılmasında CIA'nın rolünden kendisi ve Kennedy haberdar olmadıkları gibi, Massachussetts Teknoloji Enstitüsü de kendilerini bu konuda aydınlatmak zahmetine katlanmamıştı. Morse'un eklediğine göre, CIA, Savunma Bakanlığı ve millî Güvenlik etiketi altında çalışan diğer bir sürü hükûmet dairelerinin bu çeşit ne miktar etüdü finanse ettikleri hakkında hiç bir fikrimiz yoktur. Birçok kitap ve dergi yayımcısının CIA tarafından el altından finanse edildiğine dair çeşitli olaylar gün ışığına çıkmış, *daha bir çokları* henüz açıklanmamıştır. Doğrudan doğruya para yardımı şeklinde olmayan *diğer bir aldatma* Foreign Affairs Quarterly Dergisinin Nisan sayısında George A. Carver'ın yazdığı «Görünmeyen Viet Kong» adlı makale dolayısiyle ortaya çıkmıştır. Dergi makalenin yazarı hakkında koyduğu notta, yazar hakkında her türlü bilgiyi vermekte, sadece CIA memuru olduğunu yazmamaktadır. Commonweal (Mayıs 13) Reporter'in 24 Şubat günlü sayısındaki Millî Kurtuluş Cephesiyle ilgili bir makaleye dikkati çekmektedir. Bu makale Saygonda Amerikan Haberler Servisi adına Vietkongla ilgili araştırmalarda uzman olarak vasıf*landırılan ve «son olarak Massachussetts Teknoloji Enstitüsün*de Millî Kurtuluş Cephesi hakkında son etüdünü hazırlamak için bir yıl kaldığı» bildirilen Douglas Pike'e aittir. Anlaşıldığına göre, bu CIA parası ile kurulmuş bulunan aynı Enstitünün Milletlerarası araştırma merkezidir. Merkez, sonunda CIA ile ilişkileri bozulmasına rağmen, hâlâ eski bir CIA müdür yardımcısı tarafından idare edilmektedir. Commonweal şu soruyu ortaya atmaktadır: «Bir kere daha insan ne düşünebilir?»

CIA tarafından doğrudan doğruya ya da dolayısiyle yardım görmüş olan Carver gibi müellifleri, sayısı bilinmeyen yayınları ve yazarları objektif bir gözle değerlendirmek son derece güçtür. Carver, bir CIA memuru olarak, Vietcongla ilgili herhangi bir meselede bir sonuca varırken, Vietcong'a bağlı *bir yazarın Amerikanın Vietnamdaki savaş gayretleri* hakkında fikrini söylerken olduğundan daha hür olamazdı. Bu gibi ilişkiler gizlendiği takdirde, ya yazar yayınlayıcıyı aldatmış olur, ya da yayınlayıcı okuyucuyu.

Mc Carthy'cilerimize sunulur

Amerikan Mc Carthy'ciliğine pek özenenler, Amerika'nın bir de öbür yüzünü tanımayı öğrenmelidirler. Anayasa Mahkemesi, *Hükûmetin ısrarlı çabalarına* rağmen, antikomünist kanunları etkisiz kılmıştır. Bunun sonucu, Amerikan Komünist Partisi, kongresini yapmaya hazırlanmaktadır.

Mc. Carthy

Öte yandan Yüksek Mahkeme, polise karşı sanıkları korumak için, yeni bir karar almıştır. Bu *karara göre, polis bir vatandaşı* nezaret altına aldığı zaman, ona isterse sorulara cevap vermiyebileceğini ve bir avukat bulundurabileceğini söylemek zorundadır. *Hattâ polis nezareti altında*ki vatandaş, bir avukat isterse ve parası yoksa, devlet avukat ücretini ödeyecektir. Avukat, polis soruşturmasında hazır bulunabilecek ve müşterisine gerekirse bir şey söylememeyi tavsiye edebilecektir.

Savunma hakkı, Yüksek Mahkeme kararı ile, bu ölçüde genişlemektedir. Karardan birkaç saat sonra, bir polis şefi, «Biz artık dükkânı kapayabiliriz.» demiştir.

Onbeş yaşında çocukların tevkifi peşinde koşan Mc Carthy'cilerimiz, ABD.'nin bu yüzünü de tanımaya çalışmalıdırlar.

1938 HARP OKULU OLAYI ve NAZIM HİKMET

A. Kadir

Harp Okulunda ayaklanma vardı. Eski deyimiyle «Askeri İsyan». Tek bir üste karşı gelinmemişti. Değil on beş yirmi kişi, değil otuz kırk kişi, iki kişi bir olup «istemezük!» denmemişti. Bir tek el tüfeğin kabzasına sarılmamıştı.

Ama gene de ayaklanma vardı. Başka türlü bir ayaklanmaydı bu. Kitaplar okunuyordu okulda. Ders kitaplarından ayrı kitaplar okunuyordu. Kimsenin kafası almıyordu Harp Okulunda Balzak'ın, Zola'nın, Tolstoy'un, Anatol Frans'ın, Gorki'nin, Pirandello'nun, Dostoyevski'nin okunmasını. Günlük gazetenin bile gizli gizli okunduğu, Ulus gazetesinin korka korka sokulduğu bir okuldu burası. Nasıl oluyordu da Haydar Rıfat'ın çevirileri okunuyordu. «İspanya Kurtuluş Savaşı», «Yarı Müstemleke Oluş Tarihi» okunuyordu. Göte'nin «Faust»u okunuyordu. Gogol, Turgenyef, İbsen okunuyordu. «Kara Gömlekliler İhtilâli» nden «Diyalektik Materyalizm»e kadar, «Hamlet»ten «Ayak Takımı Arasında»ya kadar her şey okunuyordu. Üstelik «Taranta Babuya Mektuplar», «Kuyucaklı Yusuf».

Ankara'da, başkentte, yer yerinden oynuyordu. Kimi diyordu «Bu işde bir iş var. Altını karıştıralım hele, kimbilir daha neler çıkar.» Kimine göre Keçiören'de bir ağaç altına para gömülürmüş gizli eller tarafından, gidermişiz hafta tatillerinde, cumartesileri, alırmışız ordan paraları, bölüşürmüşüz. Kimi de diyordu: «Kurşuna dizmekten başka çare yok bunları.» Daha yumuşak yürekliler: «Bir iki kızla aldatılmıştır bunlar» diyordu.

★

1938 yılı Ocak ayının ilk haftasında bir gün, ders ortasında birden, sınıf kapısı vurulmadan açıldı. İçeriye bir hâkim subay, bir binbaşı, bir okul nöbetçi subayı (silâhlı) girdi. Yanlarında bir iki çavuş ve onbaşı da vardı, ellerinde büyük bez torbalarla.

Binbaşı sert bir komut verdi:

— Herkes ellerini sıranın üstüne koysun! Hiç konuşma ve kıpırdama yok!

Sınıfta sinek uçsa sesi duyulacak.

Cebinden bir kâğıt çıkardı ve başladı numaralarımızla isimlerimizi okumaya: «5271 Abdülkadir Meriçboyu, çık ortaya. 5227 Necati Çelik, çık ortaya. 5202 Naci Fişek, çık ortaya. 5273 İsmail Özdemir, çık ortaya.» Öbür sınıflarda da aynı şeyler yapıldı: «5409 Ömer Deniz, çık ortaya. 5408 Lûtfullah Şadi Alkılıç, çık ortaya. 1053 Galip Arda, çık ortaya, 5362 Orhan Alkaya, çık ortaya.»

Yirmibir Harp Okulu öğrencisi bu şekilde alındı, orda, sınıfın ortasında üstlerimiz başlarımız arandı. Üstümüzde başımızda ne çıktıysa, sıra gözlerinde ne bulunduysa, hepsi, üzerlerinde adlarımız yazılı bez torbalara, ayrı ayrı dolduruldu.

Sınıftan dışarı çıkarıldık. Kapı önünde koridorda, süngü takmış komutanlık eratı sıralanmıştı. Baktım karşıdan bizim Şadi geliyordu, süngülüler arasında. Kalın, şişman sesiyle bağırıyordu:

— Ne oluyoruz yahu! Abdülhamit devrinde miyiz? Ne diye hiçbir şey söylemeden üstümüzü başımızı arayıp götürüyorsunuz bizi? (1)

Yatakhanelere çıkarıldık. Orda yataklar ve dolaplar arandı. Onlarca dişe dokunur ne bulunduysa alındı. Sonra aşağı inildi. Tutuklular ayrı ayrı, ikişer üçer süngülüler arasında, kimi bodrum katında kalorifer dairesindeki odalara, kimi okul binası dışındaki komutanlık binasının odalarına, tek tek kondu.

★

— İmzasız bir ihbar var, demişti bana savcı Şerif Budak.

Okulda beş on kişi biliyorduk ki, bunlar «Kızılelmacı», «Turancı» idiler. Türkiye'nin kurtuluşunu sınırlarımız dışındaki Türklerle birleşmede görüyorlardı. Yanlış anlaşılmasın, bunlar ordaki Türkleri kurtaracaklardı. Bunlarla birkaç defa sert tartışmalarımız da olmuştu. Kendilerinden başka türlü düşünenleri beğenmezlerdi kolay kolay. Yalnız kendileriydi gerçek milliyetçi. Bu vatan yalnız onlarınmış gibi, bu yurt üzerine lâf etmek yalnız onların hakkıymış gibi bir halleri vardı. Hele bunların bir tanesi benim Makedonya'lı oluşumu Arnavutluğumu her fırsatta yüzüme vurmayı bayağı iş edinmişti. Böylece beni yediğini sanıyordu salak.

Savcı Şerif Budak'ın karşısında, olsa olsa bunlar jurnallamışlardır, diye düşünüyordum. Ben böyle düşünürken:

— Nedir bu kitaplar? diye sordu bana. «Kara Gömlekliler İhtilâli», «Diyalektik Materyalizm», «İspanya Kurtuluş Savaşı»?

— Dünyayı öğreniyorum bunlarla ben.

— Öğretirim ben sana dünyayı. Görürsün yakında kaç bucak olduğunu.

Şadi Alkılıç'ın sorgusu da şöyle olur:

— Bu kitaplar senin mi?

— Benim.

— Kimden aldın? Hangi arkadaşın verdi yani?

— Kendim aldım, kitapçılardan paramla.

— «Benerci Kendini Niçin Öldürdü?» ne demek?

— Kitap adı.

— Ama bu kitap Nâzım Hikmet'in.

— Serbest satılıyor.

— Bana bak, tepemi attırma benim. Nâzım Hikmet'in kitabıyla senin ne işin var?

— Benim de şiir kitabım var efendim. Ben de şairim. Merak dolayısıyla okuyorum. Kitaplarımın arasında Fuzulî Divanı da var. Niye sormuyorsunuz onu?

Bir iki önemsiz sorgu daha yapıldıktan sonra, dört kişi, Orhan, Necati, Ömer ve ben birleştirildik bir odada. Yapsalar yapsalar, diyorduk, okuldan kovarlar neden okuyorsunuz bu kitapları diye, başka ne yaparlar. Gülüşüyor, şakalaşıyorduk. Siyasi mahpus olmanın gururu da gelmişti üstümüze bayağı. Oracıkta bir türkü bile yaptık. Ortalığı çınlata çınlata başladık söylemeye. O zamanlar pek yaygın olan güzel bir

A. Kadir — Ş. Alkılıç

Fransızca şarkının bestesine uydurduyduk şu sözleri:

Güneş artık bizim için
Ufukta doğan bir baştır,
Parmaklıklar arasından
Bize bakan yoldaştır.

Ona kavuşmak istersen
Daya demire alnını.
O doğar her sabah erken,
Bekle sen de yarını.

Yarın ki bugünden erken
Ona kavuşmak ister,
Yarın ki bugünden erken
Onun yolunu bekler.

Dudaklarından düşmesin
Mahpushanenin türküsü,
Bir gün elbet açılacak
Kapımızın sürgüsü.

Bu türkü, Harp Okulu Mahkemesi bitene kadar ağızdan ağıza söylendi durdu. Sonra Askeri Ceza Evinde, sürgünlerde söylendi. Epey insan bilir bu türküyü.

İçimizde neşesiz duran bir Necatiydi. Çok iyi huylu, halim selim bir çocuktu Necati. Güleryüzlü bir tatar çocuğuydu. Ufak tefekti. Benim dikkatimi çekiyordu Necati'nin kederli, içinden içinden konuşur hali. Onun bir sıkıntısı olduğunu seziyordum. Daha fazla dayanamadım, sordum:

— Yahu Necati, sen neden bir tuhafsın? Bir şeyin var senin.

Necati:

— Neyim olacak? Yok bir şeyim, dedi.

Orhan hemen atıldı:

— Ben biliyorum, biliyorum, dedi. Necati nişanlısını düşünüyor.

Necati güldü, bembeyaz düzgün dişleri yüzünü aydınlatıverdi:

— Yok, yok, valla değil.

Ben üsteledim:

— Var var, sende bir şey var Necati.

Orhan'la Ömer de «Hadi söyle, söyle!» der gibi bakmaya başladılar Necatiye.

Necati bu sefer kızardı, sonra gülmeye çalıştı, beceremedi. Yüzünün kızarıklığı geçer gibi oldu ve birdenbire:

— Çocuklar, size bir şey söyliyeyim mi, dedi, ben utanıyorum sizden.

— Hoppala! O da nerden çıktı? Neden utanıyorsun bizden be Necati?

— Bilmem ki...

— Söyle, hadi söyle.

Başladık üçümüz gülmeye. Ama Necati gülmüyordu.

— Ben bir şey söyledim sorguda.

— Ne söyledin?

— Ömer'in Nâzım Hikmet'e gittiğini söyledim.

Bu sefer daha çok güldük.

— Ne çıkar bundan Necati? dedik. Hadi boşver, üzme kendini.

Oysa Necati'nin bu itirafı hiç de boşverilecek gibi değilmiş. Çok haklıymış Necati, utancında ve sıkılmasında çok haklıymış.

İki gün ya geçti ya geçmedi, ayırdılar bizi. Önceki yerlerimize, küçük odalarımıza kapadılar. Gene ne oluyordu? Neden değişivermişti hava birdenbire?

Bir ara kapıdaki nöbetçi ile ufak bir yârenlik yaparken, lâf arasında:

— Bir gazete olsa!. dedim. Başka bir şey istemem.

Nöbetçi usulca:

— Ben bugün ineceğim şehre, dedi, getireyim sana.

— Aman, dedim, kurbanın olayım, bana bir Son Posta gazetesi getir. Ama gösterme kimseye.

— Deli misin? dedi.

Sahiden geldi bizim Son Posta gazetesi. Nöbetçiye elli kuruş fazladan verdim. Uzandım yatağıma, yaktım bir cigara, başladım okumaya. Biri gelse, nöbetçi subayı ya da nöbetçi âmiri, kapı açılana kadar uçururdum gazeteyi. Daha çok gazeteyi getiren nöbetçiyi düşünüyordum.

O zamanlar dünyanın siyasi durumu hiç iyi değildi Hitler gemi azıya almıştı. Faşizm dünyaya meydan okuyordu. Avusturya'nın Almanya topraklarına katılması yakındı. Arkadan Çekoslavakya'ya gelecekti sıra. Dünyayı önüne geçilmez yıkımlar bekliyordu.

Şehir haberleri sayfasına göz gezdirirken bir de baktım şöyle bir başlık: «Şair Nâzım Hikmet tevkif edildi».

Yazıyı okudum. Nâzım'ın İstanbul'da tevkif edilerek polisle Ankara'ya götürüldüğü yazılıydı (2). O anda anladım bizi, dört arkadaşı, tekrar neden ayırdıklarını. Bize karıştırıyorlardı Nâzım'ı. Haberi bir daha okudum. Sonra katladım gazeteyi, yatağın altına koydum. Sırt üstü uzandım yatağa, gözlerim tavanda, öylece bir zaman kaldım. Ortada hiçbir şey yoktu, kesin biliyordum bunu. Gene de midem bulanmaya başladı. Vücudumda bir kesiklik, bir karıncalanma oluyordu.

O günlerden sonra her şey değişti. Nöbetçiler çoğaltıldı, nöbetçilerin bize bakışları sertleşti. Demek onlara bazı tembihlerde bulunulmuştu. Yüz numaraya gideceğim zaman, sanki ayağım bir kaysa süngüyü saplayacaklarmış gibi, arkamda alesta geliyordu nöbetçiler. «Sakın ha Kadir, diyordum kendi kendime, kayayım deme, gümbürdediğin gündür. İşin şakası yok, yersin süngüyü.»

Arada bir yoklayan nöbetçi subayları ile nöbetçi âmirleri de dik dik bakmaya başladılar bize. Hayatımıza karanlıklar çöktü.

Sonra gene sorgular başladı. Kitaplar üzerinde duruldu. Arkadan Nâzım Hikmet'e geçildi. Biliyordum ben de Ömer'in ona gittiğini. Nâzımı hepimiz seviyorduk. Bütün kitaplarını okumuştuk, tiyatrolarını seyretmiştik: «Unutulan Adam»ı, «Kafatası»nı, «Bir Ölü Evi»ni. Operetlerini bile kaçırmıyorduk. Edebiyatımıza yeni bir ses getirmişti Nâzım. Önceleri Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl hayranıydık. Nâzım'ın şiirleri elimize geçince, gözlerimiz önünde yeni bir pencere açılmıştı. Halk çocuklarıydık. Bu ses bizim sesimizdi. Okulda dört beş arkadaş köşelere çekilir, elimizde onun şiirleri, gizli gizli okurduk. «Şeyh Bedrettin Destanı»nın ezberlemediğimiz yeri kalmamıştı. Sınıfta, yatakhanede, çayhanede, talime giderken, talim dönüşü, izin günü şehre giderken, yollarda şu parça dilimizden düşmüyordu:

Hep bir ağızdan türkü söyleyip,
hep beraber sulardan çekmek ağı.
Demiri oya gibi işleyip hep beraber,
hep beraber sürebilmek toprağı.
Ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,
yârin dudağından gayrı her şeyde,
her yerde,
hep beraber
diyebilmek
için
on binler verdi sekiz binini.

Harp Okulunun ikinci sınıfındayken, arkadaşımız Ömer

Sürgün bir şair: RAFAEL ALBERTİ

16 Aralık 1902'de İspanya'da, Puerto de Santa Maria'da doğdu. 1925'de yayımlanan ilk kitabı Marinero en tierra ile Ulusal Edebiyat Ödülü'nü kazandı. İspanya İç Savaşında Cumhuriyetçilere katıldı, *Lorca ile yanyana savaştı. Cumhuriyetçiler* yenilince de Buenos Aires'e kaçtı. Şimdi orada yaşamaktadır. Geçen yıl Lenin Ödülü'nü almıştır. Şiirleri, kitapları birçok dile çevrilmiştir ; ama kendi ülkesinde yasaklanmış bir sanatçıdır.

DÖRT NALA

Toprakları, toprakları, toprakları İspanya'nın,
Dağları, çölleri, ıssız ovaları.
Dört nala, sekili at, dört nala,
Halkın süvarisi,
Güneşin *altında, ayın altında dört nala!*
Dört nala,
Denize dökünceye kadar onları,
Dört nala!

Çınlayan bir kalb gibidir, çınlayan, çınlayan,
İspanya'nın toprakları, at nalları altında.
Dört nala, halkın süvarisi,
Sekili at,
Köpüren at, dört nala!
Dört nala,
Denize dökünceye kadar onları,
Dört nala!

Kimse yok, kimse yok, kimseler yok karşında,
Ölüm bile nedir ki atına binse bile'
Dört nala, dekili at,
Halkın süvarisi,
Bu toprak senindir çünkü, dört nala!

Dört nala,
Denize dökünceye kadar onları,
Dört nala!

Türkçesi: Ülkü Tamer

DÜZELTME

Arif Damar'ın geçen sayımızda yayınlanan **«Niceye bir bir»** şiirinde ilk mısra olarak **«Kırlangıçlar dönecek yakında»** nın eklenmesi ve altıncı mısra olarak çıkan satırın da **«Çiçekler başı çekecek hey Nice»** olarak düzeltilmesi gerekmektedir. Okuyucularımızdan ve Arif Damar'dan özür dileriz.

Deniz özel bir meseleden dolayı İstanbul'a kaçmıştı. Bu ara Nâzım'ın Nişantaşındaki evine gitmiş, onunla konuşmuştu. Okula dönünce de bunu bize anlattıydı.

Ömer'in Nâzım'la konuştuklarında, savcı Şerif Budak'ı hop oturtup hop kaldıracak kadar önemli bir şey yoktu. Aklımda kaldığına göre, Ömer iki şey sormuştu Nâzım'a: Biri, Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu adlı kitaptan bir yer. Biri de, bu memleketin hali ne olacak, ne yapmalı, gibi bir soru.

Nâzım'ın bu ikinci soruya verdiği cevap çok açık:

— Oğlum, altıok nedir, halkın bunu bilmesi gerek ilk önce. Halkın Cumhuriyetçiliği benimsemesi şart. Halka en önce Cumhuriyetçiliğin ne demek olduğunu öğretin bakalım!»

Binbaşı Şerif Budak beni sıkıştırdıkça sıkıştırıyordu. Dayakla korkutuyordu. İstanbul'a, evime adamlar gönderip, orda kimler varsa, bütün hısım akrabayı (pek öyle kalabalık değillerdi ya, neyse) tevkif ettireceğini söylüyordu.

— Ben seni biliyorum, diyordu, senin ne hınzır olduğunu biliyorum. Sen yemeğinin yarısını hademelere verirmişsin.

— Peki ne çıkar bundan? Fena bir şey mi yapıyorum? Ben boğazsızım. Yemeğim artıyor. Hademelere de acıyorum, veriyorum yemeğimi.

— Yani komünizm propagandası yapıyorsun onlara böylelikle!

Sınıfta Ömer'in yanında oturan Şadi de bu yüzden sıkı sıkıya sorguya çekilmişti:

— Ömer İstanbul'a Nâzım Hikmet'e gittiği zaman onu sınıfta varmış gibi göstermesi için sınıf mümessiline baskı yapmışsın. Sen buna ne dersin?

— Ben Ömer'in Nâzım'a gittiğini bilmiyordum, yanyana aynı sırada oturduğum sınıf arkadaşım olduğu için korudum onu.

— Abdülkadir'le seni Ömer Deniz mi tanıştırdı?

— Abdülkadir de benim gibi şairdir. Kuleliden beri kendisini tanırım. Edebiyat ve şiir dolayısıyla arkadaşız. Revirde daha çok samimi olduk.

Ama Ömer Deniz başka türlü konuşuyor. Kadir'le seni o tanıştırmış. Fikir arkadaşı olduğunuzu söylüyor.

— Yalan. Kadir benim edebiyat arkadaşımdır.

— Hep bir araya geldiğiniz zaman komünizm konusunda konuştuğunuz söyleniyor.

— Ne gibi efendim?

— Yani millet açtır, fakirdir diyormuşsunuz.

— Bunu hocalarımız bile söylüyor.

— Kadir ve Ömer seninle bunları mı konuşurdu?

— Biz yalnız şiir okur, edebiyat konuşurduk.

Şadi'yi bununla bırakmadılar. Bir telgraf çekmişti İstanbul'a Şadi. Tevkif edilirken yapılan aramada bu telgrafın müsveddesi bulunmuştu Şadi'de. Şöyle yazılıydı telgrafta: «Anama nasıl bağlıysam, Hikmet'e de öyle bağlıyım.»

Şerif Budak'ın eline böyle bir telgraf müsveddesi geçer de durur mu? Haber bekliyor yukarısı, yeni yeni ipuçları bekliyor. Bir şeyler çıkmalı, bir şeyler çıkmalı ortaya.

— Vay sen Nâzım Hikmet'e bağlılık telgrafı çekmişsin ha?

Sıkıştırdıkça sıkıştırırlar çocuğu, sıkıştırdıkça sıkıştırırlar. Patlayacak Şadi, ne yapsın? Aşağı mı tükürsün, yukarı mı tükürsün? Doğruyu söylerse evli olduğu meydana çıkacak. Oysa okuldayken evlenmek yasak, adamı alaya çıkarırlar. Çaresiz kalır sonunda, anlatır her şeyi:

— Yahu, der, bu Nâzım Hikmet'e bağlılık telgrafı falan değil, bu benim karıma bağlılık telgrafı. Karımın adı Hikmet'tir. Halama çektim ben bu telgrafı. Karımla anamın arası açılmış, ben de halama çektiğim telgrafta ikisine de aynı derecede bağlı olduğumu belirttim, ikisinin de gönlünü almak için.

Ne malûm Şadi'nin doğru söylediği? İstanbul'da evine gidip soruştururlar. Gerçek gün gibi ortadadır. Ama Şadi'ye inandıklarını sanmıyorum gene de. Çünkü bu «Hikmet'e bağlılık telgrafı» meselesi tâ 1963 yılına kadar uzar. 25 yıl sonra, bizim Şadi, hem içimi dökmüş olurum, hem belki yarışmayı kazanır bir kaç kuruş alırım diye, Cumhuriyet gazetesinin açmış olduğu Yunus Nadi Yarışmasına bir yazıyla katılır. Bu yazı gazetede yayınlanır. Yayınlanınca da, ordan burdan gelen ihbarlar üzerine, savcılık harekete geçer, Cumhuriyet gazetesi ve Şadi komünistlik propagandasından mahkemeye verilir. Şadi'nin tutuklu olarak mahkemesi görülürken, aşırı sağcılıkla ün salmış «Yeni İstanbul» gazetesi, nerden öğrenmiş, hangi ellerden almış haberi, Allah bilir, «Şadi Alkılıç, Harp Okulundayken de Nâzım Hikmet'e bağlılık telgrafı çekmişti» diye yazar.

---

(1) Şadi'nin bu sözlerini zapta geçirdiler. Mahkeme sonunda birçok arkadaşlar gibi o da beraat etti. Ama gene de alaya çavuş çıkardılar. Ordan oraya sürüldü durdu. Askerlikten sonra da arkasını bırakmadılar. Eski defterlerimi karıştırıyorum ve Şadi'nin tâ o zamanlar, 1939 - 1940 larda yazıp bana gönderdiği bir şiiri okuyorum:

Kapılmış gidiyor fikir
seline
Bir sürgün ilinden, sürgün iline
Diyarbakır kal'asından,
Çorlu kırına
Dersim dağlarından
Kırklareli'ne

(2) Sonradan Askeri Ceza Evinde Nâzım bana tevkifini şöyle anlattı:

Tevkif edildiği gece, çıkaracakları aylık bir derginin hazırlıklarını yapmak üzere, halası oğlu Celâlettin Ezine'nin evindeymiş. Aralarında Hilmi Ziya Ülken de varmış. Dergi üzerinde konuşurlarken kapı çalınmış. Gelenlerin polis olduğu anlaşılınca, Hilmi Ziya sapsarı kesilmiş, başlamış eli ayağı titremeye. Telâşla: «Eyvah, basıldık, basıldık!» demiş.

Nâzım bunu anlatırken katıla katıla gülüyordu.

Kendisini aradıkları, götürecekleri söylenince, «Peki, geliyorum» demiş, kalkmış.

Evinde yapılan aramada bir çuval kadar kitap, defter, kâğıt aldıklarını da söylediydi. «O arada, Haber gazetesinde tefrika edilmekte olan Yaşamak Hakkı adlı romanın müsveddeleri de gitti» demişti. Bu roman gazetede yarıda kesilmiştir.

ÇAĞRI

Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi Makale Yarışmasına bir yazı ile katılan ve bu yazı yüzünden mahkemeye verilerek, üç defa beraat ettikten sonra, altı yıl üç ay ağır hapis ve iki yıl sürgün cezasına çarptırılıp maaş ve emeklilik haklarından mahrum bırakılan beş çocuk babası, 25 yıllık devlet memuru

ŞADİ ALKILIÇ'a

bütün vatandaşlarımızı yardım ellerini uzatmaya çağırırız.

Yardım Komitesi

Komitemizce, eşi Hikmet Alkılıç adına İş Bankası İst. TÜRBE Şubesinde 20846 numaralı hesap açtırılmıştır.

YÖN — 166

ÇİN HAKKINDA

YÖN'ün geçen sayısında (17 Haziran 1966, 168) Cambridge Üniversitesi profesörü Joan Robinson'un bir konferansının çevirisi var. (Çinde Kalkınma). Çeşitli gezilerin gözlemlerini en son izlenimlerle birleştirerek özetliyen bu konuşmada birçok ilginç sonucun yanında beni en çok etkileyen şu bölüm oldu: «Okullarda çocuklara en başta dürüst, saygılı, çalışkan, topluma yararlı insan olmaları telkin edilir. Başkalarına ve topluma karşı iyi olmanın en üstün erdem olduğu öğretilir. Bizde de çocuklar pazar günleri rahip - öğretmenlerin din ve ahlâk dersleri verdiği okullara gönderilir. Batıda da biraz evvel belirtilenlere benzer şeyler söylenir çocuklara. Ne var ki bizde çocuk, etrafında gördükleriyle rahip - öğretmenin söylediklerinin birbiriyle bağdaşmıyan şeyler olduğunu göre göre büyür ve toplumdaki dengesiz yerini alır. Çin'de bunu göremezsiniz. Okulda öğretilenle dışarda görülen aynı yaşantıdır. «Olması gereken» ya da «istenen»le «olan» ikiliği yoktur. Ve bu, yeniden sınıflanma tehlikesine karşı en etkin korunma araçlarından biridir.»

«Çin'de bir batılının dikkatini ilk çekecek şeylerin başında Çin insanının ve toplumunun yüksek ahlâklılığı gelir. Batılı için bu, kolay anlaşılır bir şey değildir. Çinlinin belki de geleneksel üstün ahlâk anlayışı sosyalizmle de yoğrularak toplumsal bir bilinç kazanmış, toplumsal ilişkilerin altında sarsılmaz bir temel olmuştur. Hırsızlık, aldatma, haksız çıkar sağlama, karaborsa ve bunlara benzeyen şeyler Çin insanına ve toplumuna yabancı şeylerdir artık. Her taraf pırıl pırıl. Bir şey alır ve öderken aldatılmıyacağınıza fazla para vermiyeceğinize, kaybolan bir şeyinizin çok büyük bir ihtimalle gelip sizi bulacağına yüzde yüze yakın bir güven duyabilirsiniz.»

«Çin insanı..» İlk gençliğimde okuduğum Pearl S. Buck romanlarıyla ona karşı bir ilgi duymuştum. Sarı Esirler'in Vang Lung'u ve O'Lan'ı, Ana ve lânetlenmiş oğlu, «Canavar Tohumu»ndaki büyük yürüyüş.. Sonra yirmi beş yıl önce nefesim kesilerek okuduğum «İnsanlığın Halindeki Çen. Belki de bizi batılı sayan bize göre de doğulu olan Çinli; batıya egzotik görünen bir dünyanın insanı olarak ne çok şey söylenmiş onun hakkında. Robinson'un konferansının yarattığı ilgiyle çabucak okuduğum yeni kitapta bu konuya değiniyor bir yazar: «Robert Guillain'in 1956 da Le Monde'da yazdığı onsekiz makalenin sonunda «Maddi bilânço dikkati çekicidir; manevi bilânço korkunçtur. Her şey Çin bakımından iyi gidiyor; herşey Çinliler bakımından kötü gidiyor.» Çinlilerin hayat seviyesi hiç şüphesiz düzelmiştir. Ama bu düzelmeye mukabil düşünmekten vazgeçmişler, zekâları mahvolmuş, beyinleri sosyalleştirilmiştir» yargısını eleştirerek gerçekçi bir özete geliyor: «Şahsen bana öyle geliyor ki Avrupa'da Çinlileri pek idealleştirme eğilimi vardır. Gerek ihtilâlden önceki Çinlileri, gerekse ihtilâlden sonrakileri. Oysa Çinli herkes gibi bir yaratıktır. Herkes gibi meziyetleri, kusurları vardır. Ama Çin'in dışında çok az kimse onları gerçekten tanır. Çünkü gerçek Çinli - aşağı yukarı yedi yüz milyon insandır bunlar - Şanghay Çinlisinden çok değişiktir. Oysa Şanghay Çinlisi, Çinli hakkında acele ile verilen bütün yargıların da kaynağıdır. Malraux «İnsanlık Durumu» adlı romanını Şanghay Çinlileri üzerine oturtmuştur. Korkarım ki bu tercih bir hatadır. Şanghay Çinlisi batılılaşmıştır. O kadar batılılaşmıştır ki sömürgeci Avrupalının bütün manilerini, bütün kusurlarını benimsemiştir. Bu tip Çinli, şüphesiz yeni Çin'de artık mevcut değildir. Çang Kay Şek'le Formozaya ya da Hong - Kong'a gitmiştir.» (50-51)

Bütün genellemelerde biraz hata olmalıdır. Hele yedi yüz milyonluk bir ulusdan söz edilirken. Ne var ki Çin'i gerçekten gören kişilerin, bilim adamlığının vazgeçilmez şartları tarafsızlık, ön yargısızlık, nesnellik gibi ortak bir yöntemle anlattıklarında nice büyük doğrular var. Ama bu konuda kendi dilimizde pek az şey vardı. Ankara Hukuk Fakültesi Dergisinin XVIII, cilt, 1-4. sayısında asistan Ahmet Mumcu'nun yazdığı Çin Meselesi (1961, ayrı baskı, 75 sayfa), bir ara piyasada görünüp kaybolan Çang Kay Şek'in anıları, L. Sami Akalın'ın kendi emeğiyle çevirip bastırdığı Çin Şiiri - Tarih ve antoloji - adlı kitabı (İstanbul 1964, 10 lira, 320 sayfa.)

Bu bakımdan bugünlerde piyasaya çıkan bir kitap hemen ilgimi çekti. (Yeni Çin, Dün - Bugün, Payel yayınları 2, çeviren: Zaven Biberyan, İstanbul 1966, 114 sayfa, 5 lira). Merakın aceesiyle okudum bu derlenmiş yazıları. Şüphesiz her kitap faydalıdır; yararlandım da. Ama kaçırılacak fırsatlar yarışının tezcanlılığıyla hazırlanan bu tip kolay kitapların doldurduğu bir enflâsyon piyasasının zararlarından söz etmek için vakit erken değildir.

Yeni Çin adlı bu derlemeyi hazırlayan çevirici «Batıda bu konuda yayımlanan yazı, kitap, inceleme ve izlenimlerden yaptığı derlemeyi nispeten önyargılardan kurtulmuş, körükörüne hayranlık ifade etmeyen, ama sadece yermek amacıyla gerçekleri de inkâr etmiyen, durumu mantık ve bilim yolu ile inceleyen ve yargılayan yazılardan seçtiğini» söylüyor. «Bizim şeyhin kerâmâtı olur menkul kendinden.» Hangi ölçüyle, nasıl ayıklayabildi bu yazıları. Kendisi Çin'i görüp bilmediğine, yazılardan tanıyıp anlıyabileceğine göre körkükörüne övgü ya da kasıtlı inkâr olduğunu nereden ayıracaktı?» Beğendiklerimi seçtim, inandıklarımı ayırdım» dese olmaz mıydı ki? Çünkü kitabın içindeki yazılardan birkaç tanesi gerçekten sade, aydınlık, yalın bir ustalıkla yazılmış. France - Presse muhabiri Jacques Locquin'inki gibi. «Çin'i Kökten Değiştiren İki Yıl», rahat okunan, gazete okuyucusunun zahmetsiz anlama dileğine cevap verecek nitelikte durulaştırılarak yazılmış, ama doyurucu bir bilgi sahibi: «Benim görüşüm bir doktrine dayanmamaktadır. Yıllarca adım adım izlemişimdir Çin politikasını. Genel çizgilerinde değil ayrıntıların da. Ben ajans gazetecisi olduğum için, ormanı görmem zordur; buna karşılık bütün yaprakları görürüm.» diyor. Bir yeni konuda okunacak bir ilk yazı için iyi bir başlangıç seçimi.

Öteki sayfalarda Raffaelo Uboldi'nin «Açlık Duvarı ve Büyük Hamle», Etiemble'in «Geçmişin Kültür Mirası ve Din», Simone de Beauvoir'ın «Yeni Çin'den İzlenimler», Li Fu - Chun'un «Birinci Beş Yıllık Plân'dan Seçmeler» yazıları var. Başta kısa bir tarihsel gelişme önsözü (7-20), sonda yüz yıllık Çin kronolojisi (110-113). Hepsi bu kadar.

Yazılar bağımsız; birbirine eklenmiyor; bir kitap için en gerekli bütünlük biçimine girmiyor. Ne yazarların kimlik ve kişilikleri hakkında kısa notlar, ne yazıların yayımlandıkları kaynaklar ve zamanlar, ne metin içinde geçen özel adlarla bilinmez olayların açıklamaları, ne konuyla ilgili bibliyografya.. «Kolay kitap» dediğim bu işte. Ülkücü bir amaç görüntüsünün ardında zahmetsiz bir kazanç sağlama yolunda beceriklilik gösterisi. Yalnız karışık birkaç çeviri bir karton kapak içinde yüz sayfa, beş lira. Birbirinin eşi böyle nice iş çıkıyor şimdi ortalığa. «Kitap» olmanın gereklerini taşımayan, inandırıcı bir emekten, güvenilir bir kişilikten, araştırıcı bir dikkatten, aydınlatıcı bir yöntemden büyüleyici bir biçimden, kısaca kitap onurundan yoksun derlemeler.

Ardından iyilerini getirmeye vesile olursa eğer, bağışlanması mümkün özentili dilekler; dikkat edilecek nokta okuyucuyu aldatmamak, küstürmemek gerek.

YABANCI SERMAYENİN İLAÇ SOYGUNU

Dr. Cavid Başar

Haftanın ortasında başlayan Tabibler Odası toplantısında, Türk Eczacıları Birliği doktorlara yabancı ilâç firmalarının milli çıkarlarımıza aykırı davranışlarını açıklayan bir bülten dağıttı. Bültende özetle şöyle denilmektedir : Yabancı sermayeli ilâç fabrikaları, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun birinci maddesine aykırı olarak, milli ilâç sanayiinin, hattâ aşırı bir kapasitenin var olduğu bir alanda çalışmakta, yani bir nevi konfeksiyonculuk yapmaktadırlar. Çeşitli yollardan döviz transferleriyle, getirdikleri sermayeyi en kısa zamanda amorti etme yolunu bulmaktadırlar. İhracattan kaçınmaktadırlar. Bunlar arasında, hiç tesis kurmamış olanları(Farmitalia, Lepetit) veya bir bisküvi fabrikasının bir katını kiralamakla yetinenleri (Roche) vardır. Fiyat konusundaki tutumları, «daha ilk Türkiye'ye gelişlerinden itibaren tamamen tersine ve halk sağlığı aleyhine» işlemektedir. Aşırı rekabet ve fazla kapasite, milli ilâç fabrikalarının da propaganda giderlerini arttırarak, onların da fiyatlarını yükseltmelerine yol açmaktadır. Yabancılar, fiatlar düşerse kârınız azalır diye eczahane sahiplerine de telkinlerde bulunmaktalar ve onların harekete geçmesini engellemektedirler! Böylece yabancılar, ayni müstahzarı, yerli olandan çok daha yüksek fiata satmaktadırlar. «Türk resmi makamlarını da ciddiye almamaktadırlar.» Meselâ enjektabl antibiyotik yapan fabrikalar (özellikle Squibb ve Pfizer) Nisan ayı sonunda Sağlık Bakanlığının ısrarıyla 15 Mayıs'tan itibaren enjektabl antibiyotik fiatlarından yüzde 15 bir düşme olmasını kabullenmişler, fakat öte yandan Anadolu piyasasını eski fiatlı antibiyotiklerle şarj etmişlerdir. 15 Mayıs'ta da piyasaya yeni fiatlı entibiyotik vermedikleri gibi, eski fiatlarını da geri almaya veya değiştirmeye yanaşmamışlardır!...

Yabancılar, kuruluş esnasında Türk ortakların iştirâki herhalde faydalı olduğu için bunları sağlamakta, sonra bunların hisseleri satın alınarak kârın tamamının dışarıya akması sağlanmaktadır. (Squibb, Pfizer, Bayer, Carlo Erba, Farmatalia.) Bu firmalar ayrıca kredi imtiyazına sahiptir. Amerikan Cooley Fonundan, Abbott, 4.6., Wyeth, 10.6 ve Pfizer 7 milyon lira kredi almıştır. Ordu Yardımlaşma Kurumu da, yerlilere değil, fakat Squibb'e 5.3 ve Wander Ciba'ya 1 milyon lira kredi açmıştır. Bu kredilerle sağlanan kârlar, döviz olarak dışarı gitmiştir.

Dr. Cavid Başar, aşağıda okuyacağınız yazıda, yabancıların bu oyunlarını açıklamaktadır.

Ham maddesi dış ülkelerden ithal olunarak Türkiyede imal edilen, terkip ve miktarları aynı olan ilâçların satış fiyatlarında büyük farklar vardır. Yerli ilâçlarda da görülen bu fiyat farkları, yabancı ilâçlarda daha da fazladır. Öyle yabancı ilâçlar vardır ki, ayni terkip ve miktardaki yerlisinden birkaç kat pahalıya satılmaktadır. Fiyat farklarını, herhangi bir zihin karışıklığına meydan vermeden gösterebilmek için terkibi sâde ilâçlardan örnekler aldık:

1 Kutularında üçer ampul olan ve her ampulde 200 mgr. B1 vitamini bulunan, **Vitazin B1** (M. Nevzat) - yerli - 200 kuruşa, **Vitabiol B1** (İ.E.) - yerli - 265 kuruşa **B-Vit** (Wander) - yabancı - 295 kuruşa satılmaktadır (1).

2 Kutusunda 25 hap (draje) ve her hapta 10 mgr. **Chlordiazepoxide** bulunan **Librium** (Roche) - yabancı - 10,20 lira, **Traksin** (Fako) - yerli - 3,90 liradır.

Bunlara benzer daha pek çok örnek vermek mümkündür. Yabancı ilâçların bu kadar büyük bir farkla satılmasının nedenine girmeden önce, dış memleketlerdeki ilâç fiyatlarından da örnekler vermeyi uygun buluyorum. Meselâ Almanyada yerli - yabancı, aynı terkip ve miktardaki ilâçların halka satış fiyatları aynıdır. Kutusunda üçer ampul ve her ampulde 100 mgr. B1 vitamini bulunan **Benerva** (Roche - İsviçre) 5.85 DM., **Betabion** (Merck - Almanya) 5.85 DM, **Betaxine** (Bayer - Almanya) 5.85 DM fiyatla satılmaktadır.

Ham madesi dış ülkelerden tedarik edilerek Türkiyede mamul hale getirilen aynı terkip ve miktardaki ilâçların yabancıları neden yerlilerden daha pahalı satılmakta ve halkımıza büyük bir fark ödetilmektedir? Bunun çeşitli nedenleri vardır ve kanaatımızca bunlardan özellikle ikisi üzerinde önemdurmak gerekir:

Birincisi, yabancı ilâçlara tanınan **yüzde 20 «kalite üstünlüğü farkıdır (2). Bu fark, neye dayanılarak verilmiştir? Bilmiyoruz Fakat gerçek şudur ki, ortada apaçık bir çelişme vardır. Biliyoruz ki Mercke (USA), Parke - Davis (USA), Mativelle** (Fransız), **Specia** (Fransız), **Glaxo** (İngiliz), **Gewo** (İsviçre), **Vifor** (İsviçre), **Lepetit** (İtalyan), **Organon** (Hollanda) v.b. gibi dünyaca tanınmış yabancı ilâç firmaları, Türkiyede tesis kurmamışlardır ve ilâçlarını Türk fabrika ve lâboratuvarlarında yaptırmaktadırlar (3). Bunun anlamı şudur: Türkiyede, demek ki ilâç fabrikalarının büyük bir kısmı her bakımdan mükemmel bir duruma gelmiştir. Şimdi bir Türk fabrikası olarak **İbrahim Etem** (İ.E.) ilâç tesisini ele alalım. Bu fabrika, dış ülkelerden ham madde getirerek kendi hesabına yaptığı ilâçları ucuza satarken, yine ham maddesi dışarıdan getirtilmiş fakat yabancı bir firma adına imal ettiği ilâçlar, «kalite farkı var» diye yüzde 20 pahalı satılacak demektir. Başka bir deyimle, yerli ve yabancı iki firma, dışarıdan getirttikleri ham maddeyi Türkiyede aynı fabrikada, aynı personelle ve aynı şartlarda mamûl hale getirecekler, bunlardan yabancısı malını yüzde 20 pahalı satacak, halktan haksız kâr sağlayacak, buna da «kalite üstünlüğü var» diye kimse sesini çıkarmıyacak! Madem ki fabrikalarımız, dünyaca tanınmış ilâç firmalarının müstahzarlarını yapacak kadar mükemmel bir duruma ulaşmıştır, yabancılara bir imtiyaz gibi tanınan bu yüzde 20 farkı - ilâçlar Türkiyede ister kendi tesislerinde, ister yerli tesislerde yapılsın -, halk yararına kaldırmak lâzımdır. Bu suretle, yerli ve yabancı ilâç fiyatları bir hizaya getirilmiş olacaktır.

Yabancı ilâç fiyatlarının yüksek olmasında rol oynayan ikinci önemli nokta, bazı yabancı ilâç firmalarının kullandıkları ham maddeyi dış ülkelerden pahalıya mal ettiklerini ileri sürerek Türkiyede yaptıkları ilâçları büyük bir fiyat farkı ile halka satmakta olmalarıdır. Bu durum, çok defa açık bir **«soygun»** halini almaktadır. Bunun tipik örneği, Türkiyede çalışan bir Amerikan firmasının Macaristandan aldığı **Tetracycline** sınıfından bir antibiyotike «Amerikan malı» damgası vurarak ve «araştırma masrafları» yaptığını ileri sürerek (!), Türkiyede yüzde 1200 kârla satmaktadır (4). Başka bir örnek de, hekimlikte **trankilisan** olarak kullanılan bir ilâçtır. Bu ilâcın ham madesi olan **Chlordiazepoxide'in** kilosu İtalyada 57 dolara temin edilmektedir. Bu ilâcı bizde en çok satan bir İsviçre firması ise, ham maddenin kilosunu 738,37 dolara temin etiğini beyan ederek, daha ham made gümrükten girerken Türk halkının sırtından 12 kat, yani yüzde 1200 fazla bir kâr sağlamaktadır (2 ve 5). Bunlara benzer daha pek çok örneği aşağıda göreceğiz. Bütün bunlar, fakir Türk halkının alın terinden insafsızca alınan, akıl durduracak ölçüde haksız kazançlardır. Bu konuda, **İthal Malları Fiyat Tescil ve Tetkik Dairesi** tarafından düzenlenen bir listeden alınan rakamları gösteren aşağıdaki tablo, bazı ham maddelerin ne kadar büyük fiyat farklarıyla yurda sokulduğunu göstermesi bakımından son derece ilgi çekicidir. (5).

Bu listede en korkunç fiyat farkı, **Belladone Total Alkoloid**'de kendini gösteriyor. Bu madde Macaristandan 1.8 dolara gelirken, İsviçre firmaları 457,5 dolara temin ettiklerini bildirerek dünya piyasasından 254 kat (yüzde 25400) pahalıya bize satmaktadırlar. Yine bu liste gösteriyor ki en ucuz mal satan memleketler Macaristan ve İtalya'dır. En pahalı satanların başında ise İsviçre vardır ve Amerika ile İngiltere onu izlemektedir. Acaba Amerikan firmasının **Tetrasiklin**'de yaptığı gibi, Macaristan ya da İtalyadan ucuza alınan mallara bir İsviçre damgası basılıp bize 4 ilâ 254 kat fazla fiyatla satılması ihtimali, ister istemez akla geliyor. Böyle bir oyun olmasa ve gerçekten İsviçre'de üretilmiş mallar getirilse dahi, dünya piyasasından madde gümrükten girerken Türk halkının sokarak halkımın kesesinden yabancıları zengin edelim? Fakat, biz ne düşünürsek düşünelim, kat kat pahalı ham maddeleri yurda sokarak halkın zararına işleyen bir mekanizmanın kurulmuş olduğu sı götürmez bir gerçektir.

Özet olarak denilebilir ki, çeşitli ülkelerden getirtilen ve aralarında akıl almayacak derecede fiyat farkları bulunan ham maddeler sayesinde bazı yabancı firmalar, ilâçlarının fiyatlarını daima yüksek tutmaktadırlar. Halbuki yabancı sermayeden ilâç sanayii alanında istenen, Türkiyede ucuz ham madde üretmek ve ilâç fiyatlarını halk çıkarına ucuzlatmak idi. Gerçekte ise, iş, tamamiyle ters yönde yürümekte, yabancı firmalar ham madde üretmekten kaçınmakta, dünya piyasasından kat kat pahalı ham maddeleri yurda sokmakta, onları halka fâhiş fiyatlarla satmakta ve kârlarını da dışa transfer etmektedirler. Bu alanda **Türk hekimine ve eczacısına büyük işler düşmektedir. Bütün Türk hekim ve eczacıları, en az kendi çıkarları kadar memleket çıkarlarına da eğilebilseler, kalemlerinin ya da dillerinin ucunu memleket yararına çalıştırmayı başaracaklardır.**

Bir kısım yabancı firmalar, halkın nasıl sömürüldüğünü pek iyi bildiklerinden, pahalı satışlarını haklı gösterecek ve kendilerini savunacak taraftar aramaktadırlar. Bunun için de bir kısım eczacıları zayıf noktalarından tutmak çabasındadırlar. Yaptıkları propagandalar ile ilâç fiyatlarının yüksek olmasının eczacıların çıkarlarına da uygun düşeceğini, zira düşük fiyatlı ilâç satışlarından eczacının hissesine düşecek payın da düşük olacağını ve bu halin, eczacıları sefalete sürükleyeceğini ileri sürmektedirler (2). Bu firmalar böylece, ilâç ve halk dâvasına eğilmiş aydın eczacılara da kendi propagandalarını yaptırarak sürümlerini bir kat daha arttırmayı umuyorlar.

HAM MADDE İTHAL FİYATLARI KARŞILAŞTIRMASI (Birim fiyat: Kgr. CIF. Dolar)

Ham madenin sağlandığı ülke	İngiltere	İsviçre	İtalya	ABD	Macaristan	Pahalılık (6) Kat	Pahalılık (6) Yüzde
Chlorbenzodiazepin	—	738.37	57.—	—	—	12	1200
Chlorthiazid	24.62	—	6.—	—	—	4	400
Hydrochlorthiazide	234.85	572.—	8.—	250.—	—	70	7000
1-4 Dihydrazino-phatalazine	—	415.5	45.—	—	—	9	900
Belladone Total Alkoloid	—	457.5	—	—	1.8	254	25400

Bu gibi firmaların, kendi dümen sularından gitmeyen kimseler hakkındaki düşüncelerine gelince, bunları bilmekte herkes için faydalar vardır. Yabancı firmaların ham madde imaline yönelmiyerek, dünya piyasası firmalarının kat kat üstünde değerde gösterdikleri ham maddeleri yurda sokarak işlediklerini, bir kısmının tesis dahi kurmaksızın çalıştığını, diğer bir kısmının kârın tamamını transfer edebilmek için yerli ortakları şirketlerinden uzaklaştırdığını bildiren ve «safiyet derecesinde bir iyi niyetle gereken kayıt ve şartlardan yoksun olarak verilen müsaadelerde, bizi istismar edebilecekleri kaydı da her halde mevcut değildir» (2) diyen Türk eczacılar Birliğine, yabancı firmalardan biri, bakınız nasıl çatıyor; bakınız nasıl Türk ilâç sanayii ve mensuplarını küçültmeye çalışıyor ve nasıl bu konuyu işleyen yazarlara leke sürmeye çalışıyor:

Kendisini «Türk halkının hâmisi» gibi göstermeye kalkışan bu İsviçre firması, özetle: «Yabancı sermayenin Türkiyede çalışmanın isabetli olup olmadığını münakaşa, ne bize, ne de bu sahada en ufak bilgi ve tecrübesi olmıyan, sansasyon peşinde koşan, halkın milliyet hislerini istismara çalışan bir kaç gazete muharririne düşer» diyor (7). Ve lekeleme hünerine başlıyor: «Hastanın istediği, hastalığı sür'atle iyileştirecek ilâçtır. Siz bu hastaya ucuz diye damda kurutulmuş, üzerine kedi işemiş tabletleri satamazsınız». Açıktır ki, burada «kedi işemiş» diye kastedilen, yerli sanayiinin ilâçlarıdır. O yerli sanayii ki, dünyaca tanınmış pek çok ilâç firmasının ilâçlarını yapmaktadır.

Devam ediyor İsviçre firması, «Serbest rekabet müessesesini yıkarak ilâç sanayiini monopillerine almak isteyen yerli sermaye, önce kendi mazisine bir göz atarak böyle bir tekele lâyık olup olmadığını tetkik etsin» diyor. Türkiyede yatırım yapmaktan kaçınarak bir bisküvi fabrikasının bir katında çalışan İsviçre firması, daha da ileri gidiyor: «Fabrikamızın yalnız işçi yemekhanesi, hattâ yalnız **tuvaletleri**, yerli lâboratuvar ve ilâç fabrikalarından daha fazla yer işgal ettiğini söylemiyorlar» diye Türk ilâç fabrikaları ile kendi tuvaletlerini karşılaştıracak kadar nezaket hudutlarını aşıyor. Ve gözü daha da dönerek, ilâç fiyatlarındaki fahiş farkları açıklayanlara çamur atmaya başlıyor.'

«İki maksadın sırttığını görüyoruz. 1) Mevcut sosyal düzeni ve toplum değerlerini yıkmak, 2) Şahsî çıkarlarını ve avukatlığını yaptığı yerli milyonerleri korumak. Kendilerine milliyetçi, vatansever süsü vererek karanlık ideolojiler ve sömürücü kapital sahiplerine hizmet edenlerden, gerçeklere gerçek ile cevap vermelerini bekliyoruz, yalan ve mugalâta ile değil».

Türkiyede tesis kurmadığı ve ham maddeleri kat kat pahalı getirip halkı zarara soktuğu açıklanan ve belgeleri gösterilen bu yabancı firma, Türk vatanını ve Türk halkını herkesten çok seviyor ve düşünüyor da, onun vurgununu açıklayan Türk Eczacılar Birliği, Türk yazarları, Türk hekimleri karanlık ideololiler peşinde koşuyorlar! Kargaları bile güldürecek cevherlere bakın...

---

(1) Bülten Medica, Sayı: 7, 1965.

(2) Türk Eczacılar Birliği, I. Bölge İstanbul Eczacı Odası Faaliyet raporu, 1965.

(3) Dr. C. Başar, YÖN - Sayı 156, 1965 (Yabancı İlâç Hayranlığı)

(4) Yeni gazete, 3 Kasım 1965

(5) İthal Malları Fiyat Tescil ve Tetkik Dairesi, 26.8.1965 gün ve 501. 02//7814 sayılı yazıya ek liste.

(6) Kat ve yüzde sayıları, tarafımızdan hesaplanarak cetvele eklenmiştir.

(7) Bir İsviçre firmasının «Mugalata» adlı sirküleri, Eylül 1965.